

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
KELÂM BİLİM DALI

**İTİKADÎ VE TARİHÎ YÖNLERİYLE GADİR-İ HUM
UYGULAMALARI (HALKALI ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

ESRA BİNGÖL

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
KELÂM BİLİM DALI

**İTİKADÎ VE TARİHÎ YÖNLERİYLE GADİR-İ HUM
UYGULAMALARI (HALKALI ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

ESRA BİNGÖL

DANIŞMAN: PROF. DR. HÜLYA ALPER

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ Anabilim Dalı KELAM Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi ESRA BİNGÖL'ün İTİKADİ VE TARİHİ YÖNLERİYLE GADİR-İ HUM UYGULAMALARI (HALKALI ÖRNEĞİ) adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 29.08.2019 tarih ve 2019-28/11 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi ..19../..11../..2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Öğretim Üyesi Adı Soyadı	İmzası
1. Tez Danışmanı Prof. Dr. HÜLYA ALPER	
2. Jüri Üyesi Doç. Dr. MEHMET ÜMİT	
3. Jüri Üyesi Dr. Öğr. Üyesi FATMA GÜNAYDIN	

GENEL BİLGİLER

Adı Soyadı:	Esra BİNGÖL
Ana Bilim Dalı:	Temel İslâm Bilimleri
Bilim Dalı:	Kelâm
Tez Danışmanı:	Prof. Dr. Hülya ALPER
Tez Türü ve Tarihi:	Yüksek Lisans, Kasım 2019
Anahtar Kelimeler:	Gadîr-i Hum, Şîa, Bayram, İmâmet

ÖZET

Gadîr-i Hum meselesi asırlardır Şîa'nın imâmeti üzerine bina ettiği tarihi bir vakıa olarak tartışılmaktadır. Ehl-i sünnet ve Şîa bu meseleyi öncesi ve sonrasıyla farklı şekillerde ele almaktadır. Bu farklılık her iki ekolün Gadîr-i Hum hakkında birbirlerinden oldukça uzak fikirler beyan etmelerine neden olmuştur.

Gadîr-i Hum olayının günümüze yansıyan tarafı Şîa'nın o günün Hz. Peygamber tarafından bayram ilân edildiğini iddia etmesi sonucu ortaya çıkan Gadîr-i Hum kutlamalarıdır. Türkiye'nin ve dünyanın çeşitli yerlerinde farklı şekillerde kutlanmaktadır. Çalışmamız da Gadîr-i Hum olayını çeşitli yönleriyle ele aldık. Bununla birlikte Gadîr-i Hum kutlamaları hakkında detaylı araştırmalar gerçekleştirdik. Bunu yaparken gözlem ve anket metodundan yararlandık. Tezde dünden bu güne Gadîr-i Hum ve ona yüklenen anlamlar ve bunun sonucu olan Gadîr-i Hum kutlamaları hakkında bilgiler verilmektedir. Özellikle Türkiye'de Kars ili ve İstanbul Halkalı'da yapılan Gadîr-i Hum kutlamalarına katılmış, elde edilen bulgular tezde açıklanmıştır. Bu çalışmada gözlem yanında kutlamaya katılan kişilerle de anket yapılarak onların bu güne yönelik algıları ortaya konulmuştur.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname :	Esra BİNGÖL
Field :	Basic Islamic Sciences
Programme :	Kalam
Supervisor :	Professor Hülya ALPER
Degree Awarded and Date :	Master, November 2019
Keywords :	Ghadir-i Khumm, Shia, Feast, Imamate.

ABSTRACT

The event of Ghadir Khumm has been discussed for centuries as a historical fact that was built on Shia imamate. Ahl al-Sunnah and Shia deal with this issue in different ways from the very beginning. This difference has caused both beliefs to express quite distant ideas about Ghadir Khumm.

The reflection of Ghadir Khumm event for today is the celebration of Ghadir Khumm, the result of Shia claiming that the day was declared as a feast by the Prophet (pbuh). It is celebrated in a different way in Turkey and the various aspects. Besides, detailed research was conducted on the Ghadir Khumm celebrations. Observation and survey method were used while doing the research. In this thesis, information is given about Ghadir Khumm and the meanings ascribed to Ghadir Khumm and celebrations from yesterday to today. We attended the celebrations especially, Kars and Halkali district in Istanbul and the findings are explained in the thesis. In this study, it is discussed as a historical fact besides observation.

ÖNSÖZ

Gadîr-i Hum tarihi bir olay olmakla birlikte aynı zamanda Şîa'nın imâmet anlayışının temel dayanaklarından olması sebebiyle kelâm ilmini de ilgilendiren konulardan bir tanesidir. Nitekim çalışmamızda da yer verdiğimiz üzere bazı Ehl-i sünnet kelâm âlimleri her ne kadar imâmeti itikâdî bir mesele olarak görmediklerini belirtse de Şîa'ya cevap niteliğinde bu konuya eserlerinde yer vermişlerdir. Bu çalışmada biz hem Gadîr-i Hum olayını hem de inancın davranışa dönüşmüş boyutu olarak Gadîr-i Hum kutlamalarını çeşitli yönleriyle incelemeye çalıştık.

Üç bölümden oluşan çalışmamızın ilk bölümünde Gadîr-i Hum olayını ve bununla ilişkilendirilen nasları Sünnî ve Şîî kaynaklardan yararlanarak ele aldık. Aynı zamanda Gadîr-i Hum bağlamında imâmet meselesini konu edindik. Şîa'nı nartık bir bayram olarka kutladığı Gadîr-i Hum'un tarihine değindik. İlgili günü bayram olarak kutlayan Nusayrî ve Alevîler'in kutlamaları hakkında bilgiler verdik. Diğer taraftan günümüzde halka yönelik olarak kaleme alınan popüler literatürde Gadîr-i Hum olayı ve bayramı hakkında verilen bilgileri de değerlendirdik.

İkinci bölümde ise bizzat katıldığımız kutlamalarda gözlemlediğimiz hususları detaylı bir şekilde anlattık. Kutlamaların çeşitliliğini ve boyutunu daha iyi yansıtabilmek ve bütün yönleriyle birlikte ortaya koymak maksadıyla sosyal medyada konuyla ilgili yaptığımız araştırmadan elde ettiğimiz verileri de çalışmamıza ekledik.

Son bölümde ise kutlamalara katılanlara yönelik önceden hazırladığımız anket soruları ve sonuçlarına yer verdik. SPSS yöntemiyle değerlendirmesini yaptığımız ankete verilen cevaplar günümüzde yaşayan Şîî bir topluluğun nazarında kutlamaların çeşitli yönlerini görmemizi sağlaması açısından ayrı bir önem arz etmektedir.

Bu çalışmayı tamamlamayı nasip ettiği için Rabbim'e sonsuz şükürler olsun. Çalışmanın başından sonuna kadar desteğini ve öz verisini eksik etmeyen, her dâim içtenlikle yakınlığını hissettiren kıymetli hocam Prof. Dr. Hülya Alper'e en kalbî teşekkürlerimi sunuyorum. Tez konusunun belirlenmesinde yardımını esirgemeyen, ve ders döneminde kıymetli birikimleriyle bizlere ışık tutan tüm hocalarıma teşekkür ediyorum. Tez jürisinde yer alarak çalışmayı baştan sona özel bir öz veriyle okuyan ve olumlu katkılarını esirgemeyen Doç. Dr. Mehmet Ümit'e ve Dr. Fatma Günaydın'a da teşekkürü bir borç biliyorum. Bu zorlu süreçte desteğini hiç esirgemeyen başta eşim Dr. Mahmut Bingöl olmak üzere çocuklarım, ailem, arkadaşlarım ve hocalarıma teşekkür ediyorum. Eğitim hayatımın ilk yıllarında bana en büyük desteği verip beni cesaretlendiren başarılı olacağıma benden daha çok inanan ama bu günlerimi göremeyen sevgili babama da Rabbim'den rahmet diliyorum.

İÇİNDEKİLER

GENEL BİLGİLER	I
ÖZET	I
GENERAL KNOWLEDGE	II
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
TABLolar LİSTESİ	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ	VII

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ	1
3. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI	2
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	2

BİRİNCİ BÖLÜM

İTİKÂDÎ VE TARİHÎ BOYUTUYLA GADİR-İ HUM OLAYI

1.1. GADİR-İ HUM MESELESİ	4
1.1.1. Gadîr-i Hum Olayı	4
1.1.2. Gadîr-i Hum İle İlişkili Naslar	9
1.1.2.1. Gadîr-i Hum İle İlişkilendirilen Âyetlerin Yorumları	10
1.1.2.2. Gadîr-i Hum İle İlişkilendirilen Hadisler	29
1.2. İMÂMETLE İLİŞKİSİ AÇISINDAN GADİR-İ HUM	32
1.3. GADİR-İ HUM KUTLAMALARI	39
1.3.1. Gadîr-i Hum Kutlamalarının Tarihî Arka Planı	39
1.3.1.1. Nusayrîler’de Gadîr-i Hum Kutlamaları	42
1.3.1.2. Alevîlerde Gadîr-i Hum Kutlamaları	44
1.4. GADİR-İ HUM İLE İLGİLİ POPÜLER LİTERATÜR	44
1.4.1. Gadîr-i Hum Olayı	45
1.4.2. Gadîr Bayramı	50

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE GADİR-İ HUM KUTLAMALARI

2.1. GADİR-İ HUM UYGULAMALARI	53
2.1.1. Kars'ta Gadîr-i Hum Kutlamaları	53
2.1.2. Halkalı'da Gadîr-i Hum Kutlamaları	58
2.1.3. Sosyal Medyada Gadîr-i Hum Kutlamaları	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE SONUÇLAR

3.1. ÖRNEKLEMİN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ	77
3.2. KONUYLA İLGİLİ ANKET SONUÇLARI	81
3.2.1. Katılımcılara Göre Gadîr-i Hum Olayının ve Bayramının Bilinirliği	81
3.2.2. Katılımcıların Bayram Hakkındaki Bilgileri ve Görüşleri	89
3.2.3. Katılımcıların Bayrama Verdiği Önem	96
3.2.4. Bayrama Katılım Durumu	99
3.2.5. Bayramın Katılımcılara Duyurulması	101
3.2.6. Katılımcıların Gadîr-i Hum Bayramının Tarihi Hakkında Bilgileri	103
3.3. KATILIMCILARIN ANKET SORULARI DIŞINDAKİ GÖRÜŞLERİ	105
SONUÇ	107
KAYNAKÇA	111

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyetleri	77
Tablo 2. Katılımcıların Yaşları	78
Tablo 3. Katılımcıların Eğitim durumu	79
Tablo 4. Katılımcıların Medeni Durumu	80
Tablo 5. Gadîr-i Hum olayı hakkında ne derece bilginiz var?	81
Tablo 6. Gadîr-i Hum gününün bayram olarak kutlandığı konusunda bilginiz var mı?	82
Tablo 7. Gadîr-i Hum gününün bayram olarak kutlanmasının sebebi hakkında bilginiz var mı?	84
Tablo 8. Bu bayramın Ca'ferîler dışında kimler tarafından kutlandığı konusunda bilginiz var mı? (Ca'ferî katılımcılar bu soruyu cevaplar.)	85
Tablo 9. Bu bayramın Alevîler dışında kimler tarafından kutlandığı konusunda bilginiz var mı? (Alevî katılımcılar bu soruyu cevaplar.)	87
Tablo 10. Gadîr-i Hum bayramı kutlamaları ne derece biliniyor?	88
Tablo 11. Bayram kutlamaları nasıl olur?	89
Tablo 12. Bu bayramın ne şekilde kutlanmasını tercih edersiniz?	91
Tablo 13. Gadîr-i Hum bayramı kutlamaları, sizce dinî mi, yoksa kültürel bir faaliyet midir?	92
Tablo 14. Gadîr-i Hum bayramı vesilesiyle tebrikleşme ne derece oluyor?	94
Tablo 15. Bu bayrama özel bir ibadet var mı? Varsa ne olduğunu lütfen yazınız.	95
Tablo 16. Gadîr-i Hum bayramının sizin açınızdan önem derecesini belirtiniz.	97
Tablo 17. Aşağıdaki bayramlardan hangisi sizin için daha değerlidir?	98
Tablo 18. Yaşadığınız şehirde Gadîr-i Hum bayramı kutlamaları yapılıyor mu?	99
Tablo 19. Daha önce Gadîr-i Hum bayramı kutlamalarına katıldınız mı?	100
Tablo 20. Bayram kutlamaları nasıl duyuruluyor ?	102
Tablo 21. Gadîr Bayramı ne zamandan beri kutlanmaktadır?	103

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Katılımcıların Yaşları (%)	78
Şekil 2. Katılımcıların Eğitim durumu (%)	79
Şekil 3. Katılımcıların Medeni Durumu (%)	80
Şekil 4. Gadîr-i Hum olayı hakkında ne derece bilginiz var? (%)	81
Şekil 5. Gadîr-i Hum gününün bayram olarak kutlandığı konusunda bilginiz var mı? (%)	83
Şekil 6. Gadîr-i Hum gününün bayram olarak kutlanmasının sebebi hakkında bilginiz var mı? (%)	84
Şekil 7. Bu bayramın Ca'ferîler dışında kimler tarafından kutlandığı konusunda bilginiz var mı? (Ca'ferî katılımcılar bu soruyu cevaplar.) (%)	85
Şekil 8. Bu bayramın Alevîler dışında kimler tarafından kutlandığı konusunda bilginiz var mı? (Alevî katılımcılar bu soruyu cevaplar.) (%)	87
Şekil 9. Gadîr-i Hum bayramı kutlamaları ne derece biliniyor? (%)	88
Şekil 10. Bayram kutlamaları nasıl olur? (%)	90
Şekil 11. Bu bayramın ne şekilde kutlanmasını tercih edersiniz. (%)	91
Şekil 12. Gadîr-i Hum bayramı kutlamaları, sizce dinî mi, yoksa kültürel bir faaliyet midir? (%)	93
Şekil 13. Gadîr-i Hum bayramı vesilesiyle tebrikleşme ne derece oluyor? (%)	94
Şekil 14. Bu bayrama özel bir ibadet var mı? Varsa ne olduğunu lütfen yazınız. (%)	95
Şekil 15. Gadîr-i Hum bayramının sizin açınızdan önem derecesini belirtiniz. (%)	97
Şekil 16. Aşağıdaki bayramlardan hangisi sizin için daha değerlidir? (%)	98
Şekil 17. Yaşadığınız şehirde Gadîr-i Hum bayramı kutlamaları yapılıyor mu? (%)	100
Şekil 18. Daha önce Gadîr-i Hum bayramı kutlamalarına katıldınız mı? (%)	101
Şekil 19. Bayram kutlamaları nasıl duyuruluyor? (%)	102
Şekil 20. Gadîr Bayramı ne zamandan beri kutlanmaktadır? (%)	104

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

İmâmet meselesi, yüzyıllardır İslâm âlemi içinde özellikle de Şîî-Sünnî topluluklar arasında yapılan tartışmaların odak noktasını teşkil etmektedir. Bilindiği üzere genelde Şîî düşünce, ilk halifenin, Hz. Ali olması gerekirken hakkının gasp edildiğini ve onun bu duruma sessiz kaldığını ileri sürmektedir. Onların Hz. Ali'nin aslında ilk halife olduğuna dair ortaya koydukları delillerden biri de Gadîr-i Hum olayıdır.

Çalışmamızın konusunu da, bu olayın günümüze yansımış hâli olan Gadîr-i Hum kutlamaları oluşturmaktadır. Biz çalışmamızda Gadîr-i Hum olayını ve bunun süreç içerisinde Şîîler tarafından bayrama dönüştürülmesini ve günümüzde de Gadîr-i Hum bayramı şeklinde kutlanmasını İstanbul-Halkalı Ca'ferîleri özelinde incelemeye çalıştık. Çalışmamız Halkalı'da ki Ca'ferîler'e yönelik olmakla beraber kutlamalara katılan az sayıda Alevî'de anket sorularımızı cevaplamıştır. Konuyu incelerken kelâm ilmi açısından da değerlendirmeler yapmaya özen gösterdik. Burada kelâm âlimlerinin Gadîr-i Hum olayını Hz. Ali'nin hilafetine delil gösterenlere karşı verdikleri cevapları konu edindik. Ayrıca Ehl-i sünnet ve Şîa'nın imâmete bakış açılarında var olan temel farklılıkları aktarmaya gayret ettik.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ

Araştırmanın amacı günümüz de yaşayan Şîîler'in imâmet anlayışını, velayet ve kardeşlik bayramı olarak ifade ettikleri Gadîr-i Hum bayram kutlamaları üzerinden inceleyerek değerlendirmektir.

Konumuz, Ca'ferîler hakkında yapılan diğer çalışmalarda çok değinilmeyen bir meseleyi ele alması açısından önemlidir. Çalışma alan araştırmasına da dayandığı için genel literatürde yer verilmeyen orijinal veriler içermektedir. Bu bakımdan tezimiz, özellikle Ca'ferîler hakkında araştırma yapmak isteyenlerin, onların farklı bir yönü hakkında bilgi sahibi olabilecekleri bir nitelik taşımaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI

Araştırmamız dünyanın farklı yerlerinde yaşayan Şîi-Ca'ferî topluluğu temsilen İstanbul ili Küçükçekmece ilçesi Halkalı semtinde yoğun olarak yer alan Ca'ferîler esas alınarak yapılmıştır. Buradaki kutlama törenleri baştan sona izlenerek direkt gözlem yapılmış ve bunun yanında bayrama katılanlara konuya dair belirli soruları içeren anketler uygulanmıştır.

Ayrıca Ca'ferîlerin yoğun olarak yaşadığı illerden biri olan Kars'ta da yine bir bayram kutlaması gözlenmiş ve yapılan gözlemlerin sonucu elde edilen veriler de çalışmanın içinde değerlendirilmiştir.

Dahası ulaşılan veriler internet ortamında Türkiye ve Dünya genelinde yapılan kutlamalara yönelik bir araştırmayla da zenginleştirilmiş, bu verilere de konunun bütünlüğü göz önüne alınarak tez içinde yer verilmiştir.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmayı esasen konuya yönelik bir alan araştırması şekillendirmektedir. Bununla birlikte çalışmanın giriş ve iki bölümünde mesele teorik boyutuyla da ele alınmıştır.

Giriş bölümünde çalışma hakkında genel bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde Gadîr-i Hum olayı anlatılmış, konuyla ilgili âyet ve hadisler değerlendirilmiştir. Konunun imâmetle ilgisi araştırılmış, kelâmcıların konuyla ilgili düşünceleri aktarılmıştır. Gadîr-i Hum olayı ve kutlamalarının tarihî süreci, Nusayrî ve Alevîlerin bayram kutlamaları ve konuyla ilgili popüler literatüre dair bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde Kars'taki ve Halkalı'daki kutlamalar hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Aynı zamanda medya da yer bulan kutlamalar aktarılmıştır.

Üçüncü bölümde Halkalı'daki bayram kutlamasına katılan Caferîlere yönelik düzenlenen anketin verileri ve sonuçları yer almaktadır. Anket SPSS programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

Araştırmamızda Ehl-i sünnet ve Şîa'nın hem klasik dönem hem de modern dönem tefsirlerinden yararlanılmış ve yine aynı şekilde her iki ekolün önemli hadis kaynaklarına da başvurulmuştur. Şîa'nın imâmet düşüncesine dair yorumlar aktarılırken Ehl-i sünnet'in değerli âlimleri Eş'arî, Cüveynî, Bakıllânî ve Ebu'l Muîn en-Neseî'nin eserlerinden atıflar yapılmıştır. Ayrıca Şîa'nın özellikle eserine ve Gadîr konusunda ki çalışmalarına vurgu yaptığı Ahmed Emîni'nin *el-Gadîr fi'l-Kitâb ve's-Sünne ve'l-Edeb*” eserinden de yararlanılmıştır. Bütün bunlarla birlikte konuyla ilgili yapılan çağdaş eserlerde taranmış ve onlardan da çalışmaya katkı sağlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İTİKÂDÎ ve TARİHİ BOYUTUYLA GADİR-İ HUM OLAYI

1.1. GADİR-İ HUM MESELESİ

1.1.1. Gadîr-i Hum Olayı

Gadîr-i Hum, Mekke ile Medine arasında Cuhfe yakınlarında bulunan bir yere verilen addır. İslâm tarihinde Gadîr-i Hum olayı, geçtiği yere istinaden bu adı almış ve meşhur olmuştur. Konuya dair Sünnî ve Şîî kaynaklarda farklı anlatımlar mevcuttur. Şîa'ya göre olayın aslı şu şekilde gerçekleşmiştir: Peygamber Efendimiz Vedâ haccı dönüş yolundayken, hacıların kendi memleketlerine gitmek üzere ayırım noktası olan bu mekâna ulaştığında, kendisine “Ey peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan O'nun mesajını iletmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz ki Allah kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez.”¹ meâlindeki Mâide sûresi 67. âyeti nâzil olmuştur. Bunun üzerine Resûlullah, şiddetli bir sıcağa ve Gadîr-i Hum denilen yerin şartlarının elverişsizliğine rağmen görevini hemen ifa edebilmek için derhal bu mevkide konaklamıştır. Ayrıca burada kendisinden önce gidenlerin geri gelmesini emretmiş ve arkasından gelenleri de beklemiştir. Öğle namazını kılmış ardından kendisine develerin semerlerinden herkesi görebileceği bir minber yaptırmış ve üzerine çıkarak hutbe irat etmiştir. Bu hutbede kendisinden sonra bıraktığı iki emanete, Kur'ân-ı Kerîm ve Ehl-i beytine sahip çıkılmasıyla ilgili konulara dikkat çekmiştir. Ardından, Hz. Ali'yi (ö. 40/661) yanına çağırarak, elinden tutup havaya kaldırmış ve “Ben kimin mevlâsı isem Ali'de onun mevlâsıdır. Allah'ım ona dost olana dost, düşman olana düşman ol.”² demiş ve Hz. Ali'nin kendisinin ardından, ümmetin başına geçecek imam olduğunu beyan etmiştir. Bunun üzerine Mâide sûresi 3. âyet olan “Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, size nimetimi tamamladım, sizin

¹ el-Mâide 5/67.

² Muhammed b. İsa et- Tirmizî, *es-Sünen* (nşr. Ahmed Muhammed Şakir), Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1975, “Menâkıb”, 46.; Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid İbn Mâce, *es-Sünen* (nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâki), yy. ts., Daru İhyau Kütüb, “Mukaddime”, 11; Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsted*, (nşr. Ahmed Muhammed Şakir), Kahire, 1995, I, 442.

için din olarak İslâmiyet’i beğendim.”³ âyet-i kerîmesi nâzil olmuştur. Bunun üzerine Hz. Ali için çadır kurulmuş ve kadın erkek tüm müslümanlar kendisini tebrik edip biat etmişlerdir. Hassân b. Sâbit (ö.60/680[?]) peygamberden aldığı müsaade üzerine bu hadiseyi övgüyle şiirleştirmiştir. Hz. Ali’yi tebrik edenlerin başında da Hz. Ömer (ö. 73/692) gelmektedir.⁴

Ehl-i sünnet, Gadîr-i Hum mevkiinde Peygamber Efendimiz’in insanlara bir hutbe irat ettiği ve Hz. Ali için “Ben kimin mevlâsı isem, Ali’de onun mevlâsıdır.” dediğini kabul etmektedir. Fakat Ehl-i sünnet açısından olayın Şîa’nın anlattığından neredeyse tamamen farklı bir şekilde gerçekleştiği görülmektedir. Ehl-i sünnet’e göre Resûlullah Vedâ haccı öncesinde Hz. Ali’yi Hâlid b. Velîd’in (ö. 21/642) ardından Yemen’e göndermiştir. Orada ganimetleri bölüştüren Hz. Ali, onların içinden bir cariyeyi kendine almış ve onunla birlikte olmuştur.⁵ Etrafındaki sahabiler bu durumdan rahatsızlık duymuş ve bunu şikâyet olarak Hz. Peygamber’e iletmişlerdir. Dahası Hz. Ali kendisinden zekât develerine binme izni isteyenlere müsaade etmemiş, hacca yetişmek için yerine bir vekil bırakıp Mekke’ye dönmüştür. Hz. Ali’nin kendisine vekil olarak bıraktığı kişi ise develere binilmesine izin vermiştir. Hz. Ali bu durumu öğrendiğinde vekil bıraktığı kişiyi azarlamış, ancak onun bu tavrı askerler arasında rahatsızlığa ve memnuniyetsizliğe sebebiyet vermiştir.⁶

Hz. Peygamber Vedâ haccı dönüşünde bu yanlış algıları değiştirmek istemiştir. Gadîr-i Hum denen yerde mola vermiş ve Hz. Ali’nin faziletinden bahseden bir konuşma yapmıştır.⁷

el-Bidâye ve’n-nihâye isimli eserinde İbn Kesîr (ö. 774/1373) olayı şöyle nakletmektedir: Hz. Peygamber Vedâ haccı sonrasında Medine’ye dönerken yolda, 18

---

³ el-Mâide 5/3.

⁴ Ahmed Emîni, *el-Gadîr fi'l-kitâb ve's-sünne ve'l-edeb*, Tahran: Dârü'l-Kütübi'l-İslâmiyye, 1987, I, s. 9-12; Abdülbâki Gölpinarlı, *Tarih Boyunca İslâm Mezhepleri ve Şiiilik*, İstanbul: Derin Yayınevi, 2011, s. 40, Ali Asker Horasani, *Fi Rihab'il Gadîr* (çev. Seyyid Ali Hüseyini), İslâmi Kültür ve İlişkiler Merkezi Tercüme ve Yayın Müdürlüğü, 1. Baskı, yy. yok, 1998, s. 31.

⁵ İbn Kesîr, *Büyük İslâm Tarihi el-Bidâye ve'n-Nihâye* (çev. Mehmet Keskin), İstanbul: Çağrı Yayınevi, 1994, V, 227.

⁶ İbn Kesîr, *Büyük İslâm Tarihi el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, s. 229; M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi*, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1987, XVII, 78-84.

⁷ İbn Kesîr, *Büyük İslâm Tarihi el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 365; M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi*, XVII, s. 312; Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi* (çev. Mehmet Yazgan), İstanbul: Beyan Yayınevi, 2011, s. 235.

Zilhicce günü Gadîr-i Hum denilen yerde insanlara hutbe irat etmiştir. Bu önemli hutbede, Hz. Ali'nin faziletinden, güvenilirliğinden, adaletinden ve kendisine olan yakınlığından bahsetmiştir. Böylece insanların Hz. Ali'yle ilgili olumsuz düşüncelerini ortadan kaldırmayı amaçlamıştır.

İbn Kesîr konuyla ilgili önemli hadiselerle de eserinde yer vermiştir. Bunlardan ilki şu şekildedir:

Muhammed b. İshak, Yezid b. Talha b. Yezid b. Rükane'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Ali Mekke'de Resûlullah'la buluşmak için Yemen'den dönüşünde biraz acele etti. Kendisi önden gitti. Arkada askerlerin başına arkadaşlarından birini vekil bıraktı. Bu vekili de, Hz. Ali'nin Yemen'den getirmiş olduğu kumaşları askerlere dağıttı. Askerler de bu elbiseleri giydiler. Mekke'ye vardıklarında Ali onları karşılamaya çıktı. Bir de baktı ki, Yemen'den getirmiş olduğu elbiseler askerlerin üzerinde... Vekil olarak bıraktığı komutana kızarak:

-Yazıklar olsun sana! Bu nedir? diye hesap sordu.

Vekili şu cevabı verdi:

-İnsanların arasına geldikleri zaman askerlerin biraz düzgün kıyafetleri olmalarını istedim. Onun için onlara bu elbiseleri giydirdim.

-Yazıklar olsun sana! Bunlar Resûlullah'ın yanına gitmeden, elbiseleri üzerinden çıkar.

Bunun üzerine askerlerin üzerindeki kıyafetleri çıkarttırdı ve tekrar yerlerine koydurdu. Bunun üzerine askerler, Hz. Ali'nin kendilerine yaptığı bu muameleden şikâyetçi oldular.

Konuyla ilgili nakledilen ikinci bir hadise ise şöyledir:

İbn İshak, Ebû Said el-Hudrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“İnsanlar Ali'yi şikâyet ettiler. Resûlullah (s.a.v) da aramızda ayağa kalkıp hutbe irat etti. Şöyle dediğini işittim:

- Ey insanlar! Ali'den şikâyetçi olmayın. Allah'a yemin ederim ki o, Allah'ın zâtı hakkında veya Allah yolunda şikâyet edilemeyecek kadar sert bir kimsedir.”⁸

İbn Kesîr, Gadir-i Hum günü yaşananları anlatan şu hadislere de konuyu anlatırken ayrıca yer vermiştir:

İmam Ahmed b. Hanbel, Fadl b. Dukeyn tariki ile Büreyde'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Ali ile birlikte gazve için Yemen'e gittim. Onun biraz sertliğini gördüm. Resûlullah'ın (s.a.v.) yanına geldiğim zaman Ali'nin kusurlarını anlattım. Bunun üzerine Resûlullah'ın (s.a.v.) yüz hatlarının değiştiğini gördüm.

Bana şöyle dedi:

- Ey Büreyde! Ben müminlere kendi nefislerinden daha yakın değil miyim?
- Öyledir ya Resûlullah, dedim.
- Ben kimin mevlâsı isem, Ali'de onun mevlâsıdır.”⁹

Nesâî, Sünen'inde Muhammed b. Müsenna tariki ile Zeyd b. Erkam'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Resûlullah (s.a.v), Veda haccından dönüşünde Gadir-i Hum denen yere varıp mola verdi. Ağaçların altının süpürülmesini emretti. Sonra kendisi şöyle buyurdu:

“ Bana (Rabbim katından) davetiye geldi. Ben de bu davete icabet ettim. Yalnız ben aranızda iki ağır şey bıraktım. Bunlar Allah'ın kitabı ve aşiretim olan Ehl-i beytimdir. Bakın hele, benden sonra bunlara nasıl davranacaksınız? Doğrusu bu iki şey, havz-ı kevser yanında, yanıma gelinceye kadar birbirlerinden ayrılmayacaklardır. Allah benim mevlâmdır. Ben de her müminin velisiyim.”

Böyle dedikten sonra Ali'nin elini tutup şöyle dedi:

“Ben her kimin mevlâsı isem, bu da onun velisidir. Allah'ım buna dostluk edene dostluk et. Buna düşmanlık edene de düşmanlık et.”

Ravi diyor ki: Ben Zeyd'e şöyle dedim:

⁸ Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (nşr. Şuayb Arnavud, Adil Mürşid), Beyrut: Risâle Yayınları, 2001, XVIII, 337.

⁹ Ebû Abdîrahmân Ahmed b. Şuayb Nesâî, *es-Sünen* (nşr. Şuayb Arnavud), Beyrut: Risâle Yayınları, 2001, “Kıyamu'l-leyl”, 38.

- Sen bunu Resûlullah'ın kendisinden mi işittin?

Zeyd dedi ki:

- Orada bulunan herkes Resûlullah'ın böyle dediğini iki gözleriyle gördü. İki kulaklarıyla işitti.”¹⁰

İbn Mâce Ali b. Muhammed kanalı ile Bera b. Azib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Vedâ haccında Resûlullah'la (s.a.v) Mekke'den Medine'ye dönmek için yola çıktık. Yolda mola verdi. İnsanların namaz için toplanmalarını emretti. Ali'nin elini tutup şöyle sordu:

- Ben müminlere canlarından daha yakın değil miyim?
- Evet, öylesin ya Resûlullah.
- Ben her mümine kendi nefsinden daha yakın değil miyim?
- Evet, öylesin ya Resûlullah.
- İşte şu (Ali) benim mevlâsı olduğum kimsenin velisidir. Allah'ım buna dostluk edene dost ol. Buna düşmanlık edene de düşman ol.”¹¹

Yukarıda Gadîr-i Hum olayını, kendi yorumlarımızı bilinçli olarak katmadan kaynaklardan geçtiği şekilde iki farklı anlatımını öncelikli olarak aktarmayı tercih ettik. Dikkat edilirse bu iki anlatımda ortak olan nokta Gadîr-i Hum denen yerde Hz. Peygamber'in “Ben kimin mevlâsı isem Ali'de onun mevlâsıdır.”¹² hadis-i şerifini dile getirmiş olmasıdır. Bununla birlikte o gün yaşananların öncesi ve sonrasının Şîa ve Ehl-i sünnet kaynaklarında farklı farklı anlatıldığı görülmektedir. Ehl-i sünnet'e göre Gadîr-i Hum Peygamber'in hac yolculuğu ardından konaklayıp bir takım yanlış anlaşılımları düzeltip geçtiği bir mekân olup konu onunla bağlantılı hadiseden ibarettir. Bu bakımdan Ehl-i sünnet kaynakları bu olay üzerine herhangi bir itikadî hüküm bina etmeyi tercih etmemişlerdir. Zaten Ehl-i sünnet eserlerinde geçtiği şekliyle Gadîr-i Hum olayı Hz. Ali'nin faziletini göstermekle birlikte imâmetinin kesin delili olarak anlaşılmaya müsait değildir.

Ehl-i sünnet'in aksine Şîi düşüncesinde Gadîr-i Hum mevkii ve burada yaşanan olaylar önemli bir yer tutmaktadır. Onların imâmet anlayışında o gün yaşandığını düşündükleri olaylar temel bir konumdadır. Bu sebeple de olaya dair abartılı anlatımlara

¹⁰ Nesai, “Menâkıb”, 48.

¹¹ İbn Kesîr, *Büyük İslâm Tarihi El-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 365-367.

¹² Tirmizî, “Menâkıb”, 46; İbn Mâce, “Mukaddime”, 11; Ahmed b. Hanbel, I, 442.

yer vermişler, bu günün bayram ilan edildiğini iddia etmişlerdir.¹³ Bu konuda eser kaleme almış olan Hasan Onat'ın da aynı görüşte olduğunu görüyoruz. Günümüz Şîlik'inden bahsederken imâmet düşüncesine de değinmektedir. Gadîr-i Hum olayı ve bunun sonucunda Hz. Ali'ye atfedilen imamlık görevi hakkında bilgiler vermektedir. Aynı zamanda çağdaş bir Şîî düşünce insanı olan Ali Şerîatî'nin (1933-1977) de imâmet konusunda klâsik gelenekle aynı görüşü paylaşıp Hz. Ali'nin Gadîr-i Hum'da imâm tayin edildiği inancına sahip olduğunu aktarmaktadır.¹⁴

1.1.2. Gadîr-i Hum İle İlişkili Naslar

Gadîr-i Hum hadisesinin kendi anlattıkları çerçevede gerçekliğini ve önemini savunan Şîa bir takım âyet ve hadisleri bu olayın delili olarak ileri sürmektedir. Bu başlık altında önce ilgili delilleri zikredip akabinde Şîa'nın kaynaklarından örnekler üzerinden bu âyet ve hadisleri nasıl yorumladıklarını inceleyeceğiz. Ardından aynı nasları Ehl-i sünnet kaynaklarından örneklerle aktarmaya çalışacağız. Böylece bu iki farklı mezhep arasındaki yorum farklarını da ortaya koymuş olacağız.

Şîa'nın Gadîr-i Hum olayıyla ilişkilendirdiği ana âyetler Mâide sûresinin 3. ve 67. âyetleri ve Meâric sûresinin ilk üç âyetidir. Bu âyetlere ilişkin Şîa'nın bakış açısını Şîî müfessir Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin (ö. 460/1067) *et-Tibyân fî tefsîri'l-Kur'ân*, Tabersî'nin (ö. 548/1154) *Mecma'u'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*, Tabâtabâî'nin (1904-1981) *el-Mîzân fî tefsîri'l-Kur'ân* isimli eserleri örneğinde ortaya koymaya çalışacağız. Bahsi geçen eserlerdeki yorumlar ışığında konuyu açıklamaya çalışacağız. Sonrasında aynı âyetlerin, İmâm Mâtürîdî'nin (ö. 333/944) *Te'vilâtü'l-Şîa*, Kurtûbî'nin (ö. 671/1273) *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, İbn Kesîr'in (ö. 774/1373) *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm* ve Ebüssuûd Efendi'nin (ö. 982/1574) *Ebüssuûd Tefsiri* olmak üzere önemli tefsir kaynaklarında nasıl yorumlandığı üzerinde duracağız. Daha sonra da, Şîa'nın Gadîr-i Hum meselesiyle ilişkilendirdiği hadisleri aktarıp onları değerlendirmeye tâbi tutacağız.

¹³ Ethem Ruhi Fığlalı, "Gadîr-i Hum", *DİA*, XIII, 279-280.

¹⁴ Hasan Onat, *Emevîler Devri Şîî Hareketleri ve Günümüz Şîiliği*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, s. 178-180.

1.1.2.1. Gadîr-i Hum İle İlişkilendirilen Âyetlerin Yorumları

Şîa'nın Gadîr-i Hum meselesiyle ilişkilendirdiği âyetlerin başında Mâide sûresi 3. âyet-i kerîme'de geçen “ Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, size nimetimi tamamladım, sizin için din olarak İslâmiyet'i beğendim.”¹⁵ ifadesi gelmektedir.

Bahsi geçen âyete dair yorumlara öncelikle Şîf müfessir Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin “*et-Tibyân fî tefsîri'l-Kur'ân*” isimli eserinden hareketle başlamak uygun olacaktır. Tefsirinde Tûsî, âyetin “Bugün sizin dininizi kemâle erdirdim” kısmının üç farklı şekilde yorumlandığını belirtmektedir. Bu yorumların başında da İbn Abbas (ö.68/687-88) ve Süddî (ö.127/745) gibi müfessirlerin görüşlerinin geldiğini ifade etmektedir. Bu birinci anlayışa göre âyetle kastedilen lafzının da işaret ettiği üzere dinî hükümlerin hepsinin bildirilmiş olduğudur. Zira Allah Teâlâ bu âyette inananlara farzlarını, sınırlarını, emrini, helâli ve haramı bildirdiğini zikretmiştir. İndireceği her şeyi indirdiğini, açıklayacağı her şeyi açıkladığını beyan etmiştir. O halde Kur'ân'da ne bir fazlalık ne eksiklik ne de nesh kalmamıştır. Bu yorumu yapan kişiler, âyette geçen “bugün” kelimesinden kastedilen günün, âyetin nazil olduğu Vedâ haccındaki gün olduğunu vurgulamışlardır.¹⁶ Ayrıca Hz. Peygamber'in bundan sonra sadece seksen bir gün yaşadığına da dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda Tûsî, Cübbâî (ö.303/916) ve Belhî'nin (ö.319/931) âyetle ilgili düşüncelerine de yer vermiştir. Onlar konuyu kendi içlerinde şöyle tartışmışlardır: “Eğer Allah'ın dini eksik miydi ki, o gün tamamlandı? denilirse, şu şekilde cevap verilir: Hayır, Allah'ın dini eksik değil mükemmeldi. Fakat vahiy devam ettiği için fazlalığa ve neshe maruzdu. Bu âyet indikten sonra böyle bir ihtimal ortadan kalktı. Bu durumu, on tamdır fakat yüze göre eksiktir, yüz daha tamdır” örneğiyle açıklamışlardır. Âyete dair diğer bir yorum ise dinin kemâle ermesiyle kastedilen daha ziyade hac ibadetine yönelik bir beyandır. Burada âyet-i kerîmeden yola çıkarak Allah'ın inananların haclarını tamamlaması, haram beldeyi müslümanlara özel kılması ve müşriklerden uzak, onlara karışmadan hac yapıyor olmaları şeklinde açıklama yapılmıştır. Tûsî, Taberî'nin (ö.310/923) de bu görüşü seçtiğini zikretmektedir. Böyle düşünmelerini, bu âyetten sonra mirasla ilgili olan Nisâ sûresi

¹⁵ el-Mâide 5/3.

¹⁶ Âyetin bir önceki kısmında geçen “Bugün kâfirler sizin dininizden ümidi kesmişlerdir.” ifadesinin yorumunda “Bugün” den kastın Arefe günü olduğu bilgisine yer verilmiştir.

176. âyetin indirildiğini ve dolayısıyla bunun nâzil olan son âyet olmamasıyla gerekçelendirmişlerdir. Bu yorumun yanında Tûsî, âyeti düşmanlardan gelen korkunun def olması şeklinde yorumlayanların da bulunduğunu ilâve etmiştir.¹⁷

Üçüncü görüş olarak da; Vedâ haccından sonra ki Gadîr-i Hum gününde Hz. Peygamber Hz. Ali'nin velâyetini ilân ettikten sonra bu âyetin indirildiği şeklindeki açıklamaları vermiştir. Âyetin, “ Size nimetimi tamamladım” kısmında bahsedilen nimetin, müşrikleri yenmek suretiyle, onları beldelerinden çıkarmak şeklinde yorumlandığını belirtmiştir.¹⁸

Görebildiğimiz kadarıyla Tûsî, bu âyeti yorumlarken, onun Gadîr-i Hum ile ilgisini, sadece görüşlerden bir tanesi olarak zikretmiştir. Konunun devamında ele alacağımız üzere Tabatabâi'de mevcut olan detaylı anlatımlar ve âyetin ısrarla bu konuyla ilgili olduğunu ispatlama çabası Tûsî'de yoktur. Hatta onun aktardığı diğer görüşler, Sünnî âlimlerin eserlerinde ki yorumlarla birebir örtüşmektedir. Bu bakımdan Tûsî'nin katı bir Şîî yaklaşımla ilgili âyetleri yorumlamadığı aksine farklı görüşlere de yer verdiği dolayısıyla en azından konumuzda mezhebî taassupla hareket etmediği söylenebilir.

Bundan sonra Mâide sûresi 3. âyetin yorumunu diğer bir Şîî müfessir olan Tabersî'nin *Mecmau'l-Beyân* isimli eserinde nasıl açıkladığı üzerinde duracağız. O da Tûsî gibi “Bugün sizin dininizi kemale erdirdim.” kısmıyla ilgili birkaç görüş olduğunu bildirmektedir. Bunlardan ilki Allah Teâlâ'nın, bu âyetle birlikte insanlara farzlarını, sınırlarını, helâli ve haramı tamamladığını, artık yeni bir âyetin inmesiyle fazlalık veya her hangi bir âyetin neshedilmesiyle bir eksiklik olmayacağını beyan etmiş olduğu şeklindeki düşüncedir. Bu görüşü eserinde ele alan Tabersî aynen Tûsî'nin ifade ettiği gibi bunun Arefe günü indirildiğini belirtmekte ve Hz. Peygamber'in bu âyetin indirilmesinden sonra sadece seksen bir gece yaşadığını zikretmektedir. Ayrıca ilgili kısımda bu âyetten önce dinin tam veya eksik olması hakkındaki tartışmalara da yer vermektedir. Tabersî'nin naklettiği yorumlardan bir diğeri, âyette kastedilen kemâle ermenin ve tamamlanmanın haccın tamamlanması ve müşriklere karışmadan

¹⁷ Ebû Ca'fer et-Tûsî, *et- Tibyân fî tefsîri'l-Kur'ân* (nşr. Ahmed Habib Kasir el-Amili), Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, III, 435

¹⁸ Tûsî, *et- Tibyân fî tefsîri'l-Kur'ân*, III, 436.

mükemmel bir şekilde hac ibadetinin yerine getirilmesi şeklindedir. Böyle düşünenlerin Tûsî'nin de belirttiği gibi bahsi geçen âyetten sonra vahiy geldiğini ileri sürenler olduğunu belirtmektedir. Tabersî'nin eserinde yer verdiği yorumlardan bir başkasına göre ise bu âyet müslümanların düşman korkusundan emin olması, onların defolması, mülkün tamamlanması şeklinde açıklanmaktadır.¹⁹

Bu âyetin Hz. Ali'nin veli kılınmasının ardından nâzil olduğuyla ilgili görüşe Tabersî'de yer vermektedir. Fakat o, bu bağlamda daha detaylı açıklamalar yapmaktadır. Örneğin bu görüşü aktardığı kişilerin bunun Allah'ın indirdiği son farz olduğunu düşündükleri bilgisini vermektedir. Konunun devamında da çeşitli senetlere dayandırarak bu görüşü desteklemektedir. Başvurduğu rivayetlerden bir tanesi şu şekildedir:

Ebu'l Hamd Mehdî b. Nizar el-Hüseynî, Hasekânî, Şîrâzî, Cürçânî, Ebû Ahmed el-Basrî, Ahmed b. Ammar b. Hâlid, Yahya b. Abdülhamid el-Hamanî, Kays b. Rabi', Hârûn el-Abdî sahabeden Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet etmişlerdir ki, Resûlullah bu âyet indirildiğinde şöyle demiştir: "Allahu ekber! Din kemâle erdi, nimet tamamlandı, Rabbim benim risâletime razı oldu. Ali b. Ebî Tâlip bundan sonra velidir" ve şöyle devam etmiş "Ben kimin mevlâsı isem Ali'de onun mevlâsıdır. Allah'ım ona dost olana dost ol, düşman olana düşman ol. Ona yardım edene yardım et, onun önünde duranın yolunu kes."

Tabersî başka tefsirlerden ve nakillerden yola çıkarak bu âyetin Mekke-Medine arasında Cuhfe yakınlarında olan Kirâu'l-Ğamim denilen yerde indirildiği bilgisini vermektedir. Bu bilgi konumuz açısından önem arz etmektedir. Şîa genel olarak âyetin Gadîr-i Hum'da indirildiğinden bahsetmektedir.²⁰ Allâme Emînî "*el-Gadîr*" isimli eserinde buradan Hz. Peygamber'in hac yolculuğu sırasında geçtiği yerlerden birisi olarak bahsetmektedir.²¹ Gadîr-i Hum ile ortak yönü ikisinin de Cuhfe bölgesinde yer alıyor olmasıdır.

Tabersî, "Sizin için nimetimi tamamladım" ifadesinde müminlere hitap olduğunu bizlere aktarmaktadır. Tamamlanan nimetle de düşmana galip gelmenin, onların Mekke'den çıkarılmasının kastedildiğini İbn Abbas'tan bir nakle dayanarak delillendirmektedir. Bununla birlikte nimetin tamamlanmasının ilim ve hikmet verilmesi

¹⁹Ebû Ali et-Tabersî, *Mecma'u'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân*, (nşr. Seyyid Muhsin el-Emînî el-Âmilî), Beyrut: Müessesetü'l Alâmî li'l-Matbûât, 1995, III, 274.

²⁰ Ahmed Emînî, *el-Gadîr fi'l-kitâb ve's-sünne ve'l-edeb*, I, 11.

²¹ Ahmed Emînî, *el-Gadîr fi'l-kitâb ve's-sünne ve'l-edeb*, I, 9.

veya cennete girmek olarak da yorumlanabileceğine işaret etmektedir. Ayrıca Tabersî âyetin “Sizin için din olarak İslâm’ı seçtim” kısmının, Allah Teâlâ’nın kullarının itaatinden razı olması, peygamberi ve sahabeleri İslâm derecelerine merteye merteye çıkarması veya Allah’ın bütün şeriatını tamamlaması gibi anlamlara da gelebileceğinin mümkün olduğunu bildirmektedir. Buna dayanarak Allah’ın razı olduğu durumun, o günkü durum olduğunu beyan etmekte dolayısıyla buldukları durumdan ayrılmamaları gerektiğini Allah Teâlâ’nın kullarına tavsiye ettiğini de ilâve etmektedir.

22

Tabersî’nin âyete dair yaptığı açıklamalar incelendiğinde onun tefsirinde Tûsî’yle hemen hemen aynı ifadelere ve nakillere yer verdiği görülmektedir. Her ne kadar Tabatabâî kadar uzun ve detaylı olmasa da Tabersî, Tûsî’ye göre daha detaylı bir anlatım tercih etmiştir. Bu açıdan onun Tûsî ile Tabatabâî arasında bir konumda durduğu söylenebilir.

Son olarak Tabatabâî’nin aynı âyeti nasıl yorumladığı üzerinde duracağız. O, eserinde öncelikle âyetin diğer tefsirlerdeki yorumlarını aktarmış akabinde de kendi üslubuna göre onlara cevap olacak şekilde yorumlar yapmış bazı yorumları da doğru bulmadığını açıkça ifade etmiştir. Meselâ bu âyeti yorumlayanlardan bir kısmının dinin kemâle ermesini Kâbe’nin sadece müslümanlara has kılınması olarak dile getirmelerini doğru bulmamıştır. Ona göre din, inanç ve hükümler toplamıdır. Parça ve kısımların sayısına başka sayıların eklenmesi ancak, dinin kemale erdirilmesini ifade edebilir. Yine bazı müfessirlerin dinin olgunlaşmasını, âyetin baş tarafındaki haramların tanımlanmış olmasına bağladığına değinmiş ve bu değerlendirmenin de yanlış olduğunu iddia etmiştir. Zira ona göre hükümlerin yasalaştırılması din olarak adlandırılmayacağına göre hükümlerin tamamlanmasıyla da din tamamlanmış olmaz.²³

Kâfirlerin dini yok etmekten ümitlerini kesmelerinin sebebi, Allah’ın dinini koruyacak ve ümmete yol gösterecek birinin peygamberin yerine tayin edilmesi olarak anlaşılmıştır. Bunun sonucunda dinin oluşum aşamasından kalıcılık aşamasına geçtiği öngörülmektedir. Bu ise nimetin tamamlanması anlamına gelmektedir. Yaptığı bu açıklamaların yanında Tabatabâî, âyetin Gadîr-i Hum gününde, Hz. Ali’nin velâyetinin

²²Tabersî, *Mecma’u’l-beyân fî tefsiri’l-Kur’ân*, III, 273-275.

²³Tabatabâî, *el-Mîzan fî Tefsiri’l-Kur’an* (çev. Vahdettin İnce), İstanbul: Kevser Yayınevi, 2012, V, 272.

ilânı ile ilgili olan rivayetleri destekler nitelikte olduğunu da vurgulamıştır. Ayrıca âyette geçen “el-yevm” , “bugün” kelimesinin de önemine değinmiş ve o günün değerini şöyle açıklamıştır: “Çünkü o günde din, kişisel denetçiyle ayakta durma aşamasından tüzel denetçi kontrolünde ayakta durma aşamasına, ortaya çıkış ve doğuş aşamasından kalıcılık ve süreklilik aşamasına adım atmıştır.”²⁴

Müfessir âyetin açıklamasını son olarak şöyle özetlemektedir:

Âyette bildirilen “el-yevm” yani “bugün”, ifadesini karşılayan günde gerçekleşen şey, velâyetin farz kılınması olayıdır. Bunun sonucunda din kemâle ermiştir. Allah’ın kulları üzerindeki nimeti de tamamlanmıştır. Nimet olarak görülmesi gereken şey burada velâyettir. Âyetin nüzûlüne kadar, vahiy devam ettiği sürece Allah ve Resulünün velâyeti söz konusuydu. Ama artık vahyin sona ermesi nedeniyle, Hz. Peygamberin de vefatıyla bu velâyet yetersiz hale gelmiştir. Bu yüzden, bahsi geçen görevi devam ettirecek bir kimsenin tayin edilmesi mecburidir. O öyle bir kişidir ki; Resûlullah’tan sonra dinin ve ümmetin yönetimini üstlenecektir.

Tabatabâî’nin bu değerlendirmelerine göre velâyet kesin vardı fakat kimin bu görevi üstleneceği belli olmadığı için eksikti. Dinin tüm işleri olgunlaşmış, velâyet nimeti de Hz. Ali’nin ilânıyla tamamlanınca “Din olarak sizin için İslâm’a razı oldum.” âyeti indirilmiştir. Zira Tabatabâî’ye göre İslâm içerisinde tevhidî, Resûle ve Veliyy-i Emr’e itaati barındıran bir din olarak tanımlanmıştır.²⁵

Şüphesiz Tabatabâî’ye göre bahsedilen velâyeti ilân edilmiş kişi Hz. Ali’dir. O bu görüşünü Gadîr-i Hum’dan bahseden hadislerle desteklemektedir. Dinin kemâle ermesini, farzların hükme bağlanmasının tamamlanması olarak gördüğünü belirtmiş ve bunu desteklemek için son indirilen farzın velâyet olduğunu ve bundan sonra başka farz indirilmediğini İmam Bâkır’dan (ö. 114/733) nakille aktararak ilgili âyetin tefsirini sonlandırmıştır.²⁶

Bu üç örnek Şîh müfessir üzerinden Mâide sûresi 3. âyetin yorumlarını ele aldıktan sonra Sünnî âlimlerin kaleme aldığı tefsirlerden aynı âyetin ne şekilde yorumladığına işaret edeceğiz. Bu eserlerin başında da büyük kelâm âlimi İmâm Mâtürîdî’nin

²⁴ Tabatabâî, *el-Mizan fî Tefsîri'l-Kur'an* (çev. Vahdettin İnce), İstanbul: Kevser Yayınevi, 2012, V, 277.

²⁵ Tabatabâî, *el-Mizan fî Tefsîri'l-Kur'an*, V, 284.

²⁶ Tabatabâî, *el-Mizan fî Tefsîri'l-Kur'an*, V, 264-310.

Te'vilâtü'l-Kur'ân adlı tefsiri gelmektedir. Öncelikle belirtmek gerekir ki bu eserde Tabatabâî'nin iddia ettiklerine emsal teşkil edecek hiçbir ifade bulunmamaktadır. Mâtürîdî'nin âyete ilişkin yaptığı açıklamalar şu şekildedir:

“Bugün sizin için dininizi kemâle erdirdim, size nimetimi tamamladım” ifadesi iki şekilde yorumlanabilir. Birincisi; daha önce bu kadar açık ve serbest olmayan dininizi, apaçık hale getirdim, bunun sonucunda da müslümanların zaferi ortaya çıktı anlamındadır. İkincisi ise müslümanların düşmandan emin kılınması, kâfirlerin, onların tekrardan batıla dönmesinden ümitlerini kesmeleri anlamındadır. Bu durum dinin kemâle erdiğinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Mâtürîdî, insanın düşmanına karşı güven içerisinde olmasını büyük bir nimet olarak görmektedir.²⁷

Mâtürîdî'nin dinin kemâle ermesine yaptığı yorumlardan biri de son gelen hükümlerle dinin tamama erdiği düşüncesidir. Görüldüğü üzere burada Şîa'nın iddia ettiği velâyet farzının indirilmesi, eksik olan halife ilânının gerçekleşmesiyle dinin tamam olması gibi bir anlamlandırma söz konusu değildir. Dinin tamama ermesi hükümlerin tamamlanması ve müslümanların düşmanlardan emin olması şeklinde açıklanmıştır.²⁸

Bu konuda açıklamalarına yer vereceğimiz ikinci Sünnî tefsir ise Kurtubî'nin, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân* isimli eseridir. İlgili âyetin tefsirinde Kurtubî, Hz. Ömer ve Yahudi arasında geçen, Yahudi'nin kendi dinlerinde böyle bir âyetin indirilmesi durumunda o günün bayram ilân edilecek kadar önemli sayılacağını belirtmesi üzerine Hz. Ömer'in ona, âyetin arefe günü Hz. Peygamber Arafat'ta iken nâzil olduğu bilgisini verdiğini anlatan hadise de yer vermiştir.²⁹ Yani Kurtubî'nin ifadelerinden anlaşıldığına göre bu âyet Gadîr-i Hum gününde değil Arefe gününde nâzil olmuştur. Bu açıklamalar doğru kabul edildiğinde Şîa'nın iddiaları geçersiz kılınmış olacaktır.

²⁷ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân* (çev. S. Kemal Sandıkçı-Yusuf Şevki Yavuz), İstanbul: Ensar Yayınevi, 2018, IV, 159.

²⁸ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, IV, 158-159.

²⁹ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân* (çev. M. Beşir Eryarsoy), İstanbul: Buruc Yayınevi, 2014, VI, 53.

Hadîs-i şerîf şu şekildedir: Yahudilerden bir adam, Ömer'in (r.a) yanına gelerek şöyle dedi: Ey müminlerin emiri, kitabınızda okuduğunuz bir âyet-i kerîme vardır, eğer o âyet biz Yahudiler topluluğu üzerine indirilmiş olsaydı, o âyetin indiği günü bayram edinirdik. Hz. Ömer: Bu hangi âyettir diye sorunca, Yahudi: “Bugün sizin dininizi kemâle erdirdim. Üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslâm'ı beğenip seçtim” âyetidir. Hz. Ömer şöyle dedi: Şüpheli yok ki ben, bu âyet-i kerîmenin indirildiği günü de, indirildiği yeri de çok iyi biliyorum. Bu âyet-i kerîme Resûlullah'a (s.a.v) Cuma günü Arefe'de nazil olmuştur.”

Kurtûbî tefsirinde âyette geçen “Dininizi kemâle erdirdim.” ifadesi dolayısıyla, dinin önceden eksik olup olmadığı tartışılmıştır. Ancak sonuçta burada böyle bir mânanın söz konusu olmadığı hükmüne varılmıştır. Müfessir dinin kemâle ermesini bir de şu açıdan yorumlamıştır: O güne kadar İslâm’ın dört şartı yerine getirilmiş ve son olarak da beşinci şart olan hac gerçekleşmiştir. O halde dinin kemâle ermesi İslâm’ın şartlarının tamamlanmış olmasıdır. Müfessir burada seçilen din olarak ifade edilen İslâm’ın, Cebraîl’in din olarak getirdiği İslâm olduğu, bilgisini vererek konuyu tamamlamıştır.³⁰

Mâide sûresi 3. âyetin yorumuna başvurduğumuz tefsirlerden birisi de İbn Kesîr’in (ö. 774/1373) tefsiridir. Burada da diğer tefsirlerle benzer açıklamalar yapıldığını tespit etmekteyiz. Yani bu eserde de İslâm’ın seçilmiş en mükemmel din olduğu ve hükümlerinin tamamlanmış bulunduğu fikri üzerinde durulmuştur. Ardından da âyetin nerede ve ne zaman nâzil olduğuyla ilgili haberlere yer verilmiştir. Âyetin Arafat’da nâzil olduğuna dair delil gösterilen rivayetlerin başında Hz. Ömer ve bir Yahudi arasındaki konuşmayı konu alan hadis gelmektedir. Ayrıca bu tefsirde, âyetin Gadîr-i Hum’da indirildiğini beyan eden hadisler de nakledilmiş ancak bu rivayetlerin sahih olmadığı özellikle vurgulanmıştır.³¹ Rivayet tefsiri niteliği taşıyan böyle bir eserde Gadîr-i Hum hadislerine de yer verilip bunların sahih olmadığının açıklanması konumuz açısından önemlidir. Çünkü eğer bu rivayetler sahih olsaydı o zaman Sünnî kaynaklar bu ihtimali de göz önüne alarak âyeti yoruma tâbi tutarlardı. Ama araştırdığımız eserlerin hiçbirisinde böyle bir ihtimalden bile bahsedilmemiştir. Aksine âyet muhtelif kitaplarda hep benzer şekillerde açıklanmıştır.

Ebussuûd Efendi de âyeti diğerleriyle benzer şekilde yorumlamıştır. Müslümanların kâfirlere karşı tam gâlip gelmesi, şeriat hükümlerinin olgunlaşmış olması ve nimetin tamamlanması din olarak İslâm’ın seçilmesi sonucunu doğurmuştur. Ayrıca bu tefsirde Hz. Ömer hadisine de yer verilmiş ve buna dayanarak âyetin Arafat’ta nâzil olduğuna kanaat getirilmiştir.³²

³⁰ Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’ân*, VI, 53-57.

³¹ İbn Kesîr, *Tefsîru’l Kur’ani’l Azîm* (çev. Savaş Kocabaş), İstanbul: Karınca&Polen Yayınevi, 2012, III, 443-447.

³² Ebussuûd Efendi, *Ebüssuûd Tefsiri* (çev. Ali Akın), İstanbul: Boğaziçi Yayınevi, 2006, IV, 1555, 1556.

Buraya kadar olan kısımda Şîa'nın Gadîr-i Hum meselesiyle irtibat kurduğu âyetlerden birinin yorumlarını işledik. Şimdi söz konusu müfessirlerin Mâide sûresinin 67. âyet-i kerîmesine yaptıkları açıklamalarına yer vereceğiz. Bu âyete de Şîa'nın çok fazla anlam yüklediği anlaşılmaktadır. Nitekim bu âyet metni, bazı Şîî cami hatlarında da yer almaktadır. Meselâ Kars'ta katıldığımız Gadîr-i Hum kutlamasında içerisinde bulunduğumuz Hz. Ali Çarşı Camiinin kubbesinin, bu âyetin hattıyla süslendiğini gözlemledik. Üstelik hazır bulunduğumuz üç kutlamanın her birinde de Gadîr-i Hum olayı anlatılırken bu âyet özellikle vurgulu bir şekilde dillendirilmiştir.

Öncelikle meseleyi irdelemeye “Ey Peygamber! Rabbin tarafından sana indirilene tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun mesajını iletmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphe yok ki Allah kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez.”³³ meâlindeki âyetin *et-Tibyân* tefsirinde ki yorumlarıyla başlayalım.

Tûsî bu âyet-i kerimeyi yorumlarken sebep-i nüzûlü hakkında bilgiler vermektedir. Bununla ilgili dört görüş olduğunu ifade etmekte ve bunları sırayla aktarmaktadır: Birinci görüşe göre; bedevîlerden bir adam Hz. Peygamber'i öldürmeye niyetlenmiş fakat elindeki kılıç düşmüş ve beyni dağılana kadar kafasını ağaca vurmaya başlamıştır. Âyet bu olay üzerine indirilmiştir. İkinci görüş sahipleri Hz. Peygamber'in Kureys'ten korktuğu ve bu âyetle Allah'ın onu bu korkudan emin kıldığını savunmaktadırlar. Bu görüş sahipleri Hz. Peygamber'in sahabeden koruyucuları olduğunu, bu âyetin inmesiyle onları evlerine gönderdiğini de belirtmişlerdir. Üçüncüsü ise Hz. Âişe'nin (ö. 58/678) görüşüdür. O, bu âyetin, Hz. Peygamber'in takkiye uğruna bazı şeyleri sakladığına dair insanlardaki vehmi ortadan kaldırmak için indirildiğine dair görüş beyan etmiştir. Dördüncüsü ise Hz. Peygamber'in, Hz. Ali'yi halife tayin etmesi için bu âyetin indirildiği görüşüdür. Buna göre Hz. Peygamber, kendi akrabasını öne geçiriyor diye düşünürler ve bu durum da sahabeye ağır gelir gibi sebeplerle bu emri tebliğ etmekten korkuyordu. Âyet-i kerîme bu nedenle Resûlullah'ı teşvik için indirilmiştir. Sebeb-i nüzûlle ilgili farklı görüşleri aktardıktan sonra Tûsî, Allah'ın Hz. Peygamber'e bu âyetle hitap ederek, indirilen her şeyi teliğ etmesini emrettiğini bildirmektedir.

---

³³ el-Mâide 5/67.

“Allah seni insanlardan koruyacaktır” ifadesinin anlamını, Allah insanları Hz. Peygamber’e kötülük yapmalarından men edendir şeklinde açıklamaktadır. “Allah kâfir kavimlere hidayet etmez” kısmıyla ilgili yapılan iki farklı yorumu ise şöyle aktarmaktadır:

Cübbâî’ye (ö. 303/916)³⁴ göre âyetin bu kısmı, Allah kâfirlere cenneti ve sevap işlemeyi nasip etmez şeklinde yorumlanmalıdır. Rummânî (ö. 384/994) ise hidayeti yardım ve lütuf olarak açıklamıştır. Bütün bu bilgilerden sonra Tûsî, âyetin Hz. Peygamber’in nübüvvetine delil olan yönlerine dikkat çekerek konuyu tamamlamaktadır. Ona göre Allah bu âyette peygamberini, insanlardan koruyacağını söylemiş ve gerçekten de kâfirler, onu öldürmeye güçleri yettiği halde öldürememişlerdir. Bu durum onun nübüvvetinin hakikatini göstermektedir.³⁵

Tûsî’nin tefsirinde yer verdiği görüşleri özetlemek gerekirse, Mâide sûresi 3. âyette de gördüğümüz üzere Sünnî müfessirlerin konuyla ilgili yaptıkları yorumlara benzer yorumlar yapmıştır. Âyetin Gadîr-i Hum ile ilişkili olduğuna dair görüşe, çok az yer vermiş hatta burada meşhur mevlâ hadisinden bile bahsetmemiştir.

Yorumlarını değerlendirmeye aldığımız diğer Şîî müfessir Tabersî ise *Mecmau'l-beyân fî tefsiri'l-Kur'ân* adlı eserinde Mâide 67. âyeti şöyle açıklamaktadır: Allah Teâlâ peygamberine tebliği emretti ve onu koruma konusunda vaatte bulundu. “Ey Resûl!” hitâbı onu şerefliendirmek içindir. Müfessirlerin bu âyetle ilgili birçok yorum yaptıklarından bahseden Tabersî, Tûsî’nin yorumlarına başvurduğu müfessirlerin, aynı anlatımlarına eserinde yer vermektedir. Burada tekrara düşmemek için bunların onun tefsirinde de geçtiğini belirtmekle yetiniyoruz.

Onun konumuzla ilgili aktardığı rivayetin kaynağı Ayyâşî’nin (ö. 320/932 [?]) tefsiridir. İbn Ümeyr, Kelbî, Ebî Sâlih, İbn Abbas ve Câbir b. Abdullah’a dayanan bir isnad zinciriyle şu rivayetlere yer vermektedir: “Allah, Hz. Peygamber’e Hz. Ali’yi veli olarak ilân etmesini emretti. Peygamber Efendimiz de insanların onun hakkında amcasının oğlunu kayırdığına dair bir düşünceye sahip olmalarından korktuğu için

³⁴ Tûsî Cübbâî künyesini kullanmış fakat bunun hangi Cübbâî olduğu konusunda her hangi bir bilgi vermemiştir. Tefsire dair çalışmaları olması sebebiyle kastedilen kişinin Ebû Ali el-Cübbâî olduğu kanaatindeyiz.

³⁵ Tûsî, *et-Tibyân fî tefsiri'l-Kur'ân*, III, 587 (“Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et...” âyet-i kerimesi Mâide Sûresi 67. âyettir. Fakat Tûsî’nin bahsi geçen tefsirinde 70. âyet olarak görülmektedir).

gerekli açıklamayı yapmıyordu. Sonrasında bu âyet indi ve o da Gadîr-i Hum gününde gerekli açıklamayı yaptı.” Aynı konu İbn Abbas’a dayandırılan başka bir rivayetle de şöyle anlatılmaktadır: “Bu âyet Hz. Ali’yle ilgili nâzil olmuştur. Hz. Peygamber, Hz. Ali’nin elini tuttu ve ‘Ben kimin mevlâsı isem Ali’de onun mevlâsıdır. Allah’ım ona dost olana dost ol. Ona düşman olana düşman ol’ dedi.” Müfessir rivayetin başka tefsirlerde de İbn Abbas’a dayandırıldığını belirtmekte ve Mâide 67. âyetin Hz. Ali hakkında indirildiğine dair delil olarak kullanıldığı bilgisine de yer vermektedir. Bu âyeti yorumlarken Tabersî, Hz. Peygamber’e tebliğ etmeyi bırakması veya herhangi bir şeyi gizlemesi halinde Allah’ın mesajını ulaştırmamış ve dolayısıyla Allah’ın emrini yerine getirmemiş olacağı uyarısında bulunduğu bildirilmektedir. Böyle bir durumda ise cezayı hak edeceğiyle ilgili yorumlar yapılmaktadır.³⁶

“Allah seni insanlardan korur.” kısmını sana kötülük gelmez şeklinde kısa bir yorumla geçmekte, “Allah kâfir kavimlere hidayet etmez.” ifadesini onlara yardım etmez, muvaffak kılmaz, lütuf vermez şeklinde açıklamaktadır. Devamında ise hidâyet kelimesinin anlamı üzerine yapılan yorumlara yer vermektedir. Son olarak bu âyette Hz. Peygamber’in nübüvvetinin doğruluğuna deliller olduğunu Tûsî gibi o da vurgulamaktadır. Bu delil Allah Teâlâ’nın vaad ettiği gibi kâfirlerin Hz. Peygamber’e ömrünün sonuna kadar, zarar verememiş olmasıdır. Sünnî tefsirlerde geçtiği gibi, bu âyetin inişinden sonra Hz. Peygamber’in muhafızlarla korunmayı bıraktığı bilgisini de paylaşmaktadır.³⁷

Tabersî, Tûsî’yle kıyaslandığında daha ayrıntılı olarak bu âyetin Gadîr-i Hum günü velâyet hakkında indirildiğini söylemiş olsa da, bunu nüzûl sebeplerinden biri olarak zikretmiş ve Ehl-i sünnet’ten olan müfessirlerle ortak paydada buluşan yorumlara da yer vermiştir. Tabatabâî’ye göre ise onun yaptığı yorumlar hem nicelik olarak çok az hem de nitelik yönünden daha az iddialıdır.

Şöyle bir tespitte bulunmak doğru olsa gerektir, klasik dönemden günümüze yaklaştıkça usûlî geleneğe mensup olan müfessirlerde yapılan açıklamalar daha detaylandırılmış ve daha abartılı hale gelmiştir. Bu anlamda onların ahbârî geleneğe

³⁶ Tabersî, *Mecmau'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân*, III, 383.

³⁷ Tabersî, *Mecmau'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân*, III, 380-383.

mensup âlimlere yaklaştıkları söylenebilir.³⁸ Örneğin Tûsî, sadece âyetin indiriliş sebeplerinden biri olarak Gadir-i Hum'dan bahsetmiştir. Bu yorumları ise, âyetin ilk kısmını değerlendirirken getirmiştir. “Allah seni insanlardan koruyacaktır.” ve “Allah kâfir kavimlere hidâyet etmez” ifadeleri hakkında Ehl-i sünnet'e yakın açıklamalarda bulunmuştur. Tabatabâî'ye gelince bu âyetin nüzûl sebebinin Gadir-i Hum olayı olmasına kesin gözüyle bakmış, tüm kompozisyonunu bunun üzerine kurmuştur. Âyetin bütünü de bu bağlamda değerlendirmiştir. Diğer yorumlara da yer vermekle birlikte onların geçersiz olduğunu kendince çeşitli şekillerde ortaya koymuştur.

Tabatabâî'nin çizgisinin günümüzde hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim gözlem yapmak amacıyla katıldığımız bayram programında Hasan Akbulut yaptığı konuşmada “Ali'nin velayetinin ilânının sadece Hz. Peygamber'in nübüvvetinin sonucu değil Allah'ın nübüvvet müessesesinin amacı ve sonucu” olduğunu belirtmiştir.

Bu bilgilerden sonra *Mîzan* tefsirindeki yorumlarla konumuza devam edelim. Burada bunun öncesi ve sonrasıyla bağlantısı olmayan, başlı başına her bir yargısıyla değerlendirilmesi gereken, derin mesajlar içeren bir âyet olduğu belirtilmiştir. “Allah seni insanlardan koruyacaktır.” ifadesi üzerinden böyle bir değerlendirme yapılmaktadır. Çünkü öncesi ve sonrasındaki âyetler Ehl-i kitapla ilgilidir. Bunun nâzil olduğu dönem Yahudi ve Hıristiyanların gücünün kırıldığı bir dönemdir. Müfessir bu durumda, Hz. Peygamber'in onlardan korkmasının anlamsız olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur. İlgili âyetin başlı başına çok önemli bir meseleyle ilgili olduğu vurgulanmaktadır. Bu öyle bir konu olmalıdır ki dinin bütününe ilgilendirmelidir. Çünkü böyle olmasaydı “Eğer bunu yapmazsan O'nun elçisi olma görevini yerine getirmemiş olursun!” şeklinde ciddi bir uyarının yapılması yersiz olurdu. Ona göre Hz. Peygamber dine bir zarar gelmesi ihtimalini göz önünde bulundurarak, kendisine insanlara duyurması gereken bir bilgi Allah'tan gelmesine rağmen onu saklamış ve belli bir zamana kadar ertelemiştir. Buna karşın Allah Teâlâ bunun tebliğini emretmiş ve Peygamber'e koruma vaad etmiştir. Müfessir tebliğ edilmesi gereken haberin niteliği hakkında bunun, başkalarının da elde etmek isteyeceği bir üstünlük sağlayan, aynı

---

³⁸ Ahbârî gelenekten olan Kummî'nin tefsirinde ilgili âyetin açıklamasına başvurduğumuz zaman, daha en başta âyetin Hz. Ali hakkında olduğu bilgisini vermekte ve sonrasında âyeti açıklarken Gadir-i Hum olayına değinmektedir. Ali b. İbrâhim Kummî, *Tefsîrû'l-Kummî*, (nşr. Tayyib el-Musevi el-Cezairi), y.y., Mektebetü'l-Hüda, t.y.,I, s. 171-174.

zamanda dışarıdan bakıldığında Hz. Peygamber'in faydasına gibi görünen bir niteliğe sahip olduğu şeklinde bir değerlendirme yapmıştır. Ona göre Hz. Peygamber bu yüzden o hükmü açıklamaktan çekinmiştir. Bu emri tebliğ etmesi durumunda Allah'ın koruma vaad etmesinin sebebi de budur.³⁹

Tabatabâi'ye göre, tebliği ısrarla istenen emir, Hz. Ali'nin hilâfetinin açıkça ilân edilmesidir. Peygamber insanlardan çekindiği için bunu bildirmek istemezken âyet-i kerîme inmiş, o da Gadîr-i Hum konuşmasında "Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır."⁴⁰ diyerek hilâfeti ilân ettiğini aktarmıştır. Tabatabâi Hz. Ali'nin hilâfetinin ilan edilmesinin gerekçesini İslâm'ın başsız kalmasının düşünülmemeyeceğinden hareketle ortaya koymaktadır. Nitekim Hz. Peygamber hayattayken dahi, sefere çıktığında kendi yerine bir vekil bırakırdı. Tebük Seferi'ne çıktığında yerine Hz. Ali'yi bırakmıştır. Ancak Hz. Ali kadınların ve çocukların başında vekil kalacak olma fikrinden hoşlanmamıştır. Bunun üzerine Hz. Peygamber kendisine 'Senin benim nezdindeki yerin Mûsâ'nın yanında Hârûn'un ki gibidir. Fakat benden sonra peygamber gelmeyecektir.' diyerek, teskin etmiştir. Bu olayı nakleden Tabatabâi, Hz. Peygamber'in hayatında iken vekile ihtiyaç var ise onun vefatından sonra bir vekile kat kat daha fazla ihtiyaç olduğu açıktır değerlendirmesini yapmıştır.⁴¹

Yapılan tüm bu değerlendirmeler göz önüne alındığında Şîî düşüncede süreç içinde ilgili âyetin âdetâ Hz. Ali'nin hilâfetinin ilân fermanı olarak anlaşıldığı açığa çıkmaktadır.

Bundan sonra, Ehl-i sünnet âlimlerinin aynı âyet-i kerîmeye getirdikleri yorumlara yine aynı sırayı takip ederek önce İmâm Mâtürîdî'nin görüşleriyle başlayacağız. Mâtürîdî bu âyeti tefsir ederken başlangıçta kâfirlerin, Kur'an'a inanmayanlar, Kur'an'ın dinlenilmesini yasaklayan, gürültü yapanlar, Hz. Peygamber'i korkutup ölümle tehdit edenler ve kendisine davasından vazgeçmesi halinde dünyalık menfaat teklif edenler olmak üzere çeşitli gruplara ayrıldığından bahsetmiştir. Onun kesin bir şekilde belirttiği üzere Hz. Peygamber, sonucu gerek ölüm, gerek yalanlanma gerekse dostlukların sona ermesi bile olsa davasından vazgeçmemeli ve tebliğ görevini

³⁹ Tabatabâi, *el-Mizân fi Tefsiri'l-Kur'an* (çev. Salih Uçan), İstanbul: Kevser Yayınevi, 2012, VI, 55.

⁴⁰ Tirmizî, "Menâkıb", 46; İbn Mâce, "Mukaddime", 11; Ahmed b. Hanbel, I, 442.

⁴¹ Tabatabâi, *el-Mizân fi Tefsiri'l-Kur'an*, VI, 53-62.

mutlaka yerine getirmelidir. Bu bağlamda Mâtürîdî, Hz. Peygamber'in ölüm korkusuyla tebliğ görevini yapmadığı takdirde baştan beri hiç yapmamış gibi olacağını söylemiştir. Allah'ın ölüm korkusuyla kalbindeki imana rağmen diliyle inkâr etmek zorunda kalan kişiye verdiği serbestiyeti, tebliğ konusunda Peygamber'e tanımadığını özellikle vurgulamıştır. Bunun sebebini ise imanın kalple olacağı fakat tebliğ için dil ile söylemenin zorunlu olduğu gerçeğiyle temellendirmiştir. Üstelik Mâtürîdî âyetin "Allah seni insanlardan koruyacaktır." kısmının Hz. Peygamber'in risâletinin delili olduğunu belirtmektedir. Nitekim Allah onu koruyacağını haber verdikten sonra Hz. Peygamber kendisini koruyan muhafızların görevlerine son vermiştir. Vefat edinceye kadar da insanların şerrinden Allah onu korumuştur. Bu açıklamaları yapan Mâtürîdî esasen bu durumu, Hz. Peygamber'in gerçek bir peygamber olduğunu gösteren bir delil şeklinde değerlendirmektedir.⁴²

Kurtubî ise bu âyetle tebliğin açıkça yapılmasının emredildiğini ifade etmektedir. Onun açıklamalarına göre ilk yıllarda İslâmiyet gizli gizli yayılmaya başlanmış, ilgili âyetle de tebliğin açıkça yapılması emredilmiştir. Tefsirde aktarılan bir başka görüş ise âyetin Hz. Peygamber'in Zeynep b. Cahş'la olan evliliği ile ilgili indirileni tebliğ etmesi hakkındadır. Fakat ona göre tercih edilen görüş, âyetin böyle özel bir konuya dair değil, geneli ilgilendiren bir hüküm getirdiğidir. Müfessir, Râfizîler dediği Şîa'nın iddialarını yalanlamış ve Peygamber'in bu âyetin de bir gereği olarak, herhangi bir şeyi saklamasının veya takıyye yapmasının mümkün olmadığını belirtmiştir. Onun "Muhammed Allah'ın kendisine vahyettiği şeyler arasından insanların muhtaç olduğu bir şeyi gizlemiştir, diyen Râfizîler'in Allah müstehakkını versin."⁴³ ifadeleri de eserde ayrıca dikkat çekmektedir. Şîa'nın iddialarını geçersiz görmesi ve onlardan bu bağlamda söz etmesi çalışmamız açısından anlamlıdır.

Tefsirde Hz. Peygamber'in Allah tarafından korunacağını bildiren nassın açıklandığı kısımda çeşitli hadis rivayetlerine yer verilmiştir. Bunlardan biri bu âyet

⁴² Mâtürîdî, *Te'vîlatü'l-Kur'ân*, IV, 280-282.

⁴³ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, VI, 320.

indirildikten sonra Hz. Peygamber'in muhafızlarla korunmayı bıraktığına dair Hz. Âişe'den nakledilen haberdır.⁴⁴

İbn Kesîr'in tefsirine gelince o, Hz. Peygamber'e "Ey Resul" diye hitap edilmesine dikkat çekmiştir. Ona gelen her şeyi tebliğ etmesinin emredildiğini aktarmış ve bu görevi en güzel şekilde yerine getirdiğini bildirmiştir. Rivayet tefsiri olan bu eserde İmam Buhârî'nin âyetle ilgili ifadesi şöyle nakledilmiştir:

"İmam Buhârî, bu âyetin tefsirinde Mesrûk kanalıyla Âişe'den (r.anha) şöyle rivayet etmiştir: "Sana her kim Muhammed'in –sallahu aleyhi ve sellem-, kendisine indirilenlerden tek bir şeyi gizlediğini söylerse o yalancıdır. Zira Allah (c.c), "Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun..." buyuruyor."⁴⁵

Bu nakiller konumuz açısından özel bir değer ifade etmektedir. Çünkü Şîa, yukarıda da belirttiğimiz gibi bunun tam aksini iddia etmekte ve Hz. Peygamber'in tebliğ edilmesi gereken en önemli haberi çeşitli kaygılarla gizlediğini iddia etmektedir.

Ayrıca Hz. Peygamber'in Vedâ hutbesinde insanları görevini hakkıyla yerine getirdiğine şahit tutması da, bu âyetin onun bir şey gizlemesi sebebiyle indirilmediğine delil gösterilmiştir. Hz. Peygamber eğer insanlardan her hangi bir tebliği gizlemiş olsaydı, gönül rahatlığıyla sahabeye görevini lâyıkiyle yapıp yapmadığını soramazdı. Çünkü o çok vicdan sahibi ve dürüst bir insandır. Allah'ın dini yayarken Hz. Peygamber'i insanlardan koruyacağını vaad ettiği bilgisi diğer tefsirlerde de karşımıza çıkmaktadır. Onun, bu âyet indirilinceye kadar muhafızlar tarafından korunduğu, bundan sonra ise onların korumasına ihtiyaç duymadığını bildirdiğine dair nakillere yer verilmiştir.⁴⁶

Son olarak Ebüssuûd tefsirindeki yorumları aktaralım. Ebüssuûd Efendi de ilk olarak Hz. Peygamber'e "Resûl" diye hitap edilmesi üzerinde durmuştur. Bu hitabın Peygamber'i şereflendirdiği gibi tebliğin risâletin gereği olduğu anlamına da geldiği noktasında açıklamalar yapmıştır. Ona göre burada Allah, Peygamber'e kendisine gelen

⁴⁴ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, VI, 319-321.

⁴⁵ İbn Kesîr, *Tefsîru'l Kur'ani'l Azîm*, III, 615.

⁴⁶ İbn Kesîr, *Tefsîru'l Kur'ani'l Azîm*, III, 615-621.

vahyin tamamını hiçbir eksik bırakmaksızın insanlara bildirmesini emretmiştir. Burada şayet bunu gerçekleştirmezse risâlet görevini de gerçekleştirmemiş olacağı konusunda bir uyarı bulunmaktadır. Müfessire göre buradaki mâna dini hükümlerle ilgisi olmayan gizli şeylerin açığa çıkarılması değildir. O her şeyi tebliğ etmiştir. Şöyle ki:

“Eğer sana indirilmiş hükümleri ve onlarla ilgili her şeyi insanlara duyurmazsan, O'nun elçiliğinden hiçbir şeyi duyurmamış ve şereflendirildiğin risâlet unvanından sıyrılmış olursun. Çünkü sana indirilmiş olanların bir kısmı, diğerinden öncelikli değildir. Bu itibarla risâletin bir kısmını ifa etmezsen, onu tamamıyla ihmal etmiş gibi olursun. Nasıl ki, onların bir kısmına iman etmeyen, tamamına iman etmemiş sayılır. Çünkü onların her biri, diğerinin götürdüğü sonuca götürür. İşte bundan dolayı da hepsi bir şey hükmündedir. Ve hiç şüphesiz bir şey eğer tamamıyla tebliğ edilmemişse, o tebliğ edilmemiş ve bir şeyin tamamına iman edilmemişse, ona iman edilmemiştir.”⁴⁷

Âyetin devamında Allah, Peygamber'ini koruyacağını bildirmiştir. Ebussuûd Efendi bununla tebliğ görevini çekinmeden yapabilmesi için Allah Teâlâ'nın elçisine destek olduğunu vurgulamıştır. Aynı zamanda bu âyet-i kerîmenin nüzûlünden sonra Peygamber Efendimiz'in muhafızlarla korunmayı bıraktığı da aktarılmıştır.⁴⁸

Meâric sûresi'nin ilk âyeti de Gadir-i Hum ile ilişkilendirilen naslardandır. Şîa'ya göre Hz. Peygamber, Hz. Ali'yi veli ve halife tayin ettikten sonra Nu'man b. Hâris el-Fihri isimli bir kişinin gidip ona “Bizi Allah'a imana davet ettin, kabul ettik. Senin peygamber olduğunu kabul ettik. Bize namazı, orucu, haccı, zekâtı, cihadı emrettin onları da kabul ettik. Şimdi de amcanın oğlunu bize üstün mü tutuyorsun? Bu senden midir? Yoksa Allah'tan mıdır?” diye sormuş bunun Allah'tan gelen bir hakikat olduğu cevabını alınca oradan ayrılmıştır. Arkasını döndüğünde “Allah'ım eğer bu senden gelen bir hakikat ise başımıza taş yağdır!” demiş ve gökten kafasına düşen bir taş sebebiyle ölmüştür.⁴⁹

Şimdi aynı sırayı takip ederek Şîi ve Sünnî müfessirlerin âyeti nasıl yorumladıklarına bakacağız. Öncelikle yine Tûsî ile başlayalım. O, âyeti yorumlamaya çeşitli kıraatlarda ki farklı okuyuş şekillerine değinerek başlamaktadır. Sonrasında ilk

⁴⁷ Ebussuûd Efendi, *Ebussuûd Tefsiri*, IV, 1697.

⁴⁸ Ebussuûd Efendi, *Ebussuûd Tefsiri*, IV, 1696-1698.

⁴⁹ Ahmed Emîni, *el-Gadir fi'l-kitâb ve's-sünne ve'l-edeb*, I, 239-266.

âyette ki azabı dileyen kişinin kim olduğu konusunda farklı görüşler sunmaktadır. Bir görüşe göre bu kişinin Enfâl sûresi 32. âyet-i kerîmede bahsi geçen “Allah’ım! Eğer bu hitap senin katından gelmiş bir hakikat ise gökten üzerimize taş yağdır veya bize acı bir azap gönder!” bedduasında bulunan kişidir. İkinci bir görüşe göre ise müşrikler, Hz. Peygamber’in bahsettiği azabın kimin için olduğunu sormuşlar ve bunun üzerine bu âyet indirilmiştir. Üçüncü görüşe göre ise azabı talep eden Hz. Peygamber’dir. Allah’tan kâfirlerin üzerine azap indirmesini istemiştir.⁵⁰

Görüldüğü üzere Tûsî burada ne Gadîr-i Hum gününden ne de Nu‘man b. Hâris el-Fihri isimli kişiden bahsetmiştir. Yaptığı yorumlar Sünnî müfessirlerin yorumlarıyla benzer şekildedir.

Tabersî’ye gelince o da âyetin, Enfâl sûresi 32. âyette geçen azabı dileyen Nadr b. Hâris’le ilgili indirildiğine dair rivayetlere değinmiştir. Âyetin müşriklerin, Hz. Peygamber’e anlattığı azabın, kimin için olduğuna dair sorularına cevap niteliğinde indirildiği görüşüne yer vermektedir. Ayrıca o da bunu Hz. Peygamber’in kâfirler için azap istemesi şeklinde yorumlamaktadır. Son bir görüş olarak da çeşitli senetlere dayandırdığı bir rivayeti aktarmaktadır. Buna göre Hz. Peygamber Hz. Ali’yi Gadîr-i Hum gününde veli tayin ettiğinde, “ Ben kimin mevlâsı isem Ali’de onun mevlâsıdır.” demiş ve bu söz ülkede duyulup yayılmıştır. Bunun üzerine Nu‘man b. Hâris el-Fihri isimli bir kişi Hz. Peygamber’in yanına gelip “Sen bize Allah’tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmemizi emrettin, senin Allah’ın resulü olduğuna şehâdeti emrettin, bize cihadı, hacı, orucu, namazı, zekâtı emrettin. Biz hepsini kabul ettik. Sonra bu çocuğu veli ilân ederek “Ben kimin mevlâsı isem Ali’de onun mevlâsıdır” dedin. Bu durum senden midir? Yoksa Allah’ın emri midir? (Hz. Peygamber) Dedi ki; “Allah’a yemin olsun ki Allah’ın emridir.” Nu‘man b. Hâris arkasını dönüp şöyle dua etti; “Allah’ım eğer bu hak senden ise üzerimize taş yağdır!” Allah Teâlâ da başına bir taş düşürüp onu öldürdü. Bunun üzerine Meâric sûresinin ilk âyeti indirildi.⁵¹

Görüldüğü üzere Tabersî’nin açıklamaları Tûsî’ye göre daha detaylıdır. O da sünnî tefsirlerdeki yorumlara benzer yorumlar yapmakla birlikte âyetin nüzül sebepleri

⁵⁰ Tûsî, *et-Tibyân fî tefsîri'l-Kur’ân*, X, 112-113.

⁵¹ Tabersi, *Mecmau'l-beyân fî tefsîri'l-Kur’ân*, IX, 118-119.

arasında Gadîr-i Hum olayından da bahsetmektedir. Âyetin bu olayla ilişkisinin kurulduğunu onun tefsirinden anlayabilmekteyiz.

Tabatabâî ise Meâric sûresiyle ilgili açıklamalarda bulunurken rivayetler bahsi diye bir başlık açmıştır. Bu başlığın altında ilk paylaştığı rivayet Nu'man b. Hâris el-Fihri ile ilgilidir. Onun bu konuda aktardığı bilgiler Tabersî'nin eserindeki aynıdır. Fakat Tabatabâî rivayeti aktarırken biraz daha detaylı cümleler kurmaktadır. Tabatabâî bu tür rivayetlerin, Şîa kaynaklarında birçok örneklerinin olduğunu bildirmektedir. Bazı kişilerin bu hadisin, Meâric sûresi Mekkî olduğu için uydurma olduğunu söylediklerini de ayrıca aktarmaktadır. Fakat o, sûrenin tamamının Mekkî olmadığını düşünerek bu görüşe katılmamaktadır. Tabatabâî, diğer müfessirlerin de aktardığı bu âyetin Nadr b. Hâris'le veya Ebû Cehil'le ilgili olduğuna dair rivayetlere de değinmektedir. Ebû Cehil'le ilgili rivayette bunu Bedir Savaşı gününde söylediği geçmektedir. Müfessir, bunun doğru olması durumunda bu âyetin Medenî olması gerektiğine dikkat çekmektedir.⁵²

Aslında farklı açıklama ve yorumlara rağmen tüm rivayetlerde ortak olan husus, bu sûrenin Enfâl sûresi 32. âyette bahis konusu olan bedduanın söylenmesinden sonra indirildiğidir.⁵³

Tabatabâî'nin doğru kabul ettiği görüş, eserden anladığımız kadarıyla, âyetin Nu'man b. Hâris el-Fihri hakkında indirildiğidir. Bu sonuca varmamızı, daha önce Mâide sûresi 67. âyetinde yaptığı açıklamalar arasında bu âyetleri delil göstermesi ve bu olayı anlatması desteklemektedir.

Şimdi de Sünnî müfessirlerin Meâric sûresi ile ilgili yorumlarına yer vereceğiz. Konuyu yine öncelikle Mâtürîdî'nin tefsirinden hareketle inceleyeceğiz. Mâtürîdî âyeti tefsir etmeye “se-e-le” kelimesinin farklı okuyuş şekillerinden bahsederek başlamaktadır. Sonrasında diğer müfessirlerin azabı isteyen kişinin Enfâl sûresi'nin 32. âyetinde beddua ederek azap isteyen Nadr b. Hâris olduğuna dair yorumlarına yer vermektedir. Bu kişinin de Bedir Savaşı sonrasında esir düşerek öldürüldüğü bilgisini paylaşmaktadır. Devam eden kısımda Mâtürîdî buradaki mânanın aslında azabı istemek

⁵² Tabatabâî, *el-Mizân fî Tefsîri'l-Kur'an*, XX, 12.

⁵³ Tabatabâî, *el-Mizân fî Tefsîri'l-Kur'an*, XX, 12.

değil azabın geleceğine inanmamaktan kaynaklı olarak onu hafif görmek olduğunu belirtmektedir. Müşriklerin bunu söylerken ki maksatlarının Hz. Peygamber'i hafife alıp onunla alay etmek olduğunu da zikretmektedir. İmama göre, onların Hz. Peygamber'i hafife almaları, onu dünyalık yönden zayıf görmelerinden kaynaklanmaktadır. Zira onlar Allah'ın kendilerini dünyalık yönden nimetlendirmesi sebebiyle peygamberliğin de ancak kendileri gibi zengin ve her bakımdan güçlü birine verilebileceğini düşünmekteydiler. Kendileri zengin oldukları için Allah onlara daha yakındır zannına kapılmışlardı. Mâtürîdî'ye göre, bu durumda olmaları, onların azabı inkâr etmelerine sebebiyet vermekteydi. Bu bağlamda Mâtürîdî onların aslında azabı istedikleri için böyle dua etmediklerini, tam tersine inanmadıkları için, varsa madem böyle bir azap gelsinde görelim şeklinde bir yaklaşımla bahsi geçen bedduada bulduklarını söylemekte ve kibrinden dolayı böyle düşünen müşriklerin hâlini Hz. Adem'e secde etmeyen İblis'in hâline benzetmektedir.⁵⁴

Mâtürîdî bu âyetin Mekke müşrikleriyle ilgisinden de bahsetmektedir. Bu da onun âyetin Mekkî olduğunu düşündüğünü göstermektedir. Üstelik o ne Gadîr-i Hum gününden ne mevlâ hadisinden ne de Nu'man b. Hâris el-Fihri'den bahsetmektedir.

Kurtûbî'ye gelince o sûreyi daha henüz yorumlamaya başlarken, ittifakla Mekkî olduğu bilgisine yer vermektedir. Sûrenin başında ki kelimelerin okunuşuyla ilgili görüşleri paylaştıktan sonra, diğer müfessirlerin de eserlerinde naklettikleri âyetin Nadr b. Hâris, Hâris b. Nu'man el-Fihri⁵⁵ veya Ebû Cehil hakkında nâzil olduğuyla ilgili rivayetlere eserinde yer vermektedir. Fakat o, el-Fihri rivayetine yer verirken bunun Hz. Ali'nin veli ilân edilmesinden sonra gerçekleştiğine dair ifadelerle yer vermemekte sadece mevlâ hadisinin söylenmesinden sonra gelen itirazdan bahsetmektedir. Sünnî kaynaklarda da zaten mevlâ hadisi mevcuttur. Burada yine Şîf ve Sünnîlerin bu hadise yükledikleri farklı anlamlar nedeniyle ortaya çıkan iki zıt görüşü görmekteyiz.⁵⁶

⁵⁴ Mâtürîdî, *Te'vilatü'l-Kur'ân*, XVI, s.99-100.

⁵⁵ Kurtûbî ve Ebüssuûd Efendi, Şîf tefsirlerde geçen Nu'man b. Hâris el-Fihri isminde ki şahısla ilgili aynı olayı Hâris b. Nu'man el-Fihri ismiyle anlatmaktadırlar.

⁵⁶ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, XVIII, 9-11.

İbn Kesîr ise tefsirinde “İsteyen kişi incek olan azabı istedi”⁵⁷ âyetini yorumlarken bunu isteyen kişinin Nadr b. Hâris olduğuyla ilgili görüşleri aktarmaktadır. Kâfirlerin gerçekleşmesi kesin olan bir azapla ilgili soru sormaları hakkında İbn Abbas’ın âyete yönelik yaptığı yoruma eserinde yer vermektedir. Görüşünü aktardığı kişilerden bir tanesi de Mücâhid’dir. O da bu âyeti gerçekleşmesi kesin olan bir azap hakkında bir kişinin dua etmesi şeklinde açıklamaktadır. Müfessire göre bu âyetle ilgili farklı yorumlar yapanlar da vardır. Fakat o, yukarıda bahsettiği görüşleri doğru kabul etmektedir.⁵⁸

İbn Kesîr, Nu‘man b. Hâris el-Fihri’den de onun mevlâ hadisini duyduktan sonra verdiği tepkiden de bahsetmemiştir.

Görüşlerine son olarak yer vereceğimiz kişi Ebüssuûd Efendi’dir. O eserinde âyette belirtilen azabı isteyen kişinin kim olduğuyla ilgili olarak diğer tefsirlerde de geçen dört rivayeti ele alır.

Bu görüşler sırasıyla bu kişinin Nadr b. Hâris veya Ebû Cehil olduğu görüşleridir. Sonrasında ise Hâris b. Nu‘man el-Fihri olduğu bilgisidir. Fakat o da Kurtûbî’de yaptığımız değerlendirmede olduğu gibi mevlâ hadisinden bahsetmiş, fakat velâyetin ilânından bahsetmemiştir. Son görüş olarakta bu azabı Hz. Peygamber’in kâfirler için istediğini söylemekte ve konuyu bitirirken değerlendirmede bulunmaktadır. Ebüssuûd Efendi bu azabın ya dünyada gerçekleşmiş olduğunu veya âhirette gerçekleşecek bir azap olduğunu ileri sürmektedir. Ebüssuûd Efendi de kendinden önceki Sünnî müfessirler gibi sûrenin başında bunun Mekkî olduğunu bildirmektedir.⁵⁹ Bu durum, yani âyetin Mekkî olduğunu düşünüyor olması ve mevlâ hadisinden bahsedip velâyetin ilânından bahsetmemesi bu âyeti Şîa’dan çok farklı bir çerçevede değerlendirdiğinin ispatıdır.

Sonuç olarak Gadîr-i Hum olayı ile ilişkilendirilen âyetler hakkında Şîi ve Sünnî müfessirlerin getirdikleri yorumlarda, her ne kadar birbirleriyle ortak görüşlere yer vermiş olsalarda, asıl olarak varmak istedikleri sonuç kendi itikâdî görüşlerini ispat

---

⁵⁷ el-Meâric 70/1.

⁵⁸ İbn Kesîr, *Tefsîru’l Kur’ani’l Azîm*, XI, 70.

⁵⁹ Ebüssuûd Efendi, *Ebüssuûd Tefsiri*, XII, 5632.

çabasıdır. Şî müfessirler âyetleri Gadîr-i Hum olayında meydana geldiği ifade edilen velâyet anlayışına delil teşkil edecek rivayetlerle açıklamaktadır. Sünnî müfessirlerin eserlerinde ise bunu ihsas ettirecek en ufak bir delil mevcut değildir.

1.1.2.2. Gadîr-i Hum İle İlişkilendirilen Hadisler

Gadîr-i Hum olayı daha çok belirli rivayetlere dayandırılarak anlatılmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki bununla bağlantılı bir şekilde Şî'nin imâmet anlayışı da bu rivayetler ekseninde şekillenmiştir. Konuyla ilgili hadis-i şerif Mevlâ hadisi olarak bilinen “Ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır.”⁶⁰ rivayetidir. Ehl-i sünnet hadis kaynaklarında da bu rivayet, Hz. Ali'nin faziletini anlatan başlıkların altında yer almıştır. Fakat Şî bu hadis-i şerife farklı anlamlar yüklemiş ve bunu Hz. Ali'nin imam tayin edilmesinin delili olduğunu ileri sürmüştür.

“Gadîr-i Hum'a dair haberlerin en güvenilir olanı Zeyd b. Erkam'ın (ö. 68/688) rivayet ettiği hadistir. Buna göre Hz. Peygamber, Mekke ile Medine arasında bulunan Hum suyu başında bir konuşma yapmış, önce Allah Teâlâ'ya hamd ve sena edip ashabına bazı öğütlerde bulunmuştur. Akabinde ashabını kendisi vefat ettikten sonra Allah'ın kitabına sarılmaları ve Ehl-i beyt'ine sahip çıkmaları hususunda teşvik etmiştir. İbn Mâce'nin *Sünen*'indeki Berâ b. Âzib'den rivayet edilen zayıf bir hadise göre ise Hz. Peygamber hacdan dönerken yolda bir yerde konaklamış, namaz kılınacağını ilân ettikten sonra Hz. Ali'nin elini tutmuş, “Ben müminlere kendi canlarından daha yakın değil miyim?” diye sormuş “Evet” cevabını aldıktan sonra da, “Ben kimin dostu isem bu da onun dostudur. Allahım! Onu sevenleri sen de sev, ona düşman olanlara sen de düşman ol!” demiştir.”⁶¹

Bahsi geçen hadisle ilgili tartışılan konulardan bir tanesi de hadisin lafzında geçen mevlâ kelimesinin anlamıyla ilgilidir. Ehl-i sünnet âlimleri bu kelimeyi dost, arkadaş, yardımcı anlamında değerlendirmektedir.⁶² Şî ise kelimeye imam, halife, vasî anlamları yüklemektedir. Kars Hz. Ali Çarşı Camii imamı, yaptığı konuşmada bunu Gadîr-i Hum gününde o şiddetli sıcakta, elverişsiz, kuraklık bir mekânda Peygamber

⁶⁰ Tirmîzî, “Menâkıb”, 46; İbn Mâce, “Mukaddime” 11; Ahmed b. Hanbel, I, 441.;el-Kâfi, I, 295.

⁶¹ M. Yaşar Kandemir, “Ali” *DİA*, II, 375-378.

⁶² İbrahim Kutluay, “Küleyni'nin el-Kâfi Adlı Eserinde Hz. Ali'yle İlgili Bazı Rivayetlerin Tenkid ve Değerlendirmesi”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIII (2015), s. 29.

Efendimiz'in durup Hz. Ali'nin kendisinin dostu olduğunu söylemesinin böyle bir mâna yüklenmediğinde anlamsız olacağıyla temellendirmiştir. Ona göre Hz. Ali'nin Peygamber'in dostu olduğu herkesin bildiği bir şeydir. Eğer Resûlullah bu şartlar altında bunu söylediye o zaman mevlâ kelimesinin kendi dediği anlamlarda olduğunu kabul etmek gerekir. Şîa hakkında ki hadisleri inceleyen ve çalışmasında mevlâ hadisine de yer veren Safa Muradov konuyla ilgili yukarıdaki bilgilere paralel açıklamalarda bulunmakta ve aynı sonuca varmaktadır. Muradov, mevlâ kelimesinin Şîa'nın değil Ehl-i sünnet'in yorumladığı şekilde anlaşılmasının daha uygun olduğu kanaatini taşımaktadır.⁶³ Nitekim Hz. Peygamber imâmeti ilân edecek olsaydı böyle birçok anlam ifade eden bir kelime sarf etmez daha açık bir ifade kullanırdı.⁶⁴

Gadîr-i Hum meselesiyle ilgili makale yazan Cemal Sofuoğlu, bu hadisi inkar etmenin en az bu hadisin Hz. Ali'nin hilâfetine işaret ettiğini kabul etmek kadar zor olduğu vurgusunda bulunmuştur. Ona göre Hz. Peygamber bahsi geçen yerde durmuş, dinlenmiş, namaz kılmış ve ashabıyla sohbet etmiş olabilir. Eğer orada Hz. Ali'yi halife ilan etmiş olsaydı Resûlullah'ın vefatından sonra hilâfet tartışmaları yapılırken birileri çıkıp bundan bahsederdi. Böyle bir mantık yürüten Sofuoğlu Şifler'in bu hadisi meşhur edip ona kendilerince bir sebep-i vürûd icat ettiklerini ifade etmektedir. Ayrıca Sofuoğlu bu olayı Peygamber Efendimiz'in hastalık zamanında Hz. Abbas'ın, Hz. Ali'ye Peygamber'e hilâfetin kendi hakları olup olmadığını sormayı teklif ettiği hadisle birlikte değerlendirmiştir. O halde gerçekten Gadîr-i Hum'da Şîa'nın iddia ettiği gibi bir şey yaşanmış olsaydı bu durumda onun ifade ettiği üzere böyle bir hadise de meydana gelmeyecektir Buradan hareketle o mevlâ hadisinden halife tayini sonucunun çıkartılmasının söz konusu olamayacağını belirtmektedir.⁶⁵

Gadîr-i Hum olayıyla ilişkilendirilen ikinci hadis ise sekaleyn hadisi olarak meşhur olan rivayettir. Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'in de hadis şu şekilde geçmektedir: "Ben size iki ağırlık bırakıyorum. Biri diğerinden daha büyüktür. Biri, Allah'ın Kitabıdır. Ki o, Allah'ın gökten yeryüzüne uzatılmış bir ipidir. İkincisi de itretim, Ehl-i

⁶³ Safa Muradov, "Ehl-i Sünnet ve Şîa'nın Farklılaşmasında Hadis Rivâyetlerinin Rolü", Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019, s. 172.

⁶⁴ Rumeysa Albayrak, *İmâmîyye Şîası'nda İmâmet Delili Olarak Gadîr-i Hum*, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 63.

⁶⁵ Cemal Sofuoğlu, "Gadir-i Hum Meselesi", *AÜFD*, XXVI (1984), s. 467.

Beyt'imdir. Havuzun başına gelinceye kadar bu ikisi birbirinden ayrılmazlar.⁶⁶ Aynı hadis Küleynî'nin (ö. 329/941) *el-Kâfi* isimli eserinde de şu şekilde geçmektedir: "Ben sizin aranızda iki şey bırakıyorum. Onlara sarıldığınız sürece sapıklığa düşmezsiniz. Biri Allah'ın kitabı biri de Ehl-i beytim, itretimdir. Ey insanlar dinleyin! Hiç kuşkusuz Allah'ın mesajını tebliğ ettim. Sizler kevser havuzunun başında yanıma geleceksiniz. Ben sekaleyn hakkında nasıl bir tavır takındığınızı soracağım. Sekaleyn Yüce Allah'ın kitabı ve benim Ehl-i beytimdir."⁶⁷

Bu hadisin farklı lafızlarla ifade edilmiş şekilleri de mevcuttur. Ehl-i sünnet ve Şîa'nın imâmet konusunda dayandığı hadisleri inceleyen Abdullah Ünalın'da bu konuya değinmektedir. Hadisin farklı varyantlarına çalışmasında yer veren Ünalın sonuç olarak hadis âlimleri tarafından tenkid edilmeyen tek rivayetin Müslîm ve Ahmed b. Hanbel'de ortak metin olarak Zeyd b. Erkâm'dan aktardıkları şu metindir: "Hz. Peygamber (s.a.s) Mekke ve Medine arası, Hum denilen bir su kenarında bize bir hutbe irat etti. (Hutbede) Allah'a hamd-u senâ edip bize tenbih ve hatırlatma da bulunduktan sonra, "Ey insanlar! Ben bir beşerim. Rabbim'in elçisinin gelerek ona icabet etmem yakındır. Ben size iki ağırlık bırakıyorum: Birincisi, içinde hidâyet ve nur olan Allah'ın kitabıdır. Ona tutununuz diyerek Allah'ın kitabına teşvik edip, ona özendirdi. (İkincisi) "Ehl-i beytim'dir. Ehl-i beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım. Ehl-i beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım. Ehl-i beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım!" dedi."⁶⁸ Hadis-i şerif, Ehl-i sünnet ve Şîa tarafından anlam alanı olarak da farklı yorumlanmıştır. İtret kavramı içerisine Ehl-i sünnet, Hz. Peygamber'in eşlerini ve Hâşimoğulları'nı da dâhil etmekte ancak Şîa itretin sadece Ali ve evlâdı olduğunu iddia etmektedir.⁶⁹ Elbette bu kavram Şîa'nın anladığı gibi dini koruma görevini verdikleri imamlara işaret etmeden ziyade, Peygamber'i görüp, onunla yaşayan, yakından tanıyan ailesine işaret etmektedir. Çünkü bir kişiyi en iyi tanıyanlar, onun aile halkı ve yakınlarıdır. Hz. Peygamber'in yakınları da onu en iyi tanıyan ve mahrem halleri hakkında dahi bilgi sahibi olan kişilerdir.

⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, XVIII, 114; Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc Müslim, *el-Câmiu's-sahih* (nşr. Muhammed Fuâd Abdalbâki). Dâru İhyâi Kütübî'l Arabiyye, 1991, "Fedâilu's-Sahâbe", 36-37.

⁶⁷ el- Kâfi, I, 294.

⁶⁸ Abdullah Ünalın, "*Ehl-i Sünnet ve Şîa'nın İmâmette Dayandığı Hadisler*", Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998, s. 138.

⁶⁹ Mehmet Nuri Yazıcı, "*Gadir-i Hum Rivayetlerinin Hadis İlmi Açısından Değerlendirilmesi*", Bursa: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2010, s. 59.

Resûlullah'tan sonra karşı karşıya kalınan sorunları çözenin iki yolundan birincisi bahsi geçen hadis-i şerifin anlattığı üzere Kur'ân-ı Kerîm'e; ikincisi ise onun sünnetine müracaat etmektir. Aile efradı da onun yaşantısıyla bütünleşmiş öğretilerine en vukûfiyeti bulunan kişilerdir. Bu anlamda Hz Peygamber'in izinden gitmek için Ehl-i beyte müracaat etmek bir gereklilik olarak görünmektedir.⁷⁰ Şüphesiz Ehl-i beytin değerli oluşu müslümanlar arasında tartışmasız kabul edilen bir husustur. Ancak bu değerli oluşları onları Şîa'nın iddia ettiği gibi günah işleme sıfatından uzaklaştıramaz. Çünkü günahlardan arınmış olan insanlar ancak peygamberlerdir.⁷¹

1.2. İMÂMETLE İLİŞKİSİ AÇISINDAN GADİR-İ HUM

İmâmet meselesi konumuzla yakından ilgilidir. Tabii asıl itibariyle Ehl-i sünnet kelâmcıları tarafından, imâmet inanç esasları arasında sayılmamakta bu bakımdan başlangıçta kelâm konuları arasında görülmemektedir. Ancak Şîa imâmet konusunu mezhep esasları arasında saymış ve bu durum Ehl-i sünnet eserlerinin son bölümlerinde imâmet meselesinin incelenmesine sebep olmuştur. Kendinden değil de cevap verme mahiyetinde konu ele alındığı için bir kısım eserlerde bu konuya yer verilmediği görülmektedir. Örneğin İmam Mâtürîdî, dev kelâm klasiği *Kitâbü't-Tevhid*'de bu konuya yer vermemiştir. Bizim bu çalışmada konuyu ele almamızın sebebi ise Şîa'nın imâmeti Gadîr-i Hum ile ilişkilendirmesi ve bu konuyla ilgili nasların imâmete de delil teşkil ettiğini ileri sürmesidir.

Şîa'ya göre ilk imam, konunun başında da ifade ettiğimiz gibi Hz. Ali'dir. İmâmet onun soyundan devam etmektedir. Hz. Hasan (ö. 49/669) ve Hz. Hüseyin (ö. 61/680) arasında kardeşten kardeşe, ondan sonrasında ise babadan oğula intikal etmektedir. İmâmiyye on iki imamın, imâmetini sahih görür. Son imam, İmam Mehdî (gaybeti 260/874) gaip olmuştur. Onun dönüşü halen beklenmektedir. İmamlar masumdur. Gaybı bilirler. Onları peygamberden ayıran özellikleri, vahiy almıyor

---

⁷⁰ Hayati Aydın, *Gadiri Hum Şii ve Sünnî Literatürde İmamet, Hilâfet ve Velâyet Kavramlarının Dinî ve Siyasî Arka Planı*, İstanbul: Şa-to Yayınevi, 2001, s. 33.

⁷¹ Hayati Aydın, *Gadiri Hum Şii ve Sünnî Literatürde*, s. 36.

olmalarıdır. Zamanın imamını tanımayı da iman etmiş olmanın bir gereği olarak görmüşlerdir.⁷²

Ehl-i sünnet'in imâmet konusundaki düşünceleri, daha çok Şîa'nın aksine ilk dört halifenin geldikleri sıranın sahih oluşu ve ilk halife Hz. Ebû Bekir'in (ö. 13/634) hilâfetinin geçerliliğini temellendirmek şeklinde gelişmiştir. Daha erken dönemde bu yöndeki açıklamalar Ehl-i sünnet'te belirli bir farklı duruşun varlığını göstermektedir. Meselâ Ebû Hanîfe'ye (ö. 150/767) göre hilâfete geliş ümmetin seçimi iledir. Hz. Ebû Bekir'de bu şekilde halife olmuştur.⁷³

Peygamber Efendimiz vefat ettikten sonra, ensârdan bir grup sahabe “Sakîfetü Benî Sâide” denen yerde bir araya gelmişler ve ondan sonra kimin devlet başkanı olacağını kendi aralarında tartışmışlardır. Peygamberimizin daha defin işlemi tamamlanmadan böyle bir tartışmanın yapılması Hz. Peygamber'in Şîa'nın iddia ettiğinin aksine, kendinden sonra kimseyi yerine tayin etmediğini göstermektedir. Tabii onların lider seçmek istemelerindeki amaçları Müslümanların birlik ve beraberliğinin bozulmaması içindir. Onlar toplantı halindeyken durumu haber alan Hz. Ebû Bekir, Ömer (ö. 23/644) ve Ebû Ubeyde b. Cerrâh (ö. 18/639) da bu müzakerelere dâhil olmuştur. Bu mecliste müslümanları kucaklamaları ve İslâm'a olan hizmetleri sebebiyle Hz. Peygamber'den sonra ümmetin yönetim işini üstlenmekte ensâr kendini hak sahibi görmüş, muhacirler de asıl hak sahibinin kendileri olduğunu iddia ederek bunu kabul etmemişlerdir. Sonrasında her iki gruptan birer emir seçilmesi teklif edilmiş fakat Hz. Ebû Bekir'in bunun doğru olmayacağını belirtmesi, Hz. Ömer ve Hz. Ebû Ubeyde'yi halife olarak önermesi üzerine bundan da vaz geçilmiştir. Daha sonra Hz. Ömer ve Hz. Ebû Ubeyde b. Cerrâh, “Ebû Bekir sağ olduğu müddetçe biz halife olmayız.” deyip, Hz. Ebû Bekir'e biati başlatmışlardır. Orada bulunanlar da biat etmiş böylece, Hz. Ebû Bekir hâlîfe ilân edilmiştir.⁷⁴

Bu genel bilgilerden sonra Ehl-i sünnet kelamcılarının eserlerinden örnekler üzerinden konuyla ilgili düşüncelerini aktaracağız. Bu düşünceler esasında Şîa'ya cevap

⁷² Hayatî Aydın, *Gadiri Hum Şîi ve Sünnî Literatürde*, s. 110.

⁷³ Beyazîzâde Ahmed Efendî, *İmam-ı Azam Ebû Hanîfe'nin İtikadî Görüşleri* (çev. İlyas Çelebi), İstanbul: İFAV Yayınevi, 2017, s. 43.

⁷⁴ Metin Yurdağür, *Kelâm Tarihi*, İstanbul: İFAV Yayınevi, 2018, s. 43-44.

niteliği de taşımaktadırlar. Burada ilk olarak İmam Eş‘arî’nin *el-Lümâ* ve *el-İbâne* isimli eserlerinde yer verdiği görüşlerinden bahsedeceğiz. Her iki eserinde de Eş ‘arî, imâmet konusunda, Hz. Ebû Bekir’in imam olması gerektiğini söyleyenler, Hz. Ali’nin imam olması gerektiğini söyleyenler ve Hz. Abbas’ın (ö. 32/653) imam olması gerektiğini söyleyenler olmak üzere üç grubun mevcut olduğunu dile getirmiştir. İlgili yerlerde kimsenin Hz. Ali ve Abbas’ı içi dışı bir olmamakla veya içlerinde başka bir şeyler gizlediklerini söylemekle suçlama hakkının olmadığını belirtmiştir. Bununla birlikte o Hz. Ebû Bekir’in ve sonrasında da Hz. Ömer’in imâmetine Tevbe sûresi 83. âyet ve Fetih sûresi 15-16. âyet-i kerîmeleri delil olarak göstermiştir. Fakat ona göre Hz. Ebû Bekir’in imâmetinin asıl delili ümmetin icmâsıdır. Bu âyetlerin varlığı yanında Hz. Ali’nin sonradan da olsa bizzat kendisinin Hz. Ebû Bekir’in imâmetini kabul etmiş olması, Eş‘arî’ye göre Şîa’nın iddialarını geçersiz kılan güçlü bir delildir.⁷⁵

⁷⁵ Tarihçi İbn Kuteybe’ye nisbet edilen “*el-İmâme ve’s-Siyâse*” isimli eserde Hz. Ali’nin Hz. Ebû Bekir’e biat etmesi olayı şöyle anlatılmıştır: “Hz. Ali kendisine biat etmeyince Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer onun evine gitmişler, fakat Hz. Fâtıma onların gelmesinden rahatsızlık duymuştur. Bunun üzerine Hz. Ömer, Hz. Ali’yi Hz. Ebû Bekir’in yanına götürüp biat etmesini istemiştir. Hz. Ali biat etmediği takdirde ne olacağını sorduğunda, biat etmeyen muhalefet etmiş olacağını, muhalefet edenin de ölümü hak edeceğini kendisine söylemişlerdir. O, “Siz Allah’ın kulu ve Resûlullah’ın kardeşini mi öldüreceksiniz?” diye sormuş onlar da bunu yapmayacaklarını dile getirmişlerdir. Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir’e konuyla ilgili bir emrinin olup olmadığını söylediğinde o, Hz. Fatıma’nın yanında bulunduğu müddetçe kendisine hiçbir şey yapılmayacağını ifade etmiştir. Hz. Ali, Hz. Peygamber’in kabri başında yaşadıklarının üzüntüsü nedeniyle ağlamıştır. Sonrasında Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir’e Hz. Fatıma’ya gidip gönlünü almayı teklif etmiştir. Ona gittiklerinde Hz. Fatıma görüşmek istememiş, fakat Hz. Ali onları içeriye almıştır. Fatıma onların selâmını almamış ve yüzünü duvara dönmüştür. Hz. Ebû Bekir ona hitaben “ Ey Resûlullah’ın sevgilisi! Resûlullah’ın yakını bana kendi yakınımın daha yakındır. Sen bana Aişe’den daha yakınsın. İsterdim ki senin baban öldüğünde ben de öleyim. Ondan sonra kalmayayım isterdim. Seni bilerek mirasından men ettiğimi mi düşünürsün? Ancak babandan sen de peygamberlerin arkalarından miras bırakmadıklarını, onların arkalarında bıraktıklarının sadaka hükmünde olduğunu duydun.” demiş. Bunun üzerine Hz. Fatıma “Ben size bir hadis söyleyeyim, onunla amel edersiniz.” Onlar da “söyle” diyorlar. Cevaben “ Şu hadisi duymadınız mı? “ Fatıma’nın rızası benim rızamdandır. Onun razı olmaması benim razı olmamamdır. Kim kızımı severse beni sever. Kim Fatıma’yı üzerse beni üzer.” hadisini duymadınız mı?” Onlar da “Duyduk” demişlerdir. Hz. Fatıma “Allah ve melekleri şahit olsun ki beni üzdünüz. Beni razı kılmadınız. Efendimiz’le karşılaşırsam sizi ona şikâyet ederim” demiştir. Hz. Ebû Bekir “ Allah’a sığınırım senin ve babanın üzülmesinden.” diyerek ağlamış, Hz. Fatıma her namazından sonra ona beddua edeceğini söylemiştir. Hz. Ebû Bekir oradan ağlayarak çıkmış ve etrafta toplanan insanlara “ Şimdi her biriniz evinize gidip mutlu olacaksınız, beni halimle bırakacaksınız. Sizin biatinize benim ihtiyacım yoktur. Biati bırakınız.” diye teklifte bulunmuştur. Orada bulunanlar bunun mümkün olamayacağını belirtmiş, böyle bir durumda Allah’ın dininin zarar göreceğini ifade etmişlerdir. Hz. Ebû Bekir imâmeti bırakması halinde dinin zarar göreceğine dair olan düşünce sebebiyle görevde kaldığını, aksi takdirde Hz. Fatıma’dan duyup gördüğünden sonra görevi devam ettirmeyeceğini aktarmıştır. Hz. Ali, Hz. Fatıma vefat edene kadar biat etmemiş, Hz. Fatıma da babasından sonra yetmiş beş gece yaşamıştır. Onun vefatından sonra Hz. Ali, Hz. Ebû Bekir’i evine çağırıp Allah’a hamd ettikten sonra O’na “ Sana biat etmememiz senin faziletini inkârden ya da sana karşı kibirlenmekten dolayı değildi. Biz kendimizde Resûlullah’a yakınlık nedeniyle bir hak görüyorduk. Sen buna üstün çıktın.” demiş ve o konuşurken Hz. Ebû Bekir ağlamaya başlamış ve peygamberin yakınının kendi yakınlarından daha öncelikli olduğunu yinelemiştir. Kendisinin işleri idare ederken Resûlullah’ın yolunda olduğunu ifade etmiş Hz. Ali’de kendisine ertesi gün mescidde biat edeceğini bildirmiştir. Hz. Ebû Bekir mescidde insanların karşısında Hz. Ali’nin ömrünü kabul etmiş, O’da mescidde insanların karşısına geçerek Hz. Ebû Bekir’in faziletinden bahsederek ona biat etmiştir. Biat tamamlanınca Hz. Ebû Bekir üç gün insanlara biatten vazgeçip geçmediklerini, biatinde zorlananın olup olmadığını sormuş her seferinde de Hz. Ali “Hayır! Seni asla yerinden almayız. Resûlullah seni namazda öne geçirdi, dünya işlerinde niye arkada kalasın?” demiştir. (İbn Kuteybe, *el-İmâme ve’s-Siyâse* (nşr. Ali Şîrî), Beyrut : Dârü'l-Edva, 1990, I, 30-33.)

Burada Eş‘arî’nin dikkat çeken ifadelerinden ilki, imâmetin delili olarak nassı değil icmâyı öncelemesidir. Bununla birlikte Hz. Ali’nin takiyye yaptığını iddia eden Şîa’ya cevaben bunun suçlama niteliği taşıdığını aktarmıştır. Gerçekten de Hz. Ali gibi cesaretiyle nam salmış birinin hakkı olan bir şeyden takiyye yaparak vaz geçtiğini söylemek, ona bir çeşit hakarettir. Hz. Ebû Bekir, müslümanlar arasında doğruluğuyla nam salmıştır. Böyle birinin hakkı olan şeyi, bir başkasının elinden aldığı söylemek de hakarettir. Hele de Şîa’nın iddia ettiği gibi Gadîr-i Hum hadisesinde, gerçekten Hz. Peygamber, Hz. Ali’yi imam tayin etmiş olsaydı, Hz. Ebû Bekir de sahabeler de, Peygamberin vasiyetinden yüz çevirmez şüphesiz bunu mutlaka yerine getirirlerdi.

Şîa’nın ana iddiası imâmetin ilân edilmesinin Allah’ın emriyle olduğu doğrultusundadır. O güne kadar indirilmiş olan bütün hükümleri canları pahasına yerine getiren sahabeler ve Hz. Ebû Bekir asla Kur’ân’da geçen Allah’ın herhangi bir emrine karşı gelmez; diğer emirler gibi bunu da canları pahasına yerine getirirlerdi. Nitekim Eş‘arî’nin açıklamaları da bu yaklaşımı destekler yöndedir. Ona göre Şîa’nın iddiaları geçerli olsaydı Hz. Ebû Bekir, Ali’nin kendisine biat etmesine izin vermezdi.⁷⁶ Hz. Ebû Bekir’in imâmetinin geçerli oluşu, yerine atadığı Hz. Ömer’in imâmetini; Ömer’in şûra ehline bıraktığı altı kişi arasından seçtikleri, Hz. Osman’ın imâmetini; son olarak da imam ilân edilen Hz. Ali’nin imâmetinin geçerliliği sonucunu doğurduğunu belirtmiştir. Eş‘arî bu imamların hepsinin kendi döneminin meşru lideri olma ve adaletli olma vasıflarına dikkatleri çekerek Ehl-i sünnetin bu konudaki görüşünü ortaya koymuştur.⁷⁷

Eş‘ariyye kelâm okulunun mütekkadimîn dönemi en önemli temsilcilerinden biri Ebû Bekr el-Bakıllânî’de (ö. 403/1013) *et-Temhid* isimli eserinde imamın vasıflarına yer vermiştir. Burada imamın Kureyş kabilesinden olması gerektiğine vurgu yapmış, buna delil olarak da “İmamlar Kureyşten’dir.”⁷⁸ hadis-i şerifini göstermiştir. Aklî olarak da bu hadisin doğruluğunu “eğer bu hadis doğru olmasaydı, Sakife’de muhacir, bu hadisi ileri sürdüğünde ensârın itiraz etmesi gerekirdi.” ifadesiyle ortaya

⁷⁶ Eş‘arî, *Kitâbu’l-Lümâ fi’r-Red alâ Ehil’z-Zeyğ ve’l-Bid’a*, Kahire:el-Hey’etü’l-Âmme li’ş-Şuûni’l-Metâbi’el-Emiriyye, 1975, s. 131-134;*el-İbâne ve Usûlü Ehli’s-Sünne Eş‘ari Akaidi* (çev. Ramazan Biçer), İstanbul: Gelenek Yayınevi, 2010, s. 108.

⁷⁷ Eş‘arî, *el-İbâne ve Usûlü Ehli’s-Sünne*, s. 110.

⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, XXIX, 200; Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil Buhârî, *el-Câmi’u’s-Sahih* (nşr. Muhammed Zuhayr Nasir en-Nasır), Beyrut: Dâru’t-Tavku’n-Necat, 1996, “Ahkam”, 2, “Menakıb”, 2.

koymuştur. Ensarın bu hadis söylendiğinde itiraz etmeyip ses çıkarmamalarını bu hadisi bildiklerinin delili olarak sunmuştur. Bakıllânî onların bu bağlamda sergiledikleri tavır hadisin doğruluğunu destekler nitelikte görmüştür. Bakıllânî ümmetin imamı olacak kişinin Kureyş kabilesinden olması gerektiği şartından sonra imamın, ümmetin sorunlarını çözebilmesi, en az bir kadı kadar dini bilgisinin olması, cezaları uygularken acıma hissi göstermemesi, savaş işinden anlıyor olması ve kavminin en faziletli olması gerektiği şartlarını da belirtmiştir. Diğer Ehl-i sünnet âlimleri gibi Bakıllânî'ye göre de imamın masum olması veya bâtnî bilgiye sahip olması gibi özelliklere ihtiyaç yoktur. Çünkü imam yeni hükümler ortaya koymayacak, var olan hükmü devam ettirecektir. Onun vezirlerinin ve fikir danıştığı dostlarının olması da masum olmadığının göstergesidir. Burada dört halifenin de bizzat, kendilerinde bulunan eksikliklere dikkat çekmesini, görüşünü destekleme maksadıyla hatırlatmıştır. Bakıllânî ayrıca Hz. Ali'nin takiyye yaptığına dair görüşler de dâhil olmak üzere Hz. Ali'yle ilgili doğru olmayan ifadeler kullanıldığına dikkat çekmiştir.⁷⁹ Onun bu ifadeleri de konumuz açısından önem arz etmekte ve yukarıda izah ettiğimiz görüşümüzü desteklemektedir.

Bakıllânî de Eş'arî gibi Hz. Ebû Bekir'in hilâfetine icmâyı delil olarak göstermiştir. Hz. Ali'nin imâmetini delillendirirken de onun fazileti, Allah yolunda çokça cihad etmesi, Resûlullah'ın kızıyla evli olması yani Peygamber'e olan yakınlığı gibi argümanları kullanmıştır.⁸⁰ Bunu yaparken Şîa'nın delil kabul ettiği mevlâ hadisinden hiç bahsetmemiştir. Eğer bu hadis halifelîğe veya imâmete delâlet etseydi, Ehl-i sünnet kelâmcıları en azından sırası geldiğinde Hz. Ali'nin imâmetine bu sözün delil teşkil ettiğini ifade edebilirlerdi.

Ehl-i sünnet kelâmcılarından biri olan Ebû'l-Muîn en-Neseî (ö. 508/1115) de imamın vasıfları yanında onun varlığına duyulan ihtiyaçtan bahsetmektedir. O, kendilerinin hükümlerini uygulayacak, sınırlarını belirleyecek, zayıf noktalarını giderecek, ordularını hazırlayacak, zekâtlarını alacak, şer güçlerini kesecek, hırsızlığa teşebbüs edenleri engelleyecek, Cuma ve bayramları icra edecek, tartışmaları sonlandıracak, haklı şahitlikleri kabul edecek, velisi olmayanları evlendirecek,

⁷⁹ Bâkıllânî, *et-Temhidü'l-Evâil ve Tehlisü'l-Delâil* (nşr. İmâdüddin Ahmed Haydar), Beyrut: Müessesetü'l-Kütübî's-Sekafiyye, 1986, s. 467-480.

⁸⁰ Bâkıllânî, *et-Temhid*, s. 542.

ganimetleri bölüştürecektir bir imamın olması gerektiği konusunda müslümanların görüşlerini aktarmıştır. Bu sebeple sahabenin de imâm tayin edilmesi konusunda icmâ ettiklerini belirtmiştir. Neseffî'ye göre eğer imama ihtiyaç olmasaydı, en başta o temiz ve imanlı nesil olan sahabenin ihtiyacı olmazdı. Onların bu konuda ki icmâsını yani bir imam tayin etmelerini Neseffî, imâmetin gerekliliğinin delili olarak görmüştür.⁸¹ Neseffî'nin bu açıklamalarında dikkat çeken ifadelerden bir tanesi icmâdan bahsetmesidir. Ehl-i sünnet kelâmcılarında ki ortak icmâ vurgusu Neseffî'de de mevcuttur.

Son olarak Cüveynî'nin (ö. 478/1085) düşüncelerine yer verelim. O, imâmet konusunun itikâdî bir mesele olmadığını zikrederek başlamıştır. Fakat bu konuda gerçek bilgiye sahip olmayanları aydınlatmanın gerekli olduğu düşüncesindedir. Bu sebepten dolayı mevcut konu hakkında görüş beyan etmiştir. İmâmet konusu rivayetlere dayandırıldığı için öncelikle onların incelikleri üzerinde durmuştur.

Cüveynî, Şîa'nın Hz. Ali'nin elinden hilâfet hakkının alındığı iddiasını çürütmek için bir metot belirlemiştir. Şöyle ki; onlara bunun dayanağını, böyle bir sonuca aklen mi yoksa naklen mi ulaştıklarını sormuştur. Aklen bunu tespit etmek, ona göre mümkün değildir. Eğer habere dayanıyorlarsa bu konudaki haberin delil olabilmesi için mütevâtir olması gerekir. Çünkü Şîa'ya göre sadece itikâdî değil, amelî konularda bile ahad haberle amel edilmeyeceği vurgulanmıştır. Ancak Cüveynî bu konuyla ilgili mütevâtir bir haberin olmadığı kanaatini taşımaktadır. Ayrıca Cüveynî imâmetin nasla değil, seçimle olduğunu İmamiyye dışındaki herkesin kabul ettiğini belirtmiştir. Ama onlar illa da bunu nassa dayandırırsa bu durumda Hz. Ebû Bekir'in hilâfetine delil teşkil eden naslarla onlara karşılık verilebileceğini ifade etmiştir. Ayrıca Hz. Ali'nin hilâfetiyle ilgili kesin ve net bir nas bulunması durumunda, Hz. Ebû Bekir'in hâlife ilân edildiği Sakîfe gününde o devrin yakın şahitleri olan sahabeler bundan bahsederlerdi şeklindeki görüşünü savunmuştur. Bu konuda gizli bir nas olduğu iddia edilirse bunun bilinmesi mümkün değildir ve böyle bir nas icmâyı iptal edecek kıymette de değildir şeklinde bir mantıkla Cüveynî, Şîa'ya karşı delil getirmiştir. Ayrıca sonrasında İmamiyye'nin de kesin nas olduğu görüşünden vazgeçmiş olmalı ki “ Ben mü'minlere

⁸¹ Ebû'l-Muîn en-Neseffî, *Tevhidin Esasları kitâbü't-temhîd li kavâidi't-tevhîd*, (çev. Hülya Alper), İstanbul: İz Yayıncılık, 2007, s. 150-151.

kendi canlarından daha yakınım. Ben kimin mevlâsı isem Ali'de onun mevlâsıdır.”⁸² haber-i vahidine sığındıklarını da eklemiştir. Cüveynî burada mevlâ kelimesinin farklı mânalarına da dikkat çekmiş ve bunun Peygamber'in vefatından sonrasına tahsis edilmesinin yanlışlığına değinmiştir. Zira o mevlâ kelimesinin yardımcı anlamında ele alınması gerektiği görüşündedir. Ona göre Hz. Ali de zaten yaşarken Hz. Peygamber'in apaçık bir yardımcısıdır.⁸³

Cüveynî, Şîa'nın hilâfetin nas ile olduğuna dair delil getirdiği “Senin benim nezdindeki yerin Mûsâ'nın yanında Hârûn'un ki gibidir.”⁸⁴ rivayetine dayanarak ortaya attıkları iddiaları da geçersiz görmüş ve bunun nedenlerine ilişkin kısa yorumlar yapmıştır. Bunun da hilâfetin nassa dayandığına delil teşkil etmediğini bildirmiştir. Diğer taraftan Cüveynî Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir'i namazda imam tayin etmesiyle ilgili rivayetleri delil göstererek İmâmiyye'nin görüşünü çürütebileceğimizi söylemiştir. Bütün bu anlatılanların sonucunda, nasla tayin iddiasının geçersizliğinin açığa çıktığını düşünen Cüveynî sonuçta icmâyaya dayanarak seçim yönteminin geçerliliğini savunmuştur.⁸⁵

Bu başlığı bitirmeden kısaca tekrar vurgulayacak olursak imâmetin temelini, o gün nâzil olan âyetlere ve vârid olan hadislere, yaşandığı iddia edilen hadiselere dayandıran Şîa'ya karşı Ehl-i sünnet kelâmcıları icmâyaya dayandırmışlardır. Şîa, ilk imamın, hakkının elinden alındığını iddia ettikleri Hz. Ali olması gerektiğini ve imâmetin Ali soyundan gelenlerin hakkı olduğunu savunmuştur. Buna karşı Ehl-i sünnet âlimleri imâmetin ümmetin icmâsıyla, seçim yoluyla başa gelen Hz. Ebû Bekir'in hakkı olduğu, imâmetin Ebû Bekir'den sonra onun yerine atadığı, Hz. Ömer sonrasında Hz. Osman ve Hz. Ali'yle devam ettiği görüşündedirler. İmamların sahip olmaları gereken özellikler konusunda da Şîa ve Ehl-i sünnet arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır.

---

⁸² Tirmizî, “Menâkıb”, 46; İbn-i Mâce, “Mukaddime”, 11; Ahmed b. Hanbel, I, 442.

⁸³ Cüveynî, *Kitâbü'l-İrşâd İnanç Esasları Klâvuzu* (çev. Adnan Bülent Baloğlu, Sabri Yılmaz, Mehmet İlhan, Faruk Sancar), Ankara: T.D.V. Yayınevi, 2012, s. 343.

⁸⁴ İbn Mâce, “Mukaddime”, 11.

⁸⁵ Cüveynî, *Kitâbü'l-İrşâd İnanç Esasları Klâvuzu*, s. 333-344.

Şîa, imamları, vahiy almayan peygamberimsi özellikler atfederken, Ehl-i sünnet imamları hata etmeleri mümkün ancak adâletleriyle maruf kişiler olarak görmüştür.⁸⁶

1.3. GADİR-İ HUM KUTLAMALARI

Şîa'ya göre Gadîr-i Hum, Peygamber Efendimiz'in Vedâ haccı dönüşünde, Hz. Ali'yi halife ilân ettiğine inanılan Zilhicce ayının on sekizinci günü kutlanan bir bayramdır. Ca'ferîler ve Nusayrîler tarafından kutlanmaktadır. Her grup kendine göre farklı etkinlikler düzenleyerek bu günü bayram olarak geçirmektedir. Türkiye'de ve dünyada bunun örnekleri mevcuttur. Çalışmamızın ikinci ve üçüncü bölümünde kutlamalarla ilgili detaylı bilgiler verilecektir.

1.3.1. Gadîr-i Hum Kutlamalarının Tarihî Arka Planı

İmâmiyye Gadîr-i Hum kutlamalarının müslümanların en büyük bayramı olduğu iddiasındadır. Onlara göre, Hz. Peygamber Gadîr-i Hum gününde, Hz. Ali'yi halife ve vasî tayin ettikten sonra o günü bayram ilân etmiştir.⁸⁷ Emînî *el-Gadîr* isimli eserinin küçültülmüş hâli izlenimini oluşturan makalesinde de Gadîr gününün bayram olarak Hz. Peygamber döneminden beri kutlandığına dikkat çekmektedir. Gadîr gününde ilk iki halife başta olmak üzere insanların Hz. Ali'yi tebrik etmiş olmasını da o günün bayram ilân edildiğine delil olarak göstermektedir.⁸⁸

Bu bilgiye dayanarak Gadîr-i Hum kutlamalarının geçmişi Hz. Peygamber'e kadar dayandırılmaktadır. İslâm tarihine bakıldığında, H. 352 yılında Büveyhoğulların'dan Muizz'ud-Devle lakaplı Büveyhoğlu Ahmed'in (ö. 356/967), Bağdat'ta Kerbela matemliklerini başlattığı bilgisine ulaşılmaktadır. Aynı yılın Zilhicce ayının on ikisinde Şîîler arasında gelenek haline gelen Gadîr-i Hum bayramı yapılmış ve darbukalar çalınmıştır.⁸⁹ Şehir baştan başa süslenmiş, gece boyunca dükkanlar açık tutulmuştur. Ahmet Güner çalışmalarında Şîîler'in bu bayramın sabahında Bağdat'a giderek yedinci ve dokuzuncu imâmın kabrini ziyaret edip namaz kıldıklarını

⁸⁶ İmâmet konusunda geniş bilgi için bakınız: Rıdvan Özdiñç, *İtikat ve Siyaset Sünnî Kelâmında İmamet-Hilâfet Meselesi*, İstanbul: Dergâh Yayınevi, 2018.

⁸⁷ Ethem Ruhi Fığlalı, "Gadîr-i Hum", *DİA*, XIII, 280.

⁸⁸ Ahmet Emînî, "Dinin Kemâli ve Gadîr-i Hum Olayı", *Misbah Dergisi*, 2007, s. 158.

⁸⁹ Mahmud Şakir, *Hz. Adem'den Bugüne İslâm Tarihi*, (çev. Ferit Aydın), İstanbul: Kahraman Yayınevi, 2004, V, 147.

aktarmaktadır. O Gadîr-i Hum bayramının tüm Büveyhî hâkimiyeti boyunca bazı yıllar hariç kutlandığı ve sonrasında Mısır'da bulunan Şîf Fâtımîler'ce de 362 yılı itibariyle kutlanmaya başladığı hakkında da bilgiler vermektedir.⁹⁰

Muizz'ud-Devle'den önce Bağdat'ta Şîa'nın nüfuzu yoktur. Büveyhîler, Şîa taraftarı bir politika geliştirmişler ve Şîiler'e kendi kültürlerini yaşama özgürlüğü tanımışlardır. Bunun sonuçlarından bazıları şöyledir:

Muizz'ud-Devle on sekiz Zilhicce'nin Gadîr-i Hum bayramı olarak kutlanmasını 10 Muharrem'de ise Hz. Hüseyin için mâtem tutulmasını emretmiştir. Bu durum Sünnîler ve Şîiler arasında çeşitli çatışmalara neden olmuştur. Gadîr-i Hum bayramı kutlamalarında, şehir süslenmiş, gece gündüz şenlikler yapılmıştır. Sünnî halkta, Büveyhîler'in baskıları nedeniyle emirlere uyup hem mâtemlere hem de bayramlara katılmak zorunda kalmıştır.⁹¹

Gadîr-i Hum kutlamalarının bir geleneğe dönüşmesinde Muizz'ud-Devle önemli girişimlerde bulunmuştur. Bu durum Sünnîleri rahatsız etmiş, Büveyhîler güç kaybedince Şîilere karşılık vermek için Aşûre mâtemine alternatif, Muhtar es-Sakaffî'nin (ö. 67/687) isyanında öldürülen Mus'ab b. Zübeyr'in (ö. 72/691) ölüm tarihi 18 Muharrem'i, onun türbesini ziyaret ederek mâtem günü ilan etmişlerdir. Gadîr-i Hum bayramına alternatif olarak da hicret esnasında Hz. Peygamber ve Ebû Bekir'in müşriklerin takibinden kurtuldukları 26 Zilhicce'yi "Yevmü-l-Ğar" günü olarak bayram ilan etmişlerdir.⁹²

Şîa kaynaklarında Gadîr-i Hum bayramına ilişkin farklı değerlendirmeler mevcuttur. Bunlardan bazıları imamlardan nakillerle bu bayramın en büyük bayram olduğu üzerinde dururken bazıları bayram günü işlenmesi çok sevap kabul edilen

---

⁹⁰ Ahmet Güner, "Büveyhîler Devrinde Bağdat'ta Kerbela/Aşûre, Gadîr-i Humm ve Benzerî Şîf Uygulamaları", *Çeşitli Yöleriyle Kerbela Tarih Bilimleri Dergisi*, Sivas, 2010, s. 330-331. ; "İslâm Medeniyetinde Bağdat", (*Medînetü's-Selâm*) *Uluslararası Sempozyumu*, İstanbul, 2008, s. 156-157.

⁹¹ Halil İbrahim Bulut, "Kerbela'ya Kutsiyet Kazandırmada Dinî ve Siyasi Otoritelerin Rolü", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XII (2010), s. 4.

Nahide Bozkurt, "Abbasiler Bölümü", *İslam Tarihi El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınevi, 2012, s. 484.

Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi* (çev. İsmail Yiğit, Yakup Çiçek, Sadrettin Gümüş, Turan Aslan, Hamdi Aktaş), İstanbul: Kayıhan Yayınevi, 1992, s. 400.

⁹² Halil İbrahim Bulut, "Kerbela'ya Kutsiyet Kazandırmada Dinî ve Siyasi Otoritelerin Rolü", s. 5.

amelleri konu edinmiştir. Örnek olarak “Fırat b. İbrahim el-Kûfi’nin *Tefsîrû’l-Fırat* isimli eserinde ki, Mâide sûresinin yorumunda şu rivayet naklediliyor:

Fırat b. Ahnef diyor ki: Ben Hz. Sadık’a (ö. 148/765) (a.s) Size feda olayım müslümanların fitır, kurban, Cuma ve Arefe gününden daha faziletli bayramı var mıdır? diye sordum. Hazret cevaben şöyle buyurdu:

“Elbette bunlardan daha faziletlisi, daha büyüğü ve Allah katında daha şerefli Allah Teâlâ’nın Resûlullah’a “ Bugün sizin için dininizi kâmil kıldım ve kendi nimetimi size tamamladım ve size din olarak İslâm’ı seçip beğendim.”⁹³ âyetini indirerek dinini kâmil kıldığı gündür.

Fırat diyor, İmama o gün hangi gündür? diye sorduğumda şöyle cevap verdiler:

“Benî İsrail Peygamberlerinden birisi, kendinden sonraki imam için vasiyet ettiğinde o günü bayram kabul ederlerdi. Bugün de Hz. Resûlullah’ın Hz. Ali’yi imam olarak tayin ettiği gündür, işte o günde ikmal âyeti inmiş, din kâmil olmuş ve nimet müminlere tamamlanmıştır.

Ravi- O gün yıl içindeki hangi gündür?

İmam- Günler ileri veya geri giderler, Cumartesi, Pazar, Pazartesi veya haftanın diğer günlerinden biri olabilir.

Ravi- Bugünde ne yapmamız gerekir?

İmam- Bugün ibadet ve namaz günüdür. Bugün Allah Teâlâ’nın sizlere ihsan ettiği velâyetimiz için şükretme, hamd etme ve sevinç günüdür. Ben bu günde sizlerin oruç tutmanızı severim.”⁹⁴

Konuyla ilgili olarak “*Usulu Kâfi*”de de Hasan b. Raşid’den (bilgi yok) şu rivayet nakledilmiştir:

Ravi- Size feda olayım müslümanların Ramazan ve Kurban bayramlarından gayri bayramı var mıdır?

İmam Sadık (a.s): “Evet, ey Hasan, onlardan daha büyük ve daha şerefli bayram vardır.”

⁹³ el-Maide 5/3.

⁹⁴ Allâme Emîni, *Gadir-i Hum Özetle el-Gadir*, (çev. Seyid Ali Hüseyini, Bahri Akyol), yayın yeri yok: İslâmi Kültür ve İlişkiler Merkezi Tercüme ve Yayın Müdürlüğü, 1998, s. 165.

Ravi-“ O bayram hangi gündür?”

İmam- “ Hazreti Ali’nin halka imam olarak tayin edildiği gündür.”

Ravi- “Sana feda olayım, o günde bizler ne yapmalıyız?”

İmam-“ Ey Hasan, O günde oruç tutarsın, Muhammed’e ve Ehl-i beytine çokça salavat getirirsin ve onlara zulüm edenlerden Allah’a teberri edersin. Çünkü bütün peygamberler halka vasîlerini tayin ettikleri günü bayram yapmalarını emrediyorlardı.”

Ravi- “O günde oruç tutanın mükâfâtı nedir?”

İmam- “O günde oruç tutana altmış altı ay oruç tutanın sevabı verilir”⁹⁵

Yukarıda verdiğimiz Gadîr-i Hum kutlamalarının tarihi süreciyle ilgili bilgilere alternatif bilgiler yine Şîa kaynaklarında yer almaktadır. Şîi âlim Allâme Emînî bu bayramın, ilk kez Muizz’ud-Devle döneminde kutlanmaya başladığını aktaran tarihçilerin sözlerinin hakikatten uzak olduğunu bildirmiştir. Ona göre bu bayramın tarihi Peygamber Efendimiz zamanında başlar. İmamlar aracılığıyla da nesilden nesile aktarılır. Bütün Ehl-i beyt imamlarının bu bayramı kesintisiz kutladığını bildirir. İmamların bayram hakkındaki açıklamalarının hicrî üçüncü asırda yazılmış olan *Tefsir-i Fırat* ve *Kâfi* gibi kitaplarda yer alıyor olmasını sözünün doğruluğuna delil gösterir. Zira imamların görüş belirttiği bahsi geçen kitaplar, tarihçilerin bayramın ilk kez kutlandığını ifade ettikleri 352 yılından önce yazılmıştır.⁹⁶

1.3.1.1. Nusayrîler’de Gadîr-i Hum Kutlamaları

Gadîr-i Hum’un gerçekleştiği 18 Zilhicce gününü büyük bir coşkuyla kutlayan gruplardan biri de Nusayrîler’dir. Nusayrîlik III. (IX) yüzyılda muhtemelen Basra’da doğmuş, İsnâaşeriyye’nin onuncu imamı Ali el-Hâdî en-Nâki (ö. 254/868) ile on birinci imam Hasan el-Askerî (ö. 260/874) zamanında Kûfe ve Sâmarrâ’da yaşamış olan, on ikinci imam Muhammed Mehdi’nin sefirliği iddiasında bulunan Muhammed b. Nusayr (ö. 270/883) tarafından kurulmuştur.⁹⁷

⁹⁵ Allâme Emîni, *Gadîr-i Hum Özetle el-Gadîr*, s. 166.

⁹⁶ Allâme Emîni, *Gadîr-i Hum Özetle el-Gadîr*, s. 171-174.

⁹⁷ İlyas Üzüm, “Nusayrîlik”, *DİA*, XXXIII, 270-274.

Nusayrîler'in Gadîr-i Hum kutlamalarına geçmeden buna yükledikleri anlam üzerinde durmak gerekmektedir. Hüseyin Türk'ün Hatay Nusayrîler'inin kutlamaları hakkında fikir edinmemize neden olan makalesinde ilginç bilgiler yer almaktadır. Türk, Nusayrîler'in çok açıklamamakla birlikte bu günde Hz. Peygamber tarafından Hz. Ali'nin tanrılık vasıflarını ilân ettiği gün olarak gördüklerini aktarmaktadır.⁹⁸ Bu son derece bozuk bir itikadın sonucudur.

Onların Gadîr-i Hum'u nasıl kutladıklarını, bu konuyu inceleyen bir makaleden edindiğimiz bilgilere göre özetle aktarmaya çalışalım: Öncelikle Gadîr-i Hum kutlamasına temizlik yapılarak başlanır. Her şey temiz hale getirilir. Ayrıca yiyecek alış-verişi yapılır. Kutlamaların hazırlık aşamasında, genellikle dananın tercih edildiği bir kurbanlık hayvan satın alınır. Kurban kesimi için abdestli olmak gerekir. Boy abdesti olmayan bu bayram için hizmet edemez. Bayramda aynı zamanda çocuk, deli, Nusayrî olmayan kişi, yüz kızartıcı suç işlemiş olan kadın ve erkekler görev alamazlar. Kurbanı erkekler keser ve "Hırisi" isimli yemeğin yapımına yardım ederler. Kadınlar pişecek yiyeceklerin hazırlanması gibi görevler üstlenirler. Kadınların abdestli olması veya lohusalığının bitmiş olması gerekir. Hakkında kötü bir dedikodu bulunmaması da gerekli şartlardandır. Kadınlar yapılan hizmetlerde aktif rol oynarlar. Pişirilen yemekler misafirlerle birlikte yenir ve aynı zamanda ihtiyacı olanlara da dağıtılır. Bunun yanında halk arasında bayramla ilgili bir takım inanç ve uygulamalar bulunmaktadır. Meselâ bayram gecesini yedi ziyaret mekânına giden cennete gider inancı vardır. Yine kadınların bayramlarda ziyaret yerlerine gitmeleri, türbe kapısındaki tütsünün koklanması gibi inanış ve davranışlar bulunmaktadır. Ziyaret edilen türbelerden biri Hatay'da bulunan Hz. Hızır türbesi, diğeri de Habib-i Neccar Dağı'nın tepesindeki Habib-i Neccar'ın eşi Sultan Hanım türbesidir. Bu türbelerde bizce bâtıl inanç kabul edilen çeşitli ritüeller yapılır. Bayram günü ağaçların dahi secde ettiğine inanılır. Bu sebeple böyle bir günü ibadetle geçirmek isterler. Esnaf kepenk kapatır, bayram dolayısıyla dükkânlarını açmazlar. Hatay'da Sünnî, Musevî ve Hristiyan esnaf da bu duruma uyum sağlarlar.⁹⁹

---

⁹⁸ Hüseyin Türk, "Hatay'da Gadîr Bayramı", *Folklor/Edebiyat Dergisi*, XXVI, 2001, s. 91.

⁹⁹ Fatma Ahsen Turan, "Nusayrilerde Gadîr-i Hum, Fıraş ve Mubahele Bayramları", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, LIV (2010), s. 294-295.

1.3.1.2. Alevîlerde Gadîr-i Hum Kutlamaları

Gadîr-i Hum’u kutlayan üçüncü grup da Alevîlerdir. Türkiye’deki kutlamaların nasıl olduğu konusunda tezimizin devam eden kısmında ayrıntılı bilgiler mevcuttur. Bununla birlikte Türkmen Alevîler’e yönelik yapılmış olan bir çalışmadan, o yöredeki kutlamaları aktarmanın farklı bir çevrede aynı merasimin nasıl olduğuyla ilgili bilgi vermesi bakımından konumuza katkı sağlayacağı kanaatindeyiz. Bu incelemede şöyle bir anlatıyla kutlamalar anlatılmaktadır: “Bütün Alevî ve Şîî dünyası (Gadîr-i Hum olayı üzerine) bu günü kutlamaktadır. Irak Türkmen Alevîler’i ve Şîîler’i ortak inançlarından olan bu günü, her sene çok yaygın bir şekilde kutlarlar. Ancak Alevîler cem evinde kutlarken Şîîler ise camide kutlar. Alevî Türkmenler bir araya toplanır ve bu münasebetle tören düzenlenir. Bu tören genellikle akşam saatlerinde başlar ve gece saatlerine kadar devam eder. Burada her yer süslenir, yemekler, tatlılar, tatlı içecekler, kurabiyeler yapılır ve halka dağıtılır. Bu törende ilk olarak bu olay (Gadîr-i Hum), sonra Hz. Ali’nin ve Ehl-i beyt’in faziletleri anlatılır, bunların hakkında Şîîler methiyeler okur. Özellikle Alevî Hak âşıklarından şiirler okunur.¹⁰⁰

1.4. GADİR-İ HUM İLE İLGİLİ POPÜLER LİTERATÜR

Gadîr-i Hum olayının hem sözel kültürde ve hemde günlük hayatın biçimlenmesinde Alevî, Ca’ferî çevrelerde belirli bir yere sahip olduğu yaptığımız çalışmada açıkça görülmektedir. Böyle bir konunun oluşmasında Şîî toplumun beslendiği klasik kaynaklar yanında popüler nitelikteki veya vulgarize edilmiş boyuttaki yazılı literatürün de belirli bir etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Zira bu konuda halka hitap edecek şekilde yazılmış dikkate değer eserler kaleme alınmıştır. Nitekim mevcut Ca’ferî halkın yoğunlukta olduğu bölgelerde konuyu merak edip araştırmak için Ca’ferî yayınlarının satıldığı herhangi bir kitapçıya giren bir kişi, konuya dair çeşitli eserlerle veya eser bölümleriyle karşılaşmaktadır.

İlgili literatür üzerinde yaptığımız incelemelerde mevcut kitaplardaki “Gadîr-i Hum Olayı” ve “Gadîr Bayramı” başlıkları altında yapılan açıklamaların günümüz Ca’ferîler’i ve Şîîler’i arasında yaygın olan düşünce ve yaşayış biçimleriyle uyum

¹⁰⁰ Sarmad Ali Mahdi Mahdi, *Anadolu Türk Alevîliği Bağlamında Irak Türklerinde Alevilik*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015. s. 153-154.

arzettikleri sonucuna varılmıştır. Hatta anketlerde sorduğumuz sorulara verilen cevaplarla kitaplarda verilen bilgilerin bazen bire bir örtüştüğünü bazen de kitaplarda yazarların daha abartılı kaldığını söylemek mümkündür. Bu bakımdan ilgili eserlerin ülkemizdeki Ca'ferî ve Şîî grupların düşünceleri üzerinde belirleyici bir etki yaptıkları söylenebilir.

Devam eden kısımda bu konudaki literatür üzerindeki incelemelerimiz sonucunda ulaştığımız bilgilerle birlikte yaptığımız değerlendirmelere yer verilecektir.

1.4.1. Gadîr-i Hum Olayı

Popüler dilde kaleme alınmış kitaplarda Gadîr-i Hum olayının konu edinildiği kısımlarda öncelikle olayın bu isimle anılmasının sebepleri hakkında bilgi verilmiştir. İlgili yerlerde vakıanın, Cuhfe bölgesi yakınlarında ki Hum suyu başında meydana geldiği için bu şekilde isimlendirildiği beyan edilmiş ve Şîa kaynaklarında bu olayın anlatıldığı açık bir şekilde belirtilmiştir. Üstelik bu olayın sadece kendi eserlerinde yer almayıp aynı zamanda Ehl-i sünnet kaynaklarında da geçtiğine vurgulu bir şekilde dikkat çekilmiş ve böylece gerçekliği ortaya konulmuştur. Öyle ki bu literatür içinde değerlendirdiğimiz kitaplardan bir tanesinde çalışmasının yarısının Gadîr-i Hum hadisinin yer aldığı Ehl-i sünnet kaynaklarına ayrıldığı görülmektedir.¹⁰¹

Bu konuyla ilgili popüler literatürün de oldukça yoğun bir şekilde kendisinden beslendiği Allâme Emînî (1902/1970) isimli şahıs ise on bir ciltlik “*el-Ğadîr fi'l-kitâb ve's-sünne ve'l-edeb*” isimli bir eser kaleme almıştır. Emînî bu eserinde Gadîr-i Hum'da Hz. Peygamber'in Hz. Ali'nin velâyetini ilân etmek için irat ettiği hutbeyi incelemiştir. Bunu yaparken tefsir, hadis, kelâm vb. disiplinlerin yöntemlerini esas almıştır.

Eserlerde Gadîr olayını anlatan hadisin ve bu olayın bugüne kadar aynı şekilde geldiği savunulmaktadır. Hatta bundan başka hiçbir hadisin ve hiçbir olayın bu kadar çok raviden rivâyet edilerek hiç değiştirilmeden bu güne kadar gelmediği ileri sürülmektedir. Olayın içeriğinin her iki ekolün kaynaklarında da aynı şekilde anlatıldığı fakat farklı şekillerde yorumlandığı iddia edilmektedir. Olayın eserlerin genelinde nasıl

¹⁰¹ Şeyh Safaeddin Aksoy, *Gadîr-i Hum*, İstanbul: Kevser Yayıncılık, 2014, s. 171-174.

geçtiğine dair ayrıntılara girilmese de ana hatlarıyla nakledilmesi uygun olacaktır. İlgili metinlerde geçtiği şekilde Gadîr-i Hum vakası şu şekilde özetlenebilir:

Allah Resûlü gücü yeten herkesin hacca gelmesi için farklı beldelerdeki müslümanlara haber göndermiştir. Bu hacca geniş oranda katılım sağlanmıştır. Hz. Peygamber Mekke'ye geldikten sonra, her hutbesinin sonunda insanlardan tebliğ görevini yerine getirip getirmediği konusunda şahitlik istemiştir. Müslümanlar onun bu sorusuna hep olumlu cevap vermişlerdir. Bu bağlamda metinlerde Hz. Peygamber'in nasıl bir sıkıntıyla karşılaşırsa karşılaşsın görevini asla aksatmadığının ayrıca vurgulandığı dikkat çekmektedir.

Hac farızasından sonra hacılar memleketleri istikâmetinde dönüş yolundayken Cebrâil'in (a.s) gelip Hz. Peygamber'e Mâide sûresi 67. âyetini getirdiği; bunun üzerine Hz. Peygamber'in Gadîr-i Hum denen yerde duraklayıp insanları oraya topladığı, önden gidenleri geri çağırdığı, arkadan gelenleri ise beklediği şeklinde başlayan hikâyeye genelde paylaşılmıştır. Sonrasında Hz. Peygamber'in öğle namazını kıldırıp insanlara bir hutbe irat ettiği aktarılmaktadır. Kitapların bazılarında bu hutbe tam metin olarak yer almaktadır.¹⁰²

Burada Hz. Ali'nin elini tutup kaldıran Hz. Peygamber'in onu ve onun soyundan gelenleri vasî, velî, halife ve imam tayin ettiğini belirtmişlerdir. Bundan sonra da Mâide sûresi 3. âyet indirilmiştir. Bu bağlamda vahiy meleğinin iki gelişi arasında yaşanan Gadîr-i Hum hadisesinin, çok değerli olduğu, bununla dinin kemâle erdiği, nimetin tamamlandığı şeklinde açıklamalara da rastlanmaktadır.¹⁰³ Yine bir kitapta, tarihte Gadîr-i Hum denince Cuhfe yakınlarındaki yerden başka bir şey akla gelmeyeceği, Gadîr-i Hum olayı denilince de bu olay dışında düşünülecek hiçbir şey olmadığı açıkça ifade edilmiştir.¹⁰⁴

Soru cevap yöntemi kullanılarak hazırlanan bir başka çalışmada ise incelediğimiz diğer eserlerde bulunmayan abartılı bir üslûbun hâkim olduğu

¹⁰² Hutbenin tam metni için bkz. Abdullah Osman Aktaş, *Gadîr-i Hum Allah'ın Üzerimizdeki Tamamlanmış Nimeti*, İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 2013, s. 51-94; Abdülmecid Rükni, *Hz. Peygamber'in Gadîr-i Hum Hutbesi* (çev. Hidayet Yalçın), İstanbul: Kevser Yayıncılık, 2014, s. 14-63.

¹⁰³ Abdullah Osman Aktaş, *Gadîr-i Hum Allah'ın Üzerimizdeki Tamamlanmış Nimeti*, s. 44-49.

¹⁰⁴ Eyyup Hairî, *Gadîr-i Hum Olayı* (çev. Cafer Bendiderya), İstanbul: Tesnim Yayıncılık, 2015, s. 32-33.

görülmektedir. Bu yayında sahabeye karşı ağır ithamlar içeren olumsuz değerlendirmeler ve anlatımlar yer almaktadır.¹⁰⁵ Tabii aynı zamanda yukarıda verdiğimiz bilgilerle uyumlu bir şekilde Gadîr-i Hum olayı anlatılmıştır. Ayrıca bu metinde “Cebrâil’in Hz. Ali’nin imâmetini ilân etmesi gerektiği haberini Hz. Peygamber’e getirdiğinde, onun bu sorumluluktan kendisini muaf tutmasını istediği” şeklinde bir iddia da mevcuttur. Burada Hz. Peygamber’in böyle bir emri yerine getirme konusundaki çekincesi müslümanların birliğine zarar gelme korkusuyla gerekçelendirilmiştir. Zira yazara göre Hz Peygamber, kendisinden sonra iktidara gelmek isteyenlerin gizli plânlar yaptığından ve oldukça fazla münafığın varlığından haberdardır.¹⁰⁶

Şüphesiz münafık gibi ifadeleri sahabeler için kullanmak veya onları gizli plânlar yapmakla suçlamak onlara açık bir şekilde hakaret etmek demektir. Şüphesiz Hz. Peygamber’in ashabı onu asla zor durumda bırakmaz ve emrine karşı gelmezlerdi. Zira onlar dünyalık geçici menfaatler için âhiretlerini harcamayacak yetkinlikteki kişilerdi.

Soru-cevap usulüyle yazılmış bu eserde dikkatimizi çeken bir soru da Hz. Ali’ye yapılan biatin neden Mekke, Arafat veya Mina gibi tüm müslümanların yer aldığı kalabalık bir mekânda değil de, Gadîr-i Hum denen yerde yapıldığına dairdir. Bu soruya “Eğer bu olay oralardan birinde olsaydı Gadîr-i Hum kadar cazibesi olmazdı, çünkü herkes hac ibadetiyle meşguldü.”¹⁰⁷ şeklinde cevap verilmiştir. Ancak verilen bu cevabın diğer bilgilerle çelişkili olduğu açıktır. Zira “Hz. Ali’nin imâmetinin ilânı olmasaydı, risâlet tamam olmazdı.” şeklinde bir anlayışın bulunduğu bir vasatta bu ilânın nerede yapıldığının bir önemi olmamalıdır. Hatta belirtilen mekânlarda yapılması daha etkileyici bile olabilirdi. Bu durumda şöyle bir soru akla gelebilir; bu olayı değerli kılan şey imâmetin ilânı mıdır? Yoksa Gadîr-i Hum denilen yerde ilân edilmesi midir?

Bu bağlamda önem arzeden bir başka husus kitapta Hz. Peygamber’in Gadîr-i Hum’da yaptığı konuşmasının Vedâ hutbesi olarak adlandırılmasıdır. Halbuki bilindiği

¹⁰⁵ Yazının devamında da beyan edileceği üzere sahabeler için arkadan iş çeviren, Hz. Peygamber’in emrini menfaatleri uğruna yerine getirmek istemediği halde göstermelik emre uyuyormuş gibi gözüken, fakat sonrasında türlü ihanetler plânlayarak sözünden dönen, münafık kişilermiş gibi bir tablo çizilmiştir.

¹⁰⁶ Muhammed Deştî, *110 Soruda Gadîr-i Hum* (çev. Fatma Zehra), İstanbul: Kevser Yayınları, 2011, s. 23-25.

¹⁰⁷ Muhammed Deştî, *110 Soruda Gadîr-i Hum*, s. 11.

üzere Sünnîler, Hz. Peygamber'in Vedâ haccı sırasında Arafat'ta irat ettiği hutbe için bu ifadeyi kullanmaktadırlar. İlgili eserde ise Vedâ hutbesi olarak ifade ettikleri bu konuşmada, Hz. Peygamber'in, Hz. Ali'ye ve onun onbir evladına, erkek- kadın herkesin biat etmesini istediğinden bahsedilmiş ve bu emre herkesin uyduğu belirtilmiştir. Burada Hz. Ali'ye ilk biat eden kişinin Hz. Peygamber olduğu, çünkü imam olmadan risâletin de devam etmeyeceği vurgulanmıştır. İlk üç halifenin o gün hazırlıksız yakalandıkları için biat ettikleri, fakat sonrasında komplolar kurdukları iddia edilmiştir.¹⁰⁸ Bunlar da daha önce de işaret ettiğimiz üzere sahabe için kullanılması uygun olmayan yaklaşımlardır.

Burada dikkat çeken anlatımlardan bir tanesi de Gadîr-i Hum gününde Hz. Peygamber'in sadece Hz. Ali için değil, onun soyundan gelen imamların tamamına biat aldığına yönelik soru-cevaplardır. Buna göre Hz. Peygamber, orada bulunan halkın kalabalık olmaları münasebetiyle, her birinin elini tutarak biat etmeleri zor olduğundan, kendi söylediklerini onların tekrar etmelerini emretmiştir. O, önce Hz. Ali'nin, ondan sonra Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in imâmetine, sonrasında da onların soylarından gelenlerin imâmetine, biat ettiğini söylemiş halk da tekrar etmiştir.¹⁰⁹

Hatta o gün, Hz. Ali'den İmam Mehdî'ye kadar tüm imamlardan bahsedilmiş, son imamın kaybolması tekrar ortaya çıkması yanında şehâdetinin bile konuşulduğu ifade edilmiştir. Kitapta imâmetin kıyamete kadar sürecek bir olgu olduğuna değinilmiştir. Yapılan açıklamalara göre o gün Resûlullah, ileri ki bir zamanda velâyetin gasbedilip padişahlığa döneceğini bildirmiş ve gasp edicilere lanet etmiştir.¹¹⁰

Bahsi geçen soru-cevap yöntemi esas alınarak konunun anlatıldığı kitapta daha önce hiçbir eserde görmediğimiz bahisler de bulunmaktadır. Örneğin Resûlullah'ın, Hz. Ali'ye muhalif olanların şeytânî plânlarını tahmin etmesi sebebiyle Gadîr-i Hum'dan ayrılıp dönüş yolundayken iki-üç kişinin yanyana gelerek fısıldaşmalarını yasakladığı anlatılmıştır. Buna rağmen Hz. Huzeyfe'nin (ö. 12/633) kölesi Sâlim (ö. 12/633) isimli bir sahabenin Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Ebû Ubeyde b. Cerrah'ı gizlice konuşurken yakaladığını ve onlara konuştukları şeyi söylememeleri halinde

¹⁰⁸ Muhammed Deştî, 110 Soruda Gadîr-i Hum, s. 18.

¹⁰⁹ Muhammed Deştî, 110 Soruda Gadîr-i Hum, s. 26-27.

¹¹⁰ Muhammed Deştî, 110 Soruda Gadîr-i Hum, s. 30.

Resûlullah'a söylemekle tehdit ettiğini, onların da Sâlim'den söz aldıktan sonra, "Hz. Ali'nin velâyetine karşı çıkmayı" düşündüklerini kendisine söyledikleri aktarılmıştır. Bunun üzerine onun da aynı fikirde olduğunu belirttiği ve onlara destek verdiği nakledilmiştir. Ayrıca bu eserde Hz. Ali'ye karşı siyasî bir ortaklık peşinde olanların hazırladıkları bir bildiriden bahsedilmektedir.¹¹¹ Bu bildiriye yazanların amaçları yazara göre insanların Gadîr-i Hum konusundaki düşüncelerini saptırmaktır. Bir diğer gayenin ise insanları Hz. Peygamber'in imam olması için aslında hiç kimseyi seçmediğine, şûra yoluyla istediklerini seçebileceklerine inandırmak olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla anlatıya göre bu amaca uygun şekilde bir bildirge yazılıp Ebû Ubeyde b. Cerrah'a teslim edilmiştir. Burada bildirgeyle ilgisi olan kişilerin kimler olduğuna dair bilgiler de verilmiştir. Üstelik devam eden kısımlarda daha da detaylandırılarak sahabenin Sakîfe

¹¹¹ Bahsi geçen bildirge şu şekildedir:
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Bu Resûlullah'ın bir grup ashabının (muhaçir ve ensar) içeriğinde görüş birliğine sahip oldukları bir bildiridir. Onlar Allah'ın Peygamber'i aracılığıyla ve onun diliyle övülmüş olanlardır. Bu grup bir çok telaş ve danışmadan sonra İslam ve Müslümanların gelecekleri için en hayırlı olanı bu bildiriye yansıtmışlardır. Gelecek nesiller bunun içeriğini uygulayarak dünya ve ahiret saadetine ulaşabilirler. Allah dinini yayması için Muhammed'i (s.a.a) insanlara gönderdi. O da tebliğ vazifesini yerine getirdi. İnsanlara ulaştırmakla görevli olduğu herşeyi tebliğ etti. Dinin kemale ermesi, vacip ve sünnetlerin toplumda uygulanması için bizi, onu toplamak ve korumakla görevlendirdi. Daha sonra Allah, Resûlünü kendi yanına çağırdı. Hz. Resûl'de tüm izzet ve ihtiramla Hakk'ın davetine lebbeyk diyerek ebedi yurda gitti. Kendisinden sonra yerine geçecek şahsı seçmedi. Belki de Peygamber'in yerine geçecek ve Müslümanların emri olacak şahsı, halkın güvendiği kişiyi kendilerinin seçmesini istiyordu. Gerçekten de en doğrusu Müslümanlar'ın Peygamber'in yolundan gitmesidir. Öyle ki Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

"Şüphesiz Allah'ın Resûlünde sizin için, Allah'ı ve ahiret gününü uman ve Allah'ı çokça ananlar için güzel bir örnek vardır."

Hz. Resûl hilafeti yalnızca bir aileye bağlı kılmayıp, diğerlerinin de ondan faydalanması ve miras gibi birinden diğerine geçmemesi için veliyet seçmedi. Böylelikle kıyamet gününe kadar halifelik, zenginler arasında elden ele geçmeyecek ve her halife kendi evladının halife olduğunu iddia edemeyecek. Her dönemde Müslümanların üzerine düşen görev halifenin vefatından sonra ashap büyükleri bir araya gelip salih ve bu makama layık olanı seçmelidirler. Halkın işlerini, malları ve canlarının yetkisini ona devretmeli ve onu Müslümanların emri yapmalıdır. Zira bu işe layık olan ashap büyükleridir. Onlar da Müslümanların emirini seçmekten aciz değildir.

Öyleyse her kim Resûlullah'ın belli birini veliyet seçtiğini söyler ve onu halka tanıtırta boş konuşmuş, Hz. Peygamber'in ashabının görüşünün tersine hareket etmiş, Müslümanlara karşı çıkmış olur. Her kim Hz. Resûlullah'ın veliyetliği ve hilafetin miras olup ondan sonra başkasına geçeceğini söylerse abartmıştır. Zira Allah Resûlü, "Biz nebiler kimseye miras bırakmayız bizden kalanlar sadakadır" diye buyurmuştur.

Her kim "Herkes Hz. Peygamber'in hilafetine layık değildir. Müslümanlar arasında belli ve özel biri bu makama layıktır. Bir başkası geçemez. Zira nübüvvetten sonra hilafet gelir ve aynı hükmü taşır." derse yalancıdır. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Benim ashabım gökteki yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız hidayet bulursunuz. Her kim Peygamber'e soy yakınlığından ötürü hilafetin kendisinden başkasına ait olmadığını düşünürse bu bir ölçü değildir. Aksi halde bu dünya var oldukça hilafetin ölçüsü olmaya devam edecektir." Öyleyse o boş yere konuşmamıştır. Zira ölçü Peygamber'e yakınlık değil, takvadır. Çünkü Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah katında en kerametliniz, en takvalınızdır."

Hz. Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Bütün Müslümanlar aynıdır ve muhaliflere karşı aynı saftadırlar." O zaman kim Allah'a ve kitabına iman eder, Peygamber'in sünnetini kabul ederse doğru yoldadır, yanlış yapmıyordur. Herkim de aksine hareket eder Müslümanlardan ayrılırsa onu öldürün. Çünkü ümmetin iyiliği onun öldürülmesindedir. Yine Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kim benim ümmetimi birbirinden ayırır ve saflarını bölerse onu öldürün. Kim olursa olsun. Çünkü ümmetin birliği rahmet, ayrılık ise azaptır. Benim ümmetim hiçbir zaman sapıklık ve yanlışta birleşmez, hepsi düşman karşısında tek yumruk olurlar. İhanetçiler dışında hiç kimse Müslümanlardan ayrılmaz. Ayrıldıkları takdirde kanları mubahtır." (Muhammed Deştî, *110 Soruda Gadîr-i Hum*, s. 46-48.)

gününde birbirlerine de ihanet etmek niyeti olduğunu kasteden bir anlatıma gidilmiştir.¹¹²

Kuşkusuz Allah Resûlü'nün sahabeleri bu iftiraldan uzaktır. Onlar gönüllerinde ki Allah ve Peygamber sevgisi nedeniyle dünyalık her şeylerini, canları da dâhil İslâm için ortaya koymuşlardır. Geçici bir makam ve mevkiî hırsı için asla hile ve ihanete başvurmaları düşünülemez. Görülen odur ki Şîa mezhep taassubuyla kendi inandığı doğrular çerçevesinde tarihi yeniden kurgulamış ve anakronizme düşmüştür. Bu anlayışın yanında, görüştüğümüz ve gözlemlediğimiz Ca'ferîler de böyle bir olumsuz tavırla hiç karşılaşmadığımızı söylemek gerekir. Bilgi almak maksadıyla iletişime geçtiğimiz herkes, gerek halk gerek din görevlileri herhangi bir olumsuz yaklaşım sergilememişlerdir.

1.4.2. Gadîr Bayramı

Popüler literatür içinde Gadîr-i Hum bayramına da ayrıca yer verilmiştir. Üstelik bu kitaplardan birinde bahsi geçen bayramın çok bilinmediğine dikkat çekilmiştir. Yayında Gadîr bayramını olayın gerçekleştiği o günde ilk kez ilân edenin Hz. Peygamber olduğu iddia edilmektedir. Onlara göre Hz. Peygamber velâyeti duyurduktan sonra bir kutlama törenini yaptırmış, kadın-erkek herkesin Hz. Ali'yi tebrik etmesini istemiştir. Dahası o gün Hz. Peygamber'in "Beni kutlayınız. Çünkü Yüce Allah nübüvvetle beni taçlandırmış ve Ehl-i beytimi imamlıkla görevlendirmiştir." şeklinde bir cümle sarfettiğinden de bahsedilmiştir. Onların bakış açısına göre bugün Hz. Peygamber'in hayatında yaşadığı en önemli zaman dilimidir. Zira o hayatı boyunca pek çok önemli olaya şahit olmasına ve onlarca zafer kazanmasına rağmen böyle bir cümle sarfetmemiştir. Böyle bir mantık takip ederek bu gün hakkında Hz. Peygamber'e atfedilen ifadelerin, Gadîr gününün önemini gösteren en açık delil olduğunu belirtmişlerdir.¹¹³

Gadîr günü hakkında yine Hz. Peygamber'in "Ümmetimin en faziletli bayramı, Gadîr günüdür. Gadîr bayramı, Allah'ın emirleri doğrultusunda gerçekleşen ve Ali'nin hilâfete tayini ile kutsallaşan bir gündür. Benden sonra hidâyete ermeleri için Ali'yi

¹¹² Muhammed Deştî, *110 Soruda Gadîr-i Hum*, s. 49-51.

¹¹³ Şeyh Safaeddin Aksoy, *Gadîr-i Hum*, s. 171-172.

ümmetime direk ve bayrak kılmıştır. O gün İslâm dini ikmâl edilmiştir. Yüce Allah nimetini tamamlamıştır. Allah İslâm dinine, din olarak rıza göstermiştir.”¹¹⁴ dediği okuyucuya aktarılmıştır. Bu sözüyle Hz. Peygamber’in Gadîr bayramını İslâmî bayramlardan biri olarak saydığını ve sonrasında ise bayramların en faziletlisi kıldığını vurgulamışlardır.

Diğer taraftan Hz. Ali’nin hilâfete geldikten sonra Gadîr gününü bayrama çevirmek istediğini, Cuma’ya denk gelen bir Gadîr gününde müslümanlara konuyla ilgili bir hutbe irat ettiğini bildiren yazar Şeyh Safaeddin, Hz. Ali’nin hutbeden sonra herkesten evlerine gidip akraba ve yakınlarla bayramlaşılmasını istediğini nakletmiştir. Yazara göre Gadîr günü sevinç ve sevap kazanma günüdür. O günün önemi Hz. Ali’nin hilafete vasî kılınması, dinin kemâle erdirilmesi, ahidlerin bağlanması, şahitlerin değer kazanması ve şeytanın yıkılması gibi sebeplerle izah edilmiştir.¹¹⁵

Gadîr gününün sonsuza dek bayram olarak kutlanmasının sürdürülebilmesi için Hz. Ali’den sonra bu görevin Hz. Hasan’a ve Hz. Hüseyin’e verildiği bildirilmiştir. Bu bağlamda konuyla ilgili hadis olduğu söylenen bazı ifadeler de yer verilmiştir. Bunlar içinden örnek olarak seçtiğimiz bir ifade şu şekildedir:

“Ebu’l-Hasan el-Leysi’den ve İmam Sâdık’tan naklen: “Yüce Allah’ın İslâm’ı kurduğu günü biliyor musunuz? Öyle bir gün ki, dünya İslâm ışığıyla aydınlanmış ve bütün Müslümanlar’a bayram olmuştur.”

Orada oturanlar: “Evet biliyoruz, ya Resûlullah’ın torunu o gün Fıtır Bayramı’dır.

İmam: Hayır.

Oradakiler: Adha/ Kurban Bayramı’dır.

İmam: Hayır. Evet, bu iki gün onurlu ve görkemli iki gündür. Ancak bu iki günden daha büyüğü vardır. O da 18 Zilhicce’dir. Hz. Resûl’ün Veda haccından dönerken, Ali’ye biati gerçekleştirdiği Gadîr günüdür” demiştir.¹¹⁶

¹¹⁴ Şeyh Safaeddin Aksoy, *Gadir-i Hum*, s. 171-172.

¹¹⁵ Şeyh Safaeddin Aksoy, *Gadir-i Hum*, s. 173.

¹¹⁶ Şeyh Safaeddin Aksoy, *Gadir-i Hum*, s. 171-174.

Gadîr gününün önemine ve değerine bu gibi ifade ve nakillerle dikkat çekildiği gibi ayrıca bu günde neler yapılması gerektiğine yönelik açıklamalara da yer verildiği görülmektedir. Nitekim Gadîr gününde yapılması gereken ameller özetle şöyle sıralanmıştır: Oruç tutmak, gusletmek, iftar yemeği vermek, yemek vermek, süslenmek, yeni elbise giymek, müminleri ziyaret etmek, onlarla tokalaşmak, sevinçli olmak, tebrikleşmek, hediyeleşmek, salavat getirmek, kardeşlik akdi gerçekleştirmek, nüdbe duasını okumak (bu dua zamanın imâmı olan İmam Mehdi'nin zuhuru için Ramazan, Kurban, Gadîr-i Hum bayramları ve Cuma günü okunması müstehap olduğuna inanılan bir yakarıştır), Hz. Ali'nin ziyaretnamesini okumak.¹¹⁷

Böylece söz konusu popüler eserler yoluyla hem Gadîr günü hakkında sadece teorik bilgiler değil, o günün nasıl geçirileceğine dair pratik bilgiler de verilmiştir. Esasen salt bilgilendirme boyutuyla yetinilmeyip uygulamaya dair de ölçüler konulması, tavsiyelerin yapılması günün öneminin toplumun zihninde yerleştirilerek canlı tutulması bakımından da dikkat çeken değerli çabalardır.

---

¹¹⁷ Abdulmecîd Rükni, *Hz. Peygamber'in Gadîr-i Hum Hutbesi* (çev. Hidayet Yalçın), İstanbul: Kevser Yayıncılık, 2014, s. 67.

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE GADİR-İ HUM KUTLAMALARI

2.1. GADİR-İ HUM UYGULAMALARI

Bu bölümde Gadîr-i Hum kutlamalarının, Ca'ferî, Alevî ve Nusayrîlerce uygulanış şekilleri anlatılacaktır. Söz konusu kutlamalar, tarihte Gadîr-i Hum olayı diye bahsedilen bu hadisenin gerçekleştiği günde yani, 18 Zilhicce de gerçekleştirilmektedir.

İlyas Üzüm, 1993 yılında hazırladığı *İnanç Esasları Açısından Türkiye'de Ca'ferîlik* isimli doktora çalışmasının Gadîr-i Hum bayramından bahseden kısmında bayramın mollalar tarafından önceden duyurulduğu fakat cami cemaati ve onların etrafındaki kişiler hariç kimsenin itibar etmediği bilgisini paylaşmıştır. Sonuç olarak Gadîr-i Hum'da Hz. Ali'nin imâmetinin bildirildiğine inananların yüksek, fakat o günü bayram olarak kutlayanların oranının düşük olduğu değerlendirilmiştir.¹¹⁸

Çalışmamız o günden bugüne yaşanan değişimi de gözler önüne sermektedir. Zira bu bilgilerle kıyaslandığında günümüzde Gadîr-i Hum bayram kutlamalarında ciddi bir değişim gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Daha önce belirli kişiler arasında anılan bu gün artık, geniş katılımlı kutlama programlarıyla ihya edilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla Gadîr-i Hum'a ilişkin bayram algısı ve kutlamalarında süreç içinde bir dönüşüm gerçekleştiği söylenebilir. Yukarıda bahsi geçen grupların her biri kutlamaları kendilerince benimsenen bir şekilde icra etmektedirler.

2.1.1. Kars'ta Gadîr-i Hum Kutlamaları

Kars, Ca'ferî nüfusun yoğunluk gösterdiği illerden bir tanesidir. Gadîr-i Hum kutlamaları açısından da önem arzeden şehirlerdendir. Bu araştırmada 2013 yılında Kars Hz. Ali Çarşısı Camii'nde gerçekleştirilen Gadîr-i Hum kutlamaları gözlemlenmiştir. Öncesinde ise şehirde yaşayan Ca'ferî vatandaşlardan Gadîr-i Hum'un kutlanıp kutlanmadığına dair bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Bu görüşmelerden, şehirdeki Ca'ferî

¹¹⁸ İlyas Üzüm, *İnanç Esasları Açısından Türkiye'de Ca'ferîlik*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1993, s. 345.

camisinde kutlamalar yapıldığı bilgisi elde edilmiştir. Kutlamaların yapıldığı Hz. Ali Çarşı Camii imamıyla ayrıca görüşmeler yapılmış, kendisine çalışma hakkında bilgi verilmiş ve kutlamaların izlenmesi için gerekli izinler alınmıştır.

Gadir Hum, 23 Ekim 2013 Çarşamba günü, (o tarihte hicrî olarak 18 Zilhicce'ye denk gelen gündür) kutlanmıştır. Öğle vaktinin girmesine yaklaşık yarım saat kala 40-50 civarında erkek cemaat gelerek kutlamaya katılmıştır. Cemaatin toplanmasının ardından kürsiye çıkan imam, hamdele-salvele ve Ehl-i beyte selam kısmından oluşan vaaza başlama duasının akabinde Gadîr-i Hum bayramı gününün Ehl-i beyt için önemli bir gün ve bayramların en faziletlisi olduğunu dile getirmiştir. Böyle bir girişin akabinde şöyle bir akış gerçekleşmiştir:

İmam, Mâide Sûresi 67. âyetini okumuş ve ardından insanları salavat getirmeye davet etmiştir. Hz. Ali ve onun Ehl-i beytinin izinden gitme duasında bulunup bir kez daha salavat getirmeye cemaati davet etmiş ve hep bir ağızdan salavat getirmişlerdir. Akabinde şöyle bir konuşma yapmıştır:

“Bismillahirrahmanirrahim

Muhterem Müminler! Bugün Zilhicce ayının 18'i kâinatın efendisi Hz. Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi ve âlihi ve sellemin aynen diğer peygamberlerde olduğu gibi, kendisinden sonra Allah'ın emriyle vasîsini tayin ettiği gündür. Resûlullah'ın ömrünün son günleridir, Allahu tebareke ve teâlâ emreder: ‘Ya Eyyuhe’r-Rasul, Ey Peygamber! Diğer peygamberlerde olduğu gibi sen de gerek vasîni izhar edesen, insanlara vasîni tanıtasan, halifeni tanıtasan, eğer bu milletten çekinerek yapmazsan, peygamberliğini sona erdiremirsen, kemale erdiremirsen, o derece de önemlidir.’ Bugün Ehl-i beyt dostlarının, Ali dostlarının hakikaten bayramıdır. Bakın İmam Sadık (a. s) Rasûlullah'tan der: ‘Yevmu'l-Gadîr hum efdalu (.....)’¹¹⁹ Resulullah buyuruyor Gadîr, ümmetimin bayramlarının içerisinde en şahametli bayram el yevmi'l-gadîrdir. Gadîr bayramıdır. Çünkü o Gadîr bayramında yani yevmü'l-Gadîr de “emeraniyellahi teala zikrehu” Allah bana o günde emretti. Neyi emretti? Ali'yi Murtezayı kendine kardeş eyle yani Hz. Ali'yi kendine kardeş edinmemi Allah bana emretti. (.....) ve Allah Ali-yi Murteza'yı alem olarak, bayram olarak, hâdi olarak hidayet edici olarak ümmetime (.....) eyledi. Muhterem Müminler! Hz. Resul-i Ekrem, Hz. Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi ve âlihi ve sellemin son günleriydi. Bütün ümmetine vasıtalarla belirtmişti ki bu sene

¹¹⁹ Burada konuşmanın aynısı yazıldığından yapılan ses kaydında anlaşılamayan yerler (.....) şeklinde ifade edilmiştir.

benim son senemdir ve haccımda son haccımdır ve buna göredir ki, tarih yazar, peygamberi izam Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi ve âlihi ve sellem haccetü'l- vedasında yüz yirmi dört bin kişi hacda Resûlullahla beraberdi. Hatta bütün şehirlerde iştmişlerdi Resûlullah'ın son haccıdır bu. Ve bundan sonra ümmetinin içerisinden ilâhi emirle ayrılacağı. Bunu duyan bütün müslümanlar bütün şehirlerden Mekke'ye akın etti. Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve âlihi ve sellem hac amellerini yapıp bitirdikten sonra hicretin 10. yılında Zilhicce ayının 18. günü yani bugün, Gadîr Hum denilen o bölgeye geldiğinde Gadîr Hum Arapça'da iki kelimedir. İki kelimenin birleşiminden bir yer tayin edildi. Sukut bir yerdir. Cuhfe bilirsiniz ki Medine'den gelenlerin ikinci bir mikat alanı, ihram alanı, o bölgeye yakındır. Gadîr Hum, Peygamberimiz o bölgeye yani hac amellerini bitirdikten sonra Mekke'den ayrılıp, Medine ve Mekke arasında o Cuhfe denen Gadîr Hum denen yere geldiğinde Kur'ân-ı Azimü's-Şan Allah'ın son kitabında geçen Mâide Sûresi 67. âyet-i kerîme nazil oldu. Cibril'i azîm o âyeti getirdi: 'Ya eyyuherrasul bellîğ ma ünzile ileyke min rabbik ve in lem tef'al fema belleğte risaleteh. Vallahu ya'simuke minennas. Ey Allah Rasûlü! Bellîğ ma ünzile ileyke min rabbik. Allah'ın tarafından gelen o emri insanlara bildir. Allah Teâlâ çok büyük önemli bir emir vermiş sana. O emri insanlara bildir. Ve inlem tefal, dikkat edin işin hassasiyeti budur çok önemli bir konu olduğu hatta o kadar önemlidir ki peygamberimizin peygamberliğini tamamlayan şeydir. Bunun içindir ki Allah Teâlâ peygamberine hitap eder: Ya Muhammed! Eğer sen bu ilahi emri insanlara bildirmezsen, fema belleğte risaleteh, peygamberliğini ikmale getiremirsen, tamamlayamamışsan. Yani peygamberliği tamamlayan olay bu olay. Nedir o? Kendinden sonra Ali'yi Murtezayı vasî tayin etmektir. Hatta âyetin akabinde buyuruyor: Vallahu ya'simuke minennas. Vallahu ya'simuke minennas. Hiçbir zaman insanlardan çekinmen olmasın, hiçbir zaman çekinme. Allah seni insanların şerrinden muhafaza eder. Allah seni koruyacak. Hiç korkma çekinme. Ve nitekim peygamberimiz o kâinatın efendisi Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi ve âlihi ve sellem ne yaptı? Ali'yi Murtezayı huzuruna sesledi. (.....) O bölgede develerin kendameleri, develerin üzerine atılan kendamelerle yüksek bir yer yapıldı. Minber şeklinde yüksek bir yer yaptılar. Niye? Resûlullah oraya çıktığında bütün halk onu göre. Ve nitekim Resullullah o yüksek yere çıkıp tarihin yazdığına göre ki hava çok sıcak, aşırı derecede sıcak, kırkın üzerinde bir sıcaklık var, kırk derecenin üzerinde. Şimdi bazı (.....) tefsir yazarlar diyor ki doğrudur peygamber orda o âyeti tefsir ettiğinde diyor, doğrudur peygamber orda dedi Ali mevlâdır. Mevlâ'nın bir anlamı da dosttur. Yani Resûlullah dedi ben Ali'yle dostum sizde dost olun. Zaten müminler birbirleriyle dosttur. Yani bu kadar önemli bir durumda o havanın hararetinde, o sıcaklığında hatta önde gidenleri de Resûllah geri çevirir arkadan gelenleri de gelmesini bekliyip yüz yirmi dört bin kişi Resûlullah'ın etrafına toplanıyor. Neden? Ali bizim dostumuzdur. Bu anlamsız bir şeydir. Ehl-i beyte içinde kin besleyen zalimlerin sözüdür. Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve âlihi ve sellem o yüksek yere çıktı. Birçok mucizeler oldu. Hatta en önemli, en önemli Resûlullahın sözlerinden birisi bu olmuştur: 'Ey insanlar! Bundan sonra beni aranızda göremeyeceksiniz Allah'ın vahyi bana yetişir ki benim son günlerimdir. İn tarikun fikumu's-sekaleyn kitabellah ve

İtreti ehle'l-beyt! Ben size yolunuzu şaşmayasınız diye iki tane pahası biçilmeyen emanet bırakıyorum. Eğer bu iki emaneti muhafaza edip, bu iki emanetin izinde giderseniz saadete erersiniz. Ama eğer bu iki emanetin birini tutarsınız diğerini atarsanız zelalettesiniz. Yolunuzu şaşırırsınız. İslâm'ın hak yolunun dışında bir yol alırsınız. Kitabullah ve İtreti ehle'l-beyt! Ben size pahası biçilmeyen iki tane büyük emanet bırakıyorum. Bunlardan birisi Kur'an, ikincisi Ehl-i beyt.¹²⁰ Bu hadisi Resûlullah haccetu'l-veda da Gadîr Hum denilen o mevkide Allah'ın hassas emrini insanlara iletğinde o hadisi söylemiştir. Netice de Resûlullah Ali-yi Murtezayı sesler, bütün insanlar heyecanlanır. Acaba peygamber bize ne gibi tavsiyelerde bulunacak? Ali-yi Murtezayı Resûlullah huzuruna sesler. Ta çıkartır yanına. Bütün insanlar Ali-yi Murtezayı da görür. Ve peygamberimiz sellallahu aleyhi ve âlihi ve sellem (...) Müslümanlar ben size nisbetle neyim? Ben size neyim? Hep bir ağızdan Ya Resulallah! Sen bizim peygamberimizsin. Sen bizim mevlâmızsın. Sen bizim Allah tarafından velimiz, rehberimizsin. Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve âlihi ve sellem Ali-yi Murteza'nın bileğinden tutarak kaldırdı. Hatta tarih yazar elini o kadar kaldırdı ki koltuğunun altı göründü. Buyurdu: 'Men küntü mevlâh fe haza Aliyyi mevlâh'¹²¹ Ey insanlar! Bunu bilin benden sonra çeşitli yollar çıkacak. Benden sonra İslâm'ın zıddına yol edinenler olacak. Herkes beni kendisine mevlâ, veli bilirse, rehber bilirse, benden sonra da Ali onun mevlâsıdır. Ali onun velisidir, rehberidir. Hatta peygamberimiz sallallahu aleyhi ve âlihi ve sellem emretti ki orada bulunan Müslümanlar hususen kabile reisleri Ali-yi Murteza'yı bu makamda tebrikte bulunsun. Bütün orada bulunan o grup reisleri, kabile reisleri birden bire geldiler Hz. Ali'yi tebrikte bulundular. Hatta Ahmed ibn Hanbel'in *Müsned* kitabında geçer Resûlullah'ın bu emrine itaaten ilk olarak Hz. Ali'yi tebrik eden insan ikinci halife Ömer'dir. Ancak şu beyitle Hz. Ali'yi tebrik ediyor:

'Behhun behhun leke Ya Ali!

Esbattullahi mevlâh küllühüm mevlâh'

Bakın ikinci halife Resûlullah'ın emriyle ilk olarak Hz Ali'yi hilâfete seçilmesinde tebrik ediyor. Behhun behhun tebrik ederim tebrik ederim seni Ya Ali! Sen bütün müminlerin halifesi efendisi oldun, mevlâmsın. Ama maalesef Peygamber aleyhisselamdan sonra (...) peygamberin kızına zulmeden (...) Muhterem müminler! Bugün Gadîr Hum Bayramıdır. Yani Ehl-i beyt dostlarının bayramıdır. Dinen ve şer'an çok büyük bir bayram. Allah bu aziz günü, bayram gününü bizlere hayırlı ve mübarek eylesin! Allah, Muhammed hürmetine cümlemizi Ali-yi Murteza ve evlad-ı Ali'nin bu dünyada yolundan ayırmasın! Başta bunların sultanı olan, ağası olan, rehberi olan, kâinatın efendisi Hz. Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi ve âlihi ve sellem şefaathlerinden bizleri mahrum koymasın. Söz yerine gelmişken bunu da anlatayım. İğdir da bazı yerlerde nasıl ki Ehl-i sünnet kardeşlerimizin Taliban diye bir kolu çıktı televizyonlarda

¹²⁰ Ahmed b. Hanbel, I, 114.

¹²¹ Tirmizî, "Menâkıb", 46; İbn Mâce, "Mukaddime", 11; Ahmed b. Hanbel, I, 442.

belki izlediniz. Nasıl insanları bomba koymayı, tır şoförlerini (.....) Sabah namazında seyrettim. Bir müslüman eşhedu enla ilallah ve eşhedu enne Muhammeden Resûlullah diyen müslümandır, senin kardeşindir. Ve o namazını bilmeseyse, namaz kılmaya da müslümandır, senin canındır. O Vehhâbiler, uzun sakallı o cehennem zebanileri, adamları masum insanları alıp götürüyorlarmış. Sadece diyor namaz kılmıyor. Nasıl ki Ehl-i sünnet'in içerisinde bu tür bir grup çıkıp müslümanları katledip kendilerinin dışında hiç bir kitleyi ne Hanefiyi, ne Hanbeliyi hiçbir mezhebi kabullenmeyip kendileri dışında hiçbir müslümanı müslüman gözünde görmüyor. Dikkat edin müminler bizim Ehl-i beyt dostlarımızın içerisinde de bir kısım talibanlar çıkıyor. Talibanlar çıkıyor buna dikkat edin. Biz Hz. Ali'yi niye seviyoruz? Peygamberin hatırına Allah'ın hatırına seviyoruz. Yani Hz. Ali'yi bize sevdiren peygamberdir. Hz. Hasan'ı, Hz. Hüseyin'i, imamları bizlere sevdiren kimdir? Peygamberdir. Hepsini peygamber için, hepsini Allah için seviyoruz. Hiçbir kitapta, hiçbir kitapta göremezsiniz. Şeyh Sadri olsun (...), Çünkü bizim meşhur büyük alimlerimizdir, Şia'nın temelidir, bel kemikleridir. Hiçbir hadis kitabında, tarih kitabında bulamazsın. Hz. Ali'nin ismi geldiğinde Ali aleyhisselam diye geçer. İmam Hasan aleyhisselam. Ama imdi bir kısım insanlar çıkıp sakın aldanmayın peygamberin peygamber yeri var. Hz. Muhammed sallallahu aleyhi ve âlihi ve sellem bunu diyeceğiz. Ama Hz. Ali diyende sallallahu aleyhi ve âlihi ve sellem demiyeceğiz. Ali aleyhisselam yani orda bir derece koyacağız. Dikkat edin bu konuya. Allah uzak etsin, Allah uzak etsin. Bir kibrit büyük ateşlere sebep olur. Allah cümle İslâm âlemine birlik beraberlik versin! Allah Muhammed âli Muhammed ümmetine eşhedu enla ilallah ve eşhedu enne muhammeden Resûlullah diyen cümle İslâm âlemine birlik beraberlik versin. Cümle İslâm âlemini de Peygamber ve Ehl-i beyt mezhebi altında birleşmeyi nasip etsin. Allah, İslâm âlemine tehlike saçmak isteyenleri hidayetleri varsa islah etsin yoksa zelil eylesin inşallah! Allah, amin diyenlerin dillerini narında yakmasın! Bugün bayramdır. Hep birlikte dua edip ondan sonra inş namazımıza başlayacağız. Allahım bi hakkı Muhammedin ve Aliyyin ve Fatimetin ve Hasane ve Huseyn! Ya Rabbi dualarımızı müstecap eyle! Allah'ım hacetlerimizi makbul eyle! Allah'ım bizlere hayırlı akıbet ver! Ya Rabbi! Her şeyin hayırlısını, ölümün de geçini ve hayırlısını bizlere nasip eyle! Ya Rabbi! Bu dünyada cümlemizi Ali ve evlad-ı Ali'nin ve bunların reisi olan, ağası olan Hz. Muhammed Mustafa'nın bu dünyada yolunda ve ölüm döşeğinde de kabirde, mahşerde, Ya Rabbi şefaatlere mahrum koyma! Allah'ım! Ölen babalarımıza, annelerimize rahmet eyle! Ya Rabbi bizlere Ehl-i beyt mezhebini tanıtır giden cümle âlimlerimize hususen Ahund Malik, Ahund Mehmet Ali'ye, Ahund Muhammed Ali'ye mahsusen bu yakınlarda genç yaşında vefat eden büyük âlimimiz Şeyh Zeynelabidin ağaya cümle ölmüşlerimize gani gani rahmet eyle! Allah'ım! Ruhlarını şad eyle! Allah'ım! Onları Kerbela şehitleriyle meşur eyle! Bugün Gadîr Hum bayramıdır. Bugünün sahibi olan Ali-yi Murteza olduğundan (...) Allah'ım cümlemize hayırlı gelecekler ver! Ya Rabbi! Mahsusen Türkiye'mizde yaşayan cümle müslümanlara birlik beraberlik ver! Ya Rabbi! Birlik beraberliğimizi daimen berkarar eyle! Eşhedu enla ilallah ve eşhedu enne Muhammeden Resûlullah diyen bizim kardeşimizdir. Müslüman kardeşliğimizi

dağıtma. Cümle Müslümanlara birlik beraberlik ver! Mahsusen Kurtuluş Savaşı'nda bizim dedelerimiz, bizim ecdatlarımız, Laz, Çerkez, Kürt, Türk demeden sırt sırta verip bu memleketi Yunanlıların, Ermenilerin ve sair din düşmanlarının esaretinden kurtardılar. Allah'ım! O birlik beraberliği tekrar Türkiye'mizde yaşayan müslümanlara nasip eyle! Bugün memleketi bölmek isteyenlere fırsat verme! İslam'a kin besleyen kâfirleri Allah'ım zelil zerzeibun eyle! Amerika, İsrail ve sair İngiliz ve cümle İslâm düşmanlarını da Allah'ım zelil zerzeibun eyle! Cümle İslâm âlemine de birlik beraberlik ver! Taliban ki İslâm'ın çıbanıdır. İslâm'ın düşmanıdır. İslâm görünümünde ama İslâm'ın düşmanıdır. Müslümanların düşmanıdır. Allah'ım mümkünse hidayet eyle değilse zelil zerzeibun eyle! Muhammed âli Muhammed hürmetine rahimellahu el Fatih!

Vaaz ezan okunmasıyla birlikte son bulmuştur. Vaaz sonrası cemaatle öğle ve ikinci namazları cem edilerek kılınmış ardından halk camiye terk etmiştir. Cami duvarlarında Gadîr-i Hum günü indirildiğini iddia ettikleri Maide 3 ve 67. âyetlerin ve Mevlâ hadisinin süsleme olarak kullanılması oldukça dikkat çekicidir.

2.1.2. Halkalı'da Gadîr-i Hum Kutlamaları

İstanbul Küçükçekmece'de Ca'ferî nüfusun yoğunluklu olarak yaşadığı semtlerden biri olan Halkalı bölgesindeki Gadîr-i Hum kutlamaları, her yıl Yahya Kemal Beyatlı Gösteri Merkezi'nde gerçekleştirilmektedir. Araştırma maksadıyla 2014 ve 2018 yıllarında olmak üzere iki defa Gadîr-i Hum kutlamalarına izleyici olarak katılım sağlanmıştır. 2014 yılındaki program 18 Zilhicce'ye denk gelen 12 Ekim Pazar günü kutlanmış, fakat 2018'deki kutlama hicrî takvimde olması gereken zamanda değil (18 Zilhicce'ye denk gelen tarih 29 Ağustos Çarşamba'dır.) 2 Eylül Pazar günü kutlanmıştır. Bu değişikliğin programa katılımın fazla olması için Pazar gününe ertelenmesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Her iki program da birbirine benzer şekilde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte burada daha yeni bir tarih olması bakımından 2018 yılında ki program akışının verilmesi tercih edilmiştir.

Bu bağlamda öncelikle belirtmek gerekir ki Halkalı'da kutlamaların yapıldığı Yahya Kemal Beyatlı Gösteri Merkezi, büyük bir mekân olup program binlerce insanın katılımıyla gerçekleşmektedir. Bu merkezde düzenlenen program, Ca'ferî Alimler Birliği (CABİR) ve Cem Vakfı'nın ortak çalışmasıyla hazırlanmaktadır. Bu durum

¹²² Behram GELEY, Kars Hz. Ali Çarşı Camii İmamı, 23/10/2013, KARS.

sebebiyle olsa gerek kutlamaya hem Ca'ferî hem de Alevî vatandaşların katıldığı tespit edilmiştir. Gelen kişiler önce güvenlik aramasına tabi turulmuştur. Ayrıca kadın ve erkeklerin, salona giriş kapıları ayrılmış katılımcılar cinsiyetlerine göre farklı kapılardan salona giriş yapmışlardır. Salon içinde hanımlar salonda kendileri için ayrılmış sol taraftaki koltuklara geçmiş, erkekler ise sağ taraftakilere oturmuşlardır. Programın başlama saatinden önce insanların gelmesiyle salon dolmaya başlamıştır.

Gelen insanlarda o günün, bayram günü olduğunu gösteren bir neşe ve sevinç hali gözlenmiştir. Diğer taraftan o günün bayram olması dolayısıyla insanların, özellikle de kadınların Muharrem matemlerinin tam aksine, programa süslenerek geldikleri dikkat çekmektedir. Daha önceden kutlamaların başlangıç saati öğle namazının ardından saat 14.00 olarak duyurulmuştur. Salonda katılım sağlanıp insanlar yerleşirken bir yandan da Türkiye Ca'ferîleri lideri Selahaddin Özgündüz, Küçükçekmece Kaymakamı Harun Kaya, Küçükçekmece Belediye Başkanı Temel Karadeniz, İran İslâm Cumhuriyeti Seçkinler Meclisi Üyesi Tahran Cuma İmamı ve Gadîr-i Hum Kurumu'nun Genel Başkanı olan Ayetullah Sıddıkî, İran İslâm Cumhuriyeti Başkonsolosu ve heyeti, Cem Vakfı İslâm İnanç Hizmetleri Genel Sekreteri Gazi Karababa, Alevi dedeleri ve CAFERİDER Başkanı Sinan Kılıç'tan oluşan protokol misafirleri de yerlerini almaya başlamıştır. Bu sırada sinevizyonda Hz. Ali'ye ait sözlerin olduğu slaytlar gösterilmekte, arka fonda da zaman zaman Ca'ferîlere ait methiyeler, zaman zaman da Alevîler'e ait deyişler yer almaktadır. Bu ve benzeri durumlar, Ca'ferî ve Alevîler'in uyum içerisinde bayramı kutladıklarını göstermektedir.

Program başlangıcında sunucu sahneye çıkmış ve salondakileri salavat getirmeye davet etmiştir. Bunun üzerine salondakiler hep birlikte, oturdukları yerde, salavat getirmişlerdir. Getirdikleri salavat “ Allahümme salli a'lâ Muhammed ve âli Muhammed” şeklindedir. Sunucu “ Resûlullah'ın ‘Ben kimin mevlâsı isem Ali'de onun mevlâsıdır.¹²³” demesi ardından bütün hacıların ‘Lebbeyk’dediğini söylemesi ve “Biz de buraya biatimizi yenilemeye geldik” demesi üzerine salondaki herkes üç kez ard arda “Lebbeyk Ya Ali!” demişlerdir. Bu, onlar için biatlerini yenilemek mânasını taşımaktadır.

¹²³ Tirmizî, “Menâkıb”, 46; İbn Mâce, “Mukaddime”,11; Ahmed b. Hanbel, I, 442.

Sonrasında, İstiklâl marşı okunmuş ve ardından Ca'ferî Âlimler Birliği'nden Muhammet Karabulut isimli hocanın Kur'ân-ı Kerîm tilavetiyle program devam etmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'den âşır olarak Ahzab sûresi 39. âyet ve Gadîr-i Hum günü Hz. Ali'yi vâsî tayin etmek için indirildiği iddia edilen Mâide sûresi 67. ve 3. âyetlerin okunduğu dikkat çekmiştir. Tilâvetin sona ermesiyle sunucu tebrik mektuplarını okumuş ve sahneyi konuşmasını yapmak üzere Ca'ferî Âlimler Birliği dernek başkanı Hasan Akbulut'a bırakmıştır. Yaptığı konuşmada Akbulut şunları söylemiştir:

“Rabbîş rahlî sadrî ve yessirlî emrî vehlul ukdeten min lisânî yefkahu kavli! Değerli liderim Türkiye Ca'ferîleri lideri Sayın Selahattin Özgündüz hocam, saygıdeğer kaymakamım, saygıdeğer belediye başkanım, İran İslâm Cumhuriyeti'nde Seçkinler Meclisi Üyesi Tahran Cuma İmamı aynı zamanda Gadîr-i Hum Kurumu'nun Genel Başkanı Sayın Ayetullah Sıddıkî, İran İslâm Cumhuriyeti Başkonsolosu ve heyeti, protokolümüzü süsleyen çok değerli âlimlerimiz, Cem Vakfı Genel Başkanımız, sayın dedelerim, CAFERİDER Başkanım ve bu salonu süsleyen siz değerli Ehl-i beyt dostları hanımefendiler, beyefendiler, ekranları başında Allah'ın rızası olan bu meclise kulak asan ve bu meclisi izleyen değerli canlar! Ülkemizin değerli insanları! Cem Vakfıyla birlikte Ca'ferî Âlimler Birliği'nin ortaklaşa düzenlediği Gadîr-i Hum Velayet ve Kardeşlik Bayramını kurumumuz, Cem Vakfı adına tebrik arz ediyorum. Allah bizi her zaman İslâm ümmeti olarak birlik, dirlik, kardeşlik içerisinde yaşama noktasında muvaffak eylesin! İslâm'ın en yüce bayramlarından biridir, en yüce bayramdır Gadîr-i Hum. Ben kısa olarak selamlama konuşması niteliğinde birkaç cümle arz edeceğim. Bir anlamda yeni söz, taze söz, gündemle ilgili bir söz olmuş olsun. Değerli büyüklerimizin ilimlerinden ve bilgilerinden istifade etmiş olacağız. Peygamberimiz'in Medine'ye hicretinden sonra yaptığı tek haccı, Haccetü'l-İslâm, Veda haccı dediğimiz bu hacla ilgili onlarca, yüzlerce farklı makale, hadis, tarihi kitap yazılmıştır. En önemli hadislerden ve hadiselerden biri, Gadîr-i Humla ilgili olan meseledir. Gadîr-i Hum Hz. Peygamberimiz'in memuriyetinin en üst düzey emirlerinden, hükümlerinden, ilâhî desturlarından biridir. Gadîr-i Hum, dikkatinizi çekmek istiyorum, biz genelde âyet-i kerîmeyi okuduğumuz zaman şöyle diyoruz: “Yaratan Hz. Peygamber'e hitap buyurduğu zaman ‘Ya Eyyuhe'r-rasul belliğ ma üzze ileyke min Rabbik feinlem tef'al fema belleğte risâleteh' diyoruz ki, yaradan, peygambere emir verdi: ‘Sana ineni tebliğ et! Etmezsen risâletin tamam olmaz.’¹²⁴ Oysaki risâletin değil ‘risâletehû’ Gadîr-i Hum'da ki mesele, Allah'ın risâletinin tamamıdır. Ve böylece eğer bu önemli emri yerine getirmezsen, sadece senin risâletin, peygamberliğinde değil, yaratılışın hedefi, yaratılışın amacı, yaratılışın değerleri eksik ve noksan kalmış olur. Onun için Gadîr-i Hum yüz yirmi dört bin peygamberin hedefini tekml eden, Allah tarafından beşerin ve insanoğlunun kemale ulaşacağı, bütün değerleri koruyacak en önemli

¹²⁴ el-Mâide 5/67.

hükümün ve en önemli ilâhî desturun tebliğidir. Bu anlamda Gadîr-i Hum, ümmetin birliğini ve dirliğini, Kur'ân'ın gerçek anlamda anlaşılmasını, risâletin doğru bir şekilde tasavvur edilip yaşanmasını sağlayacak en önemli meseledir. Ve bu açıdandır ki Kur'ân diyor ki: 'El-yevme ekmeltu lekum dinekum'¹²⁵ din, Gadîr-i Hum günü kemale ermiştir. Nimetler Gadîr-i Hum'da tamam olmuştur. Gadîr-i Hum'da Allah sağ olarak, tasdik ederek, İslâmı, İslâm ümmetine din olarak kabul ettiğini beyan buyurmuştur. Bu noktada çok kısa olarak, bir öykü anlatarak sözümü bitireceğim. İslâmın çok büyük muhaddislerinden, âlimlerinden, âriflerinden biri Şeyh Tûsî'dir. Şeyh Tûsî'yi İslâm uleması içerisinde tanımayan kimse yoktur. Sünnisiyle, Şîasiyle hatta sadece İslâm uleması değil, birçok mütefekkir, filozof, Şeyh Tûsî'ye kendi alanında ayrı bir yer vermektedir. Şeyh Tûsî, Peygamberimizin, Gadîr-i Hum hadisesiyle ilgili tarihi konu aktarır. Diyor ki: 'Peygamberimiz, Mekke'den Medine'ye dönüş yaptığı zaman, bineğine bineceği zaman ona en yakın olan insan Ebû Zer el-Gıfârî idi. Ebû Zer el-Gıfârî diyor ki: 'Peygamberimiz mübarek bir ayağını ayaklık noktasına koymuştu, daha ikinci ayağını aşırılamıştı, Peygamberimizin mübarek ağızından şu cümlecik çıktı 'Lâ yedhulul cenneh illa men kale müslima', 'Cennete ancak Müslüman olan dâhil olacak'. Cennet temizlerin yeridir, çünkü cennet temiz bir mekândır, Kur'ân-ı Kerîm çok net bir şekilde bu konuyu vurgulamaktadır: 'vet-tayyibatu lit-tayyibin'. Bu temizlikler, bu güzellikler, güzeller içindir, temizler içindir. Ebû Zer el-Gıfârî diyor ki: 'Ben düşündüm Allah Resûlünün bu sözünde sade bizim tasavvur ettiğimiz bir İslâm kavramından bahsetmiyor, yani kelime-i şehâdeteyni getirerek ben Müslümanım, ben İslâm'a dâhil oldum anlayışı içerisinde bir İslâm'dan bahsetmiyor. Nasıl bir İslâm'dan bahsediyor, biraz, çok az da olsa, Kur'ân-ı Kerîm'den bir ışık alarak bu sözü anlayalım. Kur'ân-ı Kerîm'de iffetin, hayanın, ahlâkın ve değerlerin ölçüsü olan bir nebiden bahsediyor, Yusuf sûresi 101. âyet-i kerîmede şöyle diyor: 'Rabbî kad ateyteni minel mülk ve allemteni min te'vilil ehadis'¹²⁶, 'Ey benim Rabbim! Mülkten bir zerre bana verdin, yani saltanattan. Mısır'ın başkanıydı, Mısır'ın reisiydi. 'Ve allemteni min te'vili'l-ehadis', 'Bana hadiselerin yorumundan bir bilgi ihsan ettin', 'Fatra's-semavâti ve'l-erd teveffeni müslima', 'Ey! Gökleri ve yeri vareden Yaradan! Yalvarıyorum sana! Beni Müslüman olarak katına kabul et! Canımı Müslüman olarak al!' Bir ilâhî elçi yalvardığı zaman, bütün temizliğiyle, bütün hak inancıyla, güzel ahlâkıyla birlikte İslâmı tarif ettiği zaman, İslâm sadece sloganik olarak atılan, söylenen iki cümleden ibaret değil, onun için Ebû Zer el-Gıfârî diyor ki: 'Ben, Resûl-i Ekrem'e döndüm arz ettim, söyledim ki Ya Resûlallah! Men el-İslâm? İslâm nedir ki bu İslâmı kabul eden ancak cennete dâhil olacak?' Peygamber önce buyurdu ki: 'El-islâmu uryanun.' İslâm özünde çıplaktır. Bir kısım terkiplerle İslâmın hakikatı oluşmaktadır. Ve Kur'an'da bu hakikatlerin özüdür. İslâm, hak inanç, güzel ahlâk ve salih amelden müteşekkildir. Bu anlamda, bu değerler olduğu zaman insan gerçek bir Müslüman olur ve gerçek Müslüman olmaktadır. Bu değerlere ulaşmanın yolu, yani İslâm'a ulaşmanın yolu, Peygamberi Ekrem'in ifadesi, onun pak temiz ifadesi diyor ki: 'Li külli

¹²⁵ el-Mâide 5/3.

¹²⁶ Yûsuf 12/101.

şey'in esasın' her şeyin bir kökü var, kökü üzerinde büyüyecek, yeşerecek, gelişecek. 'Ve esasul İslâm hubbuna Ehle'l-beyt', İslâm'ın kökü Peygamber buyurur ki: 'Ali sevgisidir, Fatma sevgisidir, Hasan sevgisidir, Hüseyin sevgisidir, Cafer-i Sadık sevgisidir ve yolunu beklediğimiz Hz. İmam Mehdi'nin sevgisidir. Bu sevgiyle gerçek İslâm olur ve bu sevgiyle İslâm doğrudan tanınmış olur. Gadîr-i Hum hadisesi özünde bu İslâm'ı doğru bir şekilde tanıma hadisesidir. Peygamberimiz buyurduğu zaman 'Ben kimin efendisiysem, onun velisiysem, mevlâsıysam, Ali onun efendisi, velisi, mevlâsıdır.'¹²⁷ Yani 'Ben kimin üzerinde hüküm sahibi, yetki sahibi, söz sahibiysem Ali budur.' Neden Ali? Neden Ali? Sadece bir reis mi tanıtıyorlar bize? Hayır, böyle değil! Bir cümleyle sözü bitiriyorum. İslâm ümmeti olarak ortak bir inancımız var. Bazı müstesna kişiler hariç, müslüman âlemi diyor ki: 'Sonunda bu âlem, adalete Allah'ın salih kulu olan Hz. İmam Mehdi'nin eliyle ulaşacaktır.' Ben bu mikrofondan sesleniyorum siz değerli müminlere ve müminelere ve diyorum ki İslâm, adalet, ahlâk, bütün değerler bir kişinin eliyle hayata geçecek. O kişiyi tayin etmek eğer bizim vazifemizse, o zaman gelin bu günden o kişiyi belirleyelim. Ancak hepimiz haykırıyoruz, öyle bir hakkımız, öyle bir şansımız yoktur. Onu ancak Allah belirlemiştir. Nasıl ki Gadîr-i Hum'da Ali'yi Allah belirlemiştir, onu da Allah belirlemiştir. Yani Gadîr-i Hum, risâletin, on iki imamın, on iki vasînin, on iki delilin üzerinde olduğu, bu hak, dinin bunlarla yaşanacağı günün adıdır. Allah bu günü bütün İslâm coğrafyasına, ülkemize, vatanımıza, milletimize hayırlara vesile karar kılsın ve İslâm ulemasını hakkı söyleme noktasında basiretli, ihlaslı eylesin. Tekrar cümlelizin bayramını tebrik ediyorum. Ve's-selamu aleykum cemâa."¹²⁸

Program Küçükçekmece Belediye Başkanı Temel Karadeniz ve Küçükçekmece Kaymakamı Harun Kaya'nın bayramı tebrik, selamlama, birlik beraberlik ve ortak düşüncelerimize vurgu yapan konuşmalarıyla devam etmiştir. Ardından Meddah Şehmus Habibi sahneye çıkmış, katılımcıları selamlayıp bayramlarını tebrik etmiştir. Hz. Ali'ye övgü içeren sözcükler sarfetmiş ve insanları salavat getirmeye davet etmiştir. Hep birlikte salavat getirildikten sonra Meddah, içerisinde aşağıda verilen ifadeler bulunan medhiyeler okumuştur.

“Bugün dünya olup itrî velayet

Velayet savdı saye

Bugün dünya olup itrî velayet

Velayet savdı saye

¹²⁷ Tirmizî, “Menâkıb”, 46; İbn Mâce, “Mukaddime”, 11; Ahmed b. Hanbel, I, 442.

¹²⁸ Hasan Akbulut, 2018 Gadir-i Hum Bayramı Kutlamaları, Yahya Kemal Beyatlı Gösteri Merkezi, İstanbul/Halkalı.

Gadîr-i Hum çölünde can diraye

Resul-i Mustafaye

Haya Sultan-ı Sermed

Şahan şahı muhayyer

Resuli hayye îzer

Hami halke seramed

Vasî eyle Ali'yi

Öz yerinde Ya Muhammed

Ali Mevlâ Ali Can”

Salonda bulunanların bu medhiyelere büyük bir coşkuyla katıldığı ve ara ara oturdukları yerden, salavatlar getirip “Lebbeyk Ya Ali!” diyerek sloganlar attığı gözlemlenmiştir. Devamında sahneye Cem Vakfını temsilen, konuşma yapmak üzere Alevî İslâm İnanç Hizmetleri Genel Sekreteri Gazi Karababa çıkmış Ehl-i beyt aşıklarını selamlayıp, bayramı tebrik ettikten sonra Eşref Doğan Dede adına şöyle bir konuşma yapmıştır:

“Alevî İslâm İnanç Hizmetleri başkanlığı adına, Alevî İslâm İnanç Hizmetleri başkanının mesajını okumak üzere buraya geldim. Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla! Gadîr-i Hum'un verdiği ancak tüm İslâm âleminin doğru algılanması evrensel mesajıdır, Eşref Doğan dedenin: ‘Bugün İslâm ülkelerinin içinde bulunduğu kargaşa, kaos ve üzümlerle kabul edelim ki geri kalmışlığı sorguladığımızda karşımızda İslâm dünyasında mezheplerin din olarak algılandığını ve mezheplerin tevhid dini olan yüce İslâm'ın önüne geçtiğini görüyoruz. Kur'an emri olarak Mâide 3 sûresi ve 67 sûresi buyuruyor ki: ‘Âlemlere rahmet olan Hz. Peygamber'in Allah'ın kitabı, kelâmı Kur'ân-ı Kerîm'in Ehl-i beyte sınıksız sarılmanın, kıyamete kadar inananları kurtuluşa taşıyacak bir gemi olarak belirtmesi üzerine ve orada bulunan bütün sahabelerin İmam-ı Ali'yi kutlamalarına rağmen asr-ı saadetten uzaklaştıkça bu müzmin hadise müslümanların zihninde hâkim güçler tarafından özel metot ve stratejilerle silindi. Birçok müslümanın bildiği ve âdeta bir bayram olarak kutladığı bugün maalesef unutuldu. Unutulmayanlar ise hurafe, bid'at ve imtihanlarla tehdit edilmeye başlandı aynen bugün olduğu gibi. Çünkü baktığımızda tüm İslâm âleminin kutlu günü olması gereken Gadîr-i Hum olayı maalesef yalnız Alevî ve Şîa dünyasının kutlu günü, bayramı olarak değer görmektedir ve bu,

İslâm âlemi içinde bir eksiklik, onun ötesinde bir hatadır. Şu gerçeği de görmek lazım ki Ehl-i beyt sevgisi, İslâm'ın birleştirici çimentosudur. Bu çimentonun, yani Ehl-i beyt sevgisi ve saygısının olmadığı bir İslâm âlemi bugün kü sıkıntıyı yaşamaya hatta daha kötü günlere doğru gitmeye mahkum olacaktır. Meselenin çözümü hangi mezhep ve meşrepten olursa olsun, aydın ve inançlı din adamlarının, akademisyenlerin bu konuya duyarlı olan devlet adamlarının müşterek bir çalışmalarıyla Gadîr-i Hum olayı ve İmam Ali velayetinin, Ehl-i beyt sevgisinin doğru yere oturtulmasıyla mümkündür. Ne mutlu Ehl-i beyt yolunda olanlara! Ne mutlu Gadîr-i Hum bayramını kutlayanlara! Sevgi ve saygı, aşkın muhabbetlerle sevgilerimi, saygılarımı sunuyorum.' Eşref Doğan Alevî İslâm İnanç Derneği Başkanı. La feta illa Ali! Lâ seyfe illa zülfikar!"¹²⁹

Yapılan konuşmada İslâm dünyasının içinde bulunduğu durumun ancak Ehl-i beyt sevgisiyle düzelebileceğinin belirtilmesi son derece dikkat çekicidir. Diğer programlarda da bu hususa değinilmiş olması bu yorumun, onların genel kanaati olduğunu göstermektedir. Bayram organizasyonunda Ca'ferî ve Alevîler'in bütünlük içerisinde hareket ettikleri görülmüştür. Konuşmacılar sahneye çıkarken arka fonda kimi zaman Ca'ferî medhiyeleri çalarken, kimi zamanda sazlar eşliğindeki Alevî deyişleri çalınmıştır. Programda konuşmalar devam ederken katılımcıların bir kısmının salonu terk etmeye başladığı görülmüştür. Ardından sahneye Türkiye Ca'ferîleri Lideri Selahattin Özgündüz çağrılmış bu vesileyle sahneye ilgi yoğunlaşmış ve insanlar ayakta alkışlamaya başlamıştır.

Özgündüz protokolü ve halkı selamlayıp bayramlarını tebrik etmiştir. Konuşmasının bir kısmı şu şekildedir:

“Gadîr-i Hum'la ilgili yüz ondan fazla sahabe, bunların içerisinde birinci halife Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, keza Ehl-i sünnet tabiriyle diyorum aşere-i mübeşşerenin tamamı Talha'sı, Zübeyr'i ve diğerleri, keza ümmehatu'l-mümininden Ümmü Seleme, ümmü'l-müminin Âişe de dâhil yüz onu aşkın sahabe bunu nakletmiştir. Men küntü mevlâhu fe Aliyyu mevlâh.¹³⁰ Allah ruhunu şad etsin yine bir Türk âlim, allame olan Emînî, on bir cilt el-Gadîr adında muhteşem bir eser yazarak Ehl-i sünnet kaynaklarından, bu güne kadar tevatürle el-Gadîr olayını, Gadîr-i Hum olayını aktara gelmiş, ispatlamıştır. Onun için yüzlerce değil binlerce Ehl-i sünnet kitabında el-Gadîr olayı anlatılmıştır. Kim kabul eder, kim etmez, sevgili başkanın dediği gibi, o onun meselesi, ne kadar feyz alacağıyla ilgilidir. Bu konuyu tafsilatlı konuşmayı

¹²⁹ Gazi Karababa, 2018 Gadir-i Hum Bayramı Kutlamaları, Yahya Kemal Beyatlı Gösteri Merkezi, İstanbul/Halkalı.

¹³⁰ Tirmizî, “Menâkıb”, 46; İbn Mâce, “Mukaddime”, 11; Ahmed b. Hanbel, I, 442.

Ayetullah Sıddıkî'ye bırakayım ben. Bir örnek verip geçip güncel birkaç meseleyi deyip sözümü bitiriceğim. Bağışlayın! Misal, örnek derler ki kadim zamanlarda birisi çıkmış, bizim ülkemizde de arada bir sahte mehdi hatta sahte peygamber çıkmadı mı? Oluyor bunlar. Bunlara inananlar tabirimi mazur görün mallar da çıkmıyor mu? Çıkıyor. Ona da onbinlerce insan inanmaya başlayınca devletin dikkatini çekti. Şah bu adamı yakalattı huzura geldi. O adamda müritlerine demişti ki : 'Ben size, sizi tören alanınızda toplayıp, size hitap ettiğimde, ey ümmetim! diye hitap ettiğimde siz bana karşı, peygamberinize karşı, nefsinizi yenmenin delili olarak, -affınıza sığınyorum- eşşek gibi anıracaksınız' Neyse şah bunu huzuruna çağırıyor diyor ki: 'Muhammed Mustafa (s.a.a) Hatemen-Nebiyyin son peygamberdir. Sen nerden çıktın? Bre kâfir! Ondan sonra peygamber mi var?' Dedi: 'Şahım beni idam edeceksin biliyorum ama önce bir beraber gidipte benim ümmetimi de görmeni isterim.' Tören alanına bunu götürdü, ümmete haber saldı, ümmet toplandı oraya, onbinlerce insan, 'Ey ümmetim!' diye bağırınca, onbinlerce insan, -lütfen beni affedin- Eşşek gibi anırmaya başlamış. Dedi: 'Şah kurbanın olayım. Ben bu eşşeklerin peygamberiyim. Senin gibi adamların peygamberi de Muhammed Mustafa'dır. Ama bu eşşeklere de peygamber lazım. Muhammed Mustafa (s.a.a) bi'l kat 'il yakın Gadîr-i Hum'da Men kuntu mevlâhu fe Aliyyu mevlâh¹³¹ buyurmuştur. Yani beni mevlâ bilen Ali'yi de mevlâ bilmelidir. Ali'ye mevlâ demeyenler olacak mı? E olacak. O mallara da işte yanmayan kefen satanlar, sırrattan kaymayan nalin satanlar mevlâ olacak. Ne edeceksiniz? Adamların mevlâsı Muhammed Mustafa ve onun tariki Ali'dir. E mallara da öyle imamlar gelsin işte, şarlatan.'¹³²

Özgündüz konuşmasının devamında güncel ve siyasi konulara değinmiş, ülkemizde Sünnî ve Şîîlerin Ali sevgisinde birleştiğini söyleyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Kutlamalar, Ehl-i beyt sevgisini anlatan deyişler ve sazlar eşliğinde seslendirilen eserlerle devam etmiştir. Sonrasında İran İslâm Cumhuriyeti Seçkinler Meclisi Üyesi Tahran Cuma İmamı Hüccetü'l-İslâm Kazım Sıddıkî konuşmasını yapmak üzere sahneye çıkmıştır. Bu sırada Hz. Peygamber'in adı anılmış ve tüm salon halkı ayağa kalkarak salavatlar getirmiştir. Sıddıkî konuşmasında Gadîr-i Hum hadisesine, Hz. Ali'nin hicrete çıktığında Peygamber Efendimiz'in yatağına yatması olayına, ensâr ve muhacirin kardeşleştirildiğinde Peygamber'in Hz. Ali ile kardeş olması meselelerine değinmiştir. Hz. Peygamber'in Hz. Ali sefere çıktığında o dönene kadar ölmeyip onun yüzünü tekrar görebilmek için dua ettiğiyle ilgili şeyler anlatmıştır.

¹³¹ Tirmizî, "Menâkıb", 46; İbn Mâce, "Mukaddime", 11; Ahmed b. Hanbel, I, 442.

¹³² Selahattin Özgündüz, 2018 Gadîr-i Hum Bayramı Kutlamaları, Yahya Kemal Beyatlı Gösteri Merkezi, İstanbul/Halkalı.

Bir cemiyetin emîri, Ali olduğunda o cemiyetin Ehl-i necât olduğunu ifade etmiş, Ca'fer-i Sâdık'ın da Gadîr-i Hum bayramından daha büyük bayram olmadığıyla ilgili sözlerini aktarmıştır. Sıddikî konuşmasını bitirip yerine geçtiği sırada kadın erkek salondaki herkes ayağa kalkarak salavat getirmiştir.

Ardından sinevizyona yansıtılan, kum sanatıyla Gadîr-i Hum hadisesinin gösterilmesi ve Meddah'ın tekrardan okuduğu medhiyelerle program son bulmuştur. Program çıkışında kum sanatı sanatçısının ücret karşılığı yazdığı hat yazılarına katılımcıların ilgi gösterdiği görülmüştür. Çıkışta kurulan, Ca'ferîlerin kendi mezhepleriyle alakalı ilmihal, itikad, Gadîr-i Hum ve benzeri konuları içeren kitap standından ilgilenenlerin kitap satın aldıkları gözlemlenmiştir.

2.1.3. Sosyal Medyada Gadîr-i Hum Kutlamaları

Günümüzde muhtelif çevrelerde yaşanan olayların bilgisine ulaşmada günlük yaşantıya dair haberleri öğrenmede sosyal medya başlıbaşına bir kaynak görevi görmektedir. Tabii sosyal medya salt aktarım işlevi görmemekte aktarırken bilgilendirmeyle birlikte belirli bir hayat tarzına da insanlara yöneltmiş olmaktadır. Bütün bunların farkında olarak alan araştırması üzerinden bir incelemeye dayanan bu çalışmada konunun fiilî boyutu ortaya konulurken olayın sosyal medyada nasıl yansıdığı sorusuna da cevap aranmıştır. Bu amaçla Gadîr-i Hum bayramı ile ilgili bir tarama yapılmıştır. Bu tarama google chrome sürücüsünde 13/01/2019 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak kutlamaların, daha çok Hatay il merkezinde ve ilçelerinde bulunan Arap Alevîlerinin, Adana ve Mersin gibi Alevî vatandaşların yaşadığı iller ve ilçelerinde, Iğdır ve Kars gibi Câ'ferî vatandaşların yoğunlukla yaşadığı iller ve ilçelerinde, İstanbul ve Ankara gibi yer yer Câ'ferî ve Alevî nüfusunun yoğunluk gösterdiği büyük şehirlerde, İran ve Irak gibi Şîî nüfusun yoğunluk gösterdiği ülkelerde ve Avrupa'da Câ'ferî vatandaşların yaşadığı yerlerde kutlandığıyla ilgili haberlere ulaşılmıştır. Bunun yanında Gadîr-i Hum gününün resmi tatil olmasının yetkililerden talep edildiği, Gadîr-i Hum kutlamalarına gösterilmesi gereken önemle ilgili köşe yazılarının yazıldığı ve bu bayramın tartışmalı yönüne dikkat çeken haberlerin yapıldığı görülmüştür. Sosyal medyada edindiğimiz çok yönlü haberler, bize ülkemizde ve dünyada Gadîr-i Hum'un çeşitli şekillerde kutlandığı bilgisini

vermektedir. Kutlama amacıyla kimi yerde türbelere adaklar adanırken, kimi yerde konferanslar düzenlendiği; kimi yerde medhiyeler ve şiirler okunurken kimi yerde namaz kılındığı ve dualar edildiği bu bağlamda sosyal medyada geçen haberlerden öğrenilmiştir Meselâ bir gazetede şöyle bir haber yer almaktadır:

“Hatay’da Gadîr-i Hum Bayramı kutlandı.

Hazreti Peygamber’in Veda haccı dönüşü Hazreti Ali’yi taltif ettiği gün olarak anılan Gadîr-i Hum bayramı, Hatay’da kutlandı. Hatay’da yaşayan Alevî vatandaşlar sabah erken saatlerde kentteki türbeleri ziyaret ederek dua okudu, tütsü yakıp, ellerini duvara sürerek dilekte bulundu. Hatay’ın Samandağ ilçesinde bulunan Hazreti Hızır Aleyhisselam’ın türbesine gelen birçok vatandaş ibadetlerini gerçekleştirdi. ‘Gadîr-i Hum bayramı nedeniyle türbelerde kurbanlar kesildi. Ardından büyük kazanlarda hazırlanan ve içerisinde buğday-et karışımının olduğu ‘hirsî’ adı verilen, güne özel yemek hazırlandı. Hazırlanan hirsî kılınan bayram namazının ardından vatandaşlara dağıtıldı. Ayrıca esnaf da Gadîr-i Hum bayramı nedeniyle etkinliklere katılmak için bir günlüğüne kepenk açmadı.”¹³³

Bu ve benzeri haberler çeşitli haber sitelerinde de yer almıştır.¹³⁴

Hatay ilimizde bu tür kutlamaların yanında konferanslarla da bugünün kutlandığına dair haberler vardır. Örneğin yerel bir haber sitesinin “20. Uluslararası Hz. Ali-Gadîr-i Hum Bayramı ve Kardeşlik Konferansı Gerçekleşti” başlıklı haberinde şu paragraflar dikkat çekicidir:

“Hz.Muhammet’in (s.a.v) Hicretinin 10. yılında veda haccı dönüşünde Hz. Ali’ye ilahi emir gereği veli, vasî ve halife olarak ilan edildiği gün Gadîr-i Hum bayramı Hatay’da çeşitli etkinliklerle kutlandı.

Ehl-i beyt Kültür ve Dayanışma Vakfı (EHDAV) tarafından Antakya Kapalı Spor Salonu’nda 20. Uluslararası Hz. Ali, Gadîr-i Hum Bayramı ve Kardeşlik Konferansı düzenlendi. Saygı duruşu ve İstiklal Marşı ile başlayan etkinlikte Kur’ân-ı Kerîm tilâveti okunarak konuşmacılar konuşmalarını yaptılar.

¹³³ <https://www.sabah.com.tr/guney/2018/08/29/hatayda-gadir-i-hum-bayrami-kutlandi>, Erişim tarihi: 13/01/2019.

¹³⁴ <http://www.adanahaber.net/bolge-haberleri/gadir-i-hum-bayrami-kutlandi-h9756.html>,
<https://www.memurlar.net/haber/416461/gadir-i-hum-bayrami-nda-turbeler-doldu-dilekler-tutuldu.html>,
<https://www.timeturk.com/tr/2011/11/14/gadir-i-hum-ve-kardeslik-bayrami.html>,
<http://www.iskenderunes.net/haber/gadir-i-hum-bayrami-5907.html>, <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/gadir-i-hum-bayrami-kutlaniyor-272172.html>, Erişim tarihi:13/01/2019.

EHDAV Genel Başkanı Ali Yeral: "Çok kıymetli misafirler, 20. Uluslar Arası "Hz. Ali-Gadîr-i Hum Bayramı & Kardeşlik" Konferansımıza Meşhur adıyla "Toplumsal Kucaklaşma" mıza hoş geldiniz, şeref verdiniz.

Sn. Protokol Değerli misafirler, bugün başta E. Beyt aşıkları olmak üzere, tüm Müslümanların, hatta insanlığın en büyük ve kutsal bayramı olan Gadîr-i Hum bayramıdır. Bugün 1429 yıl önce Yüce Allah'ın Mâide Sûresi 67. âyeti Veda Haccından dönen Resûlullah (s.a.a) Efendimizin, Mekke ile Medine arasındaki Gadîr-i Hum mevkiinde, ilahi emirle Hz. Ali Efendimize imâmet, vasiyet ve hilafetini ilan ettiği gündür! Bugün Mâide Sûresi 3. âyetince; Rabbimizin dinimizi kemale erdirdiği, üzerimizdeki nimetini tamamladığı ve din olarak da bize İslamı seçtiği gündür! Bugün Peygamberimizin ilâhi vahiyle 130 bin Müslümanın önünde "Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır. Allah'ım Ali'nin dostuna dost, düşmanına düşman ol!" diye haykırarak, Hz. Ali'yi 1. İmam, 1. Halife ve 1. Vasî olarak atadığı gündür! Bugün başta Ebu Bekir ve Ömer olmak üzere, tüm ashabın Ali b. Ebu Talib'e; Emiru'l-müminin ve tüm Müslüman erkek ve kadınların velisi, imamı ve önderi olarak bi'at ve itaat arz ettikleri gündür! Bugün Meâric Suresininin 1-2-3. âyetlerince, İmam Ali'ye olan kininden dolayı, Gadîr bi'atını inkar eden Haris b. Numan el-Fihri'nin, başına gökten inen ilâhî bir gazapla cezalandırıldığı gündür! İşte bu kadar yüce ve kutsal bir gün olan Gadîr-i Hum bayramı, hepimize kutlu ve mutlu olsun! Bereketle rahmetini hala soluduğumuz Kurban bayramı da hepimize mübarek olsun!

Değerli Ehl-i beyt aşıkları malumunuz bugün Yüce Mevlânın inayeti, ana-babamızın hayır duaları ve siz değerli – duyarlı dava kardeşlerimin de desteğiyle, Gadîr coşkusunun 20.sini yaşamaktayız. Evet, 20 yıl dile kolay, bu kutsal meşaleyi ilk olarak Antakya'dan yaktığımız tarihte doğanlar, şimdi askerlik yapıyor veya evlenenler çocuk sahibi oluyor.

Kıymetli canlar, Alevîlikten bahsetmenin bile suç ve tehlikeli olduğu 2000 tarihinde, zulüm ve katliamlardan dolayı tarih boyunca gizli-saklı bir şekilde kutlanan Gadîr'i 360 Sunni kitaptan ispatlayıp tüm farklı din dil mezhep ve siyasi görüştekilere, Antakya gibi bir şehrin merkezinde konferansla kamuya açmanın, nasıl bir şey olduğunu, inanın tarih yazacaktır. Biz bu kutsal ve çileli yürüyüşte, maddi-manevi çok büyük bedeller ödedik, hala da ödüyoruz. Zira bu uğurda dahili ve harici hainlerin; hayasızca bize atmadıkları iftira, kurmadıkları kumpas, etmedikleri tehdit, başımıza örmedikleri çorap ve hakkımızda yürütmedikleri sistemli kampanya kalmadı. Ama bizim Yüce Mevlâ'ya ettiğimiz yemin ve bu mazlum ve necip halka verdiğimiz söz gereği, hiç kimsenin kınama, itibarsızlaştırma, susturma ve tehdidine aldırış etmedik, etmeyeceğiz de!

Değerli Gadîr sevdahıları, biz tüm engelleme ve tehditlere rağmen, Gadîr'i kamuya açmayı ve şirin Antakya'dan dünyaya yaymayı dini ve tarihi vecibe bildik. Çünkü İslam'ın ilk ve en büyük kırılma noktası olan Gadîr biati, şayet unutulmasa veya inkar edilmeseydi,

Peygamberin ümmetini sapıklıktan koruyacak vasiyetinin yazılması engellenmeyecekti! Şayet Gadîr unutulup inkar edilmeseydi, Resûlullahın mübarek naşı ortada bırakılıp, Sakîfe’de İslam tarihinin ilk katakulli siyasi dolapları dönmeyecekti! Şayet Gadîr unutulup inkar edilmeseydi, Kerbela faciası yaşanmayacak ve melun Yezit, mutahhar Peygamber soyunu kurutmaya çalışmayacaktı! Şayet Gadîr unutulup inkar edilmeseydi, Hz. Ali’nin minberine çıkan Emeviler, Cuma Hutbelerinde Hz. Ali’ye 83 yıl boyunca lanet okumayacaktı. Şayet Gadîr unutulup inkar edilmeseydi, Allah’la Peygamberin emaneti 12 Ehl-i beyt imamının 11’i bu makus ümmet eliyle, din adına şehit edilmeyecekti! Şayet Gadîr unutulup inkar edilmeseydi, Müslümanlar Alevi-Sünnî, Ca’ferî-Zeydî-Hanefî-Şafî-Malikî-Hanbelî gibi 73 fırka değil, tek ümmet olarak Peygamber Ehl-i beytinin kurtuluş gemisine binmiş Muhammedî müminler olacaktı! Şayet Gadîr unutulup inkar edilmeseydi, K.Kerim Emevilerce oklarla parçalanmayacak, Kabe’de mancınıkla yıkılmayacaktı!

Şayet Gadîr unutulup inkar edilmeseydi Maraş, Çorum, Sivas, Gazi vb. Alevi katliamların hiçbiri olmayacaktı! Şayet Gadîr unutulup inkar edilmeseydi Irak Afganistan, Suriye, Yemen, Bahreyn, Filistin, Lübnan, Sudan, Libya vb. ülkelerde on milyonlarca insan öldürülmeyecekti!

İşte biz bunun gibi sayacağımız yüzlerce gerekçe için, ölümü de göze alarak “Gadîr Hum” dedik ve onu kamuya açtık. Değerli Ehl-i beyt aşkıları, hepinize en samimi selam ve hürmetlerimi sunuyorum. İmam Ali ve Gadîr’in aşkıyla kalın.” dedi.¹³⁵

Bahsi geçen haberde Gadîr-i Hum’a yüklenen anlamı ve gösterilen değeri görmekteyiz. Gadîr-i Hum ile ilgili haberlerin, konuşmaların, kutlamaların hepsinde ortak olan en ön plandaki durum bunun en büyük bayram olduğu inancıdır. Herkes bu inanca sahip çıkmış olsaydı İslâm dünyasının bugün yaşadığı sıkıntıların, hiç birinin olmayacağı iddiası ise bir diğer öne çıkan husustur. Hatay ili ve çeşitli ilçelerinde, kaymakam ve belediye başkanı gibi önemli görevlere sahip kişilerin bayram tebriklerine dair haberler de araştırmamız açısından dikkat çekicidir. Bu tebrik mesajları yörede bayramın bilindiğini ve önemli olduğunu göstermektedir. Haberlerden anlaşıldığı kadarıyla Ca’ferîler’le birlikte bayramı en iyi bilen ve değer verip kutlayan grup Nuayrîler’dir. Bu haberlerin kaynakları dipnotta verilmiştir.¹³⁶

¹³⁵<http://www.samandag.bel.tr/index.php/belediyeden/haberler/3793-20-uluslar-arasi-hz-ali-gadir-hum-bayrami-ve-kardeslik-konferansi-gerceklesti>, erişim tarihi: 13/01/2019.

¹³⁶<http://www.hatayekspres.com/kaymakam-uygur-gadir-i-hum-bayramini-kutladi-37583.html>,
<http://www.iskenderunes.net/haber/bugun-gadir-i-hum-bayrami-5927.html>,
<http://mobil.gazetetarsus.com/?Id=46602&q=&CIId=0&Sonuc=80>, erişim tarihi: 13/01/2019.

Iğdır, Ca'ferî nüfusun yoğunluk gösterdiği illerimizdendir. Burada ki Gadîr-i Hum kutlamaları da haberlere konu olmuştur. İlde yapılan kutlamalar, tezimizin araştırma bölgesi olan Halkalı'da ki programla benzerlik göstermektedir. Iğdır'da ki programın sonunda bir bayram yemeği dağıtıldığı haberlerden edinilen bilgiler arasındadır. Şimdi haber metnini verelim:

“Türkiye genelinde Gadîr-i Hum bayramı çeşitli etkinliklerle kutlanmaya başladı.

Peygamber Efendimiz Hazreti Muhammed'in (saa) hicretin onuncu yılında Veda haccı dönüşü Gadîr-i Hum adlı beldede İlâhî emir gereği Hazreti Ali'ye (as) sunduğu kendisinden sonra İslam Ümmetinin liderliği olarak bilinen Gadîr-i Hum bayramı dolayısıyla Gadîr-i Hum Bayram Programı, Ehlibeyt Âlimi Arif Taşdemir'in Kur'ân-ı Kerîm tilaveti ile başladı.

Açılış konuşmasında kürsüye davet edilen Iğdır Ehlibeyt Âlimleri Dernek Başkanı Veli Beder, katılımcıları selamladıktan sonra Veda haccının İslam tarihi ve günümüzdeki önemi konusunda bir konuşma yaptı.

Açılış konuşmasının ardından ünlü Ehl-i beyt Meddahı Üstad Şerebyani okuduğu ilahî ve bu özel güne özgü şiirleri ile katılımcılara oldukça keyifli anlar yaşattı. Meddah Şerebyani'nin ardından kürsüye gelen Ehl-i beyt Âlimi Hacı Mehdi Hoca da günün anlam ve önemine vurgu yapan bir konuşma yaptı.

Daha sonra kürsüye davet edilen Ayetullah Seyyid Ali Hamanei'nin Güney Azerbaycan Eyaleti Bölge Temsilcisi olan Tebriz Cuma İmamı Seyyid Muhammed Ali al-i Haşim de güne özel yaptığı konuşmasında: ‘Allah Resûlünün en ağır iki emanetinden birisi olan o değerli Ehl-i beyt'ine sevgi ve mahabbetle sarılmak zorundayız. Onlar, biz Müslümanların ortak paydası ve imanın anahtarlarıdır.’ diye konuştu.

Tebriz Cuma İmamı Seyyid Ali Haşim: ‘Gadîr-i Hum, İslam Âleminin birlikte hareket edebileceği en güvenilir ve en özel günlerden birisidir. İki Kur'ân âyeti ile Yüce Allah bu konunun önemine, üzerine basa basa vurgu yapmışken; böylesi önemli bir günden gafil olmak Aziz İslam dininin temellerinden gafil olmak demektir.’ dedi ve Müslümanları Allah Resûlünün (saa) o günkü yaptığı o değerli ve hikmetlerle dolu konuşmayı tekrar tekrar okumaya davet etti. Konuk konuşmacı Seyyid Ali Haşim'in ardından ise tekrar Üstad Şerebyani kürsüye geldi ve

okuduğu dualar ve katılımcılara sunulan ikramların ardından Iğdır Ehl-i beyt Âlimleri Derneği tarafından düzenlenen Gadîr-i Hum programı sona erdi.”¹³⁷

Kars'ta gerçekleştirilen programlarla ilgili 22/02/2019 tarihinde google chrome arama motorunda yeni bir tarama gerçekleştirilmiştir. Daha önce yapılan tarama da genel Gadîr-i Hum bayramı kutlamalarına dair haberler içerisinde Kars'la ilgili haberler çıkmadığından bu ikinci tarama bahsi geçen il özelinde yapılmış ve biri videolu olmak üzere iki habere ulaşılmıştır. Bunlara göre Kars da, Ca'ferî nüfusun yoğun olduğu yerlerden olmasına rağmen, Iğdır veya İstanbul kadar büyük çaplı organizasyonlar yapılmamaktadır. Kars'la ilgili haber metni şu şekildedir:

“Gadîr-i Hum bayramı Hz. Muhammed'in hicretinin 10. yılında Veda haccı dönüşü Hz. Ali'yi taltif ettiği gün olarak anılan “Gadîr-i Hum Bayramı” Kars'ta çeşitli etkinliklerle kutlandı.

Kars Ehl-i beyt Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanlığı tarafından DSİ müdürlüğü konferans salonunda yemek tertip edildi. Yapılan yemek programında ilk önce Kur'ân-ı Kerim okunarak dualar edildi.

Ardından Kars Ehl-i beyt Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Mir Kasım Erdem bir konuşma yaparak bugünün öneminden bahsetti.

Program son olarak konuklara verilen yemek ikramıyla sona erdi.”¹³⁸

Kars, Hz. Ali Çarşı Camii'nde gerçekleştirilen bir bayram programı videolu haber olarak aktarılmıştır. Habere ait adres dipnotttadır.¹³⁹

Tekrar vurgulamak gerekir ki yapılan internet taramasında Gadîr-i Hum gününün resmi tatil olmasıyla ilgili taleplerin olduğu yönünde haberler yapılmıştır. Bu bağlamda yapılan bir haberde, Gadîr-i Hum gününün resmi tatil olması istenecek derecede kutlanan ve halk için önemli olan bir etkinlik olduğu vurgulanmaktadır. Söz konusu haber şu şekildedir:

“Samandağ sahili dilek fenerleriyle aydınlatılacak

¹³⁷ <http://www.on4haber.com/haber/igdir-da-gorkemli-gadir-i-hum-programi/112517/>, erişim tarihi:13/01/2019.

¹³⁸ <http://www.karsmanset.com/haber/gadir-i-hum-bayrami-24351.htm>, erişim tarihi: 22/02/2019.

¹³⁹ <http://www.karshzalicamii.com/kars-hz-ali-carsi-camiide-gadiri-hum-kutlamasi-vardi-vd37.html>, erişim tarihi: 22/02/2019.

Hatay'ın Samandağ ilçesinde, Gadîr-i Hum bayramının resmi tatil olması için dilek fenerleri uçurulacak. Sosyal medya sayfaları Minnina Haber, Sosyalist Nusayriler, Çöğürlü Mahallesi, Minnina Sayfalar Birliği, Minnina Haber Ajansı ve Hatay 31 tarafından düzenlenecek etkinliğe Samandağ Belediyesi de destek verdi. Sayfa yöneticileri tarafından yapılan açıklamada, Samandağ sahilinde Gadîr-i Hum için dilek fenerleri uçurulacağı, Gadîr-i Hum'un resmi tatil olmasının isteneceği belirtildi. Etkinliğin, Gadîr-i Hum bayramı arifesi olan 7 Eylül Perşembe akşamı Hz. Hızır Türbesi'nde yapılacağı belirtilen açıklamada, "Samandağ tarihinde ilk kez yapılacak olan bu etkinlikle farkındalık yaratarak ulusal kanallara konu olmak ve bu sayede Gadîr-i Hum bayramının bölgemizde resmi tatil olması ya da kamu kurum ve kuruluşlarında o gün isteyenler için resmi izin verilmesi için daha ciddi çalışmaların yapılmasını amaçlıyoruz. Bu amaçla o akşam bu hususta tarihin en büyük imza kampanyası olacağını düşündüğümüz kampanyayı da başlatacağız. O gün Samandağ sahilinde Samandağ semalarına dilek balonlarını bırakarak geceyi aydınlatacak muazzam bir manzaraya ve bir daha unutulmayacak bir görsel şölene şahit olacağız. Dilek fenerleri, nuru temsil edecek ve Gadîr-i Hum'un kutsallığını vurgulayacağız" denildi.¹⁴⁰

Gadîr-i Hum bayramının, Ca'ferîliği resmi mezhep olarak kabul etmiş olan İran'da ve Avrupa'da, Ca'ferî nüfusun bulunduğu bölgelerde kutlandığına dair haberlere de rastlanmaktadır. Özellikle İran'ın dört bir yanında İslâm'ın en büyük bayramı kabul edilen Zilhicce'nin 18. gününün bayram sevinç ve neşesi içinde kutlandığı haber metninde yer alan ifadelerdendir.¹⁴¹

Dahası Brüksel de yaşayan Ca'ferî Müslümanların, Brüksel Ehl-i beyt camiinde Gadîr-i Hum bayramını kutladıkları sosyal medyada yer almıştır. Habere göre Kur'ân-ı Kerîm tilâvetiyle başlayan program, Gadîr-i Hum gününde yaşananların anlatılmasını içeren konuşma ve bayramın tebrik edilmesiyle devam etmiş ve yemek ikramının ardından son bulmuştur.

Avrupa'da yaşayan Ca'ferîler'in bu günü orada da kutlamaları, kimliklerini muhafaza ve canlı tutma çabası bakımından dikkate değerdir.¹⁴²

Şîî nüfusu ve Hz. Ali'nin kabrinin bulunduğu Nəcəf şehrini içinde barındırması açısından Irak, Gadîr-i Hum bayramının kutlanıp kutlanmadığı merak konusu olan

¹⁴⁰ <http://www.merhabahaber.com/samandag-sahili-dilek-fenerleriyle-aydinlatilacak-1200342h.htm>, erişim tarihi: 13/01/2019.

¹⁴¹ <http://parstoday.com/tr/news/iran-i116912-gadir-i-hum-bayram%C4%B1>, erişim tarihi: 13/01/2019.

¹⁴² <http://www.belcikaaydinhaber.com/?act=show&code=detail&id=17705>

ülkelerdendir. Bunun için özel olarak 01/03/2019 tarihinde google chrome uygulamasında bu konuyla ilgili tarama yapılmış ve şu habere ulaşılmıştır:

“Gadîr-i Hum” bayramı münasebetiyle onbinlerce kişi, Neced’teki İslam dininin 4’üncü halifesi Ali bin Ebu Talib’in kabrini ziyaret etmek için akın etti.

Neced Havalimanı Müdürü Murtaza el-Musevi, Gadîr-i Hum bayramı münasebetiyle bir hafta içinde Arap ve diğer milletlerden 50 bin ziyaretçinin Neced’e geldiğini ifade ederek, "Yoğun talep üzerine son birkaç gün içinde Arap ve Müslüman ülkeler ile Neced arasında günlük düzenlenen sefer sayısı 50’ye ulaştı" dedi.

Neced Sağlık Müdürlüğü’nde çalışan Haydar el-Hadidi ise Neced’e gelen ziyaretçiler için üst düzey güvenlik ve sağlık önlemlerinin alındığını belirterek, "Ziyaretçiler için uzun mesafe yürüyüşlerden sonra ortaya çıkacak sağlık sorunlarını gidermek amacıyla bölgede sahra hastaneleri kurduk" diye konuştu.

Gadîr-i Hum bayramı dolayısıyla gelen ziyaretçilerin güvenliğini sağlamak için 33 bin emniyet mensubunun görevlendirildiği öğrenildi.

AA muhabirine konuşan bölgenin önde gelen din adamlarından Şeyh Salah el-Tufeyli, "Peygamberimiz, bugün Hz. Ali’ye hilâfeti verdi. Müslümanlar özellikle de Şîiler, bu bayramı, oruç tutarak, hilâfeti Peygamberimizden sonra Hz. Ali’ye yazan Allah’a şükür ve dua ederek kutlarlar" dedi.

Ziyaretçilerinden Ummu Ali, "Bize göre kutsal olan bugünü Hz. Ali’nin kabrini ziyaret ederek kutluyoruz. Ayrıca akrabalarımızı, yakınlarımızı ziyaret ederek hediyeleşiyoruz" diye konuştu.

Gadîr-i Hum bayramı, Hz. Muhammed’in hicretinin 10. yılında Veda haccı dönüşünde Hz. Ali’yi taltif ettiği gün olarak kutlanıyor. ¹⁴³

Bu haber Irak’ta Gadîr-i Hum’un, canlı, yaşayan, bilinen ve çok önem verilen bir gün olduğunu göstermesi açısından son derece önemlidir. Ayrıca daha önce de işaret ettiğimiz üzere Gadîr-i Hum gününde yapılması sevap olan amellerden bir tanesi de Hz. Ali’nin kabrini ziyaret etmek kabul edilmektedir. Buna dair haber, bunun günümüzde yaşayan bir olgu olduğunu göstermesi açısından değerlidir.

¹⁴³ <https://www.haberler.com/irak-ta-gadir-i-hum-bayrami-kutlandi-5213949-haberi/>, erişim tarihi: 01/03/2019.

Gadîr-i Hum kutlamalarıyla ilgili haberlere baktığımızda dikkat çeken önemli bir haber de, bugüne verilen değerin az olduğunu daha çok önem verilmesi gerektiğini içeren, mezhep mensubu bir gazetecinin yazdığı eleştiri niteliğindeki haberdir. Mehdi AKSU isimli kişinin hazırladığı haber metni kendi içinde bir bütün olması sebebiyle aynen aktarılacaktır:

“Gadîr-i Hum Hakkında Neler Yapabildik?”

Ehlibeyt mektebinin temelini oluşturan en önemli inançlardan bir tanesi Gadîr-i Hum kavramıdır. Kurban Bayramından günlerce önce genelde bütün Müslümanlar, özelde ise bütün Ehli beyt vilayetine iman getirenler telaşe içerisine girerler ve Kurban bayramına hazırlıklar yaparlar. Oysa Kurban bayramı furu'u dinin (hac) içerisinden türeyen bir bayramdır. Ancak Kurban bayramından sekiz gün sonra usul-ü dinin (imâmet) içinden türeyen ve bütün bayramlardan daha mühim ve daha büyük bir bayram vardır, o da Gadîr-i Hum bayramıdır.

Ehl-i beyt imamlarına göre bu bayram en büyük ve en önemli bayramdır ve Şia mektebinin önemli esaslarından. Ehl-i beyt mektebinin önemli senetlerindedir.

Ehl-i beyt mektebine mensup olanlar Kurban bayramına gösterdikleri duyarlılığın kaçta kaçını Gadîr-i Hum bayramına göstermişlerdir acaba? Bizler Gadîr-i Hum bayramı için neler yaptık veya neler yapıyoruz? Günler öncesinden Kurban bayramına dair yapılan hazırlıkların ne kadarını Gadîr-i Hum bayramı hakkında yapabildik?

Gadîr-i Hum bayramı hakkında Kurban bayramına nazaran daha fazla hem de kat kat fazla önem göstermemiz gerekmez mi?

Eğer Gadîr-i Hum kavramı unutulmasa ve ihmal edilmeseydi Fatımi musibetlerde olmazdı, aşura faciaları da vuku bulmazdı. Onun için Gadîr-i Hum kavramını ve bayramını canlı tutmamız ve adeta gün saymamız gerekir. Broşürler basmamız, kutlama programları yapmamız ve sosyal medyayı bu alanda çok iyi kullanmamız gerekir. Kurban bayramından mübahale gününe kadar Gadîr-i Hum kutlamaları yapmamız gerekir. Eğer bizler "Ben kimin mevlâsı isem Ali'de onun mevlâsıdır"¹⁴⁴ hakikati için az iş yaparsak Hz. Peygamber sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem Efendimiz'e ve Hz. Ali aleyhisselama sorumluluklarımızı tam anlamıyla yapmamış oluruz.

Gadîr-i Hum, İslam ve Şîa'nın sütunudur. Ne yazık ki bu sütun hakkında yapmamız gerekenleri tam anlamı ile yapmıyoruz.

¹⁴⁴ Tirmizî, “Menâkıb”, 46; İbn Mâce, “Mukaddime”, 11; Ahmed b. Hanbel, I, 442.

"Ben kimin mevlâsı isem Ali'de onun mevlâsıdır " hadisinin söylendiği Gadîr-i Hum günü, İmam Mehdi ile "ahitleşme" ve "biatlaşma" günüdür. Onun için bütün Ehl-i beyt mektebi taraftarları el ele vererek tüm imkanları ile bu uğurda programlar yapmalıdırlar. Hz. Peygamber sallallahu aleyhi ve alihi vesellem efendimizin emrine binaen her birimiz Gadîr-i Hum'un mübelliği olmamız gerekir. Bu emre duyarsız kalmak büyük bir hüsrandır.

Allame Emînî şöyle anlatıyor; Aşura günü Ehl-i sünnet âlimlerinden bir arkadaşımınla Kerbela'ya gittik. Arkadaşım Kerbela'daki kalabalık ve izdihamı gördüğünde çok şaşırды ve şöyle dedi; Bu Ca'ferîler aşura gününe ne kadar da önem veriyorlar. Bu sözü duyan Allame Emînî o âlime şöyle diyor; Biz Ca'ferîler eğer Gadîr-i Hum gününe de Aşura gününe verdiğimiz önemi vermiş olsaydık sizler Gadîr-i Hum gününü ve kavramını inkâr edemezsiniz. Bizler bugün Aşura gününü önemsemeseydik sizler Yezid'i savunma adına Kerbela'yı inkâr ederdimiz.

Değerli kardeşlerim! Allame Emînî'nin bu cümlesinin içinde birçok mana yatmaktadır. Demek ki bizler Gadîr-i Hum gününe pek fazla yoğunlaşmamış ve vermemiz gereken önemi vermemişiz."¹⁴⁵

Bu haber günümüzde Gadîr-i Hum kutlamalarının neden git gide daha etkili olmayı ve geniş katılımcılara ulaşmayı hedeflediği sorusuna cevap vermektedir. Buradan çıkan sonuca göre Gadîr-i Hum'a verdikleri önem dolayısıyla kendi inançlarını daha iyi anlatma ve sahip çıkma imkanı yakalamayı hedeflemektedirler. Ayrıca hem kendi taraftarlarını dinamik tutma ve taraftar kazanma ve kimlik inşasında da bu tür etkinliklere ağırlık vermektedirler.

Sosyal medyada yer alan tüm bu haberler bize Gadîr-i Hum kutlamalarına daha detaylı şekilde ulaşma imkanı sağlamıştır. Ayrıca farklı yönlerden de konuyu okumamıza imkan tanımıştır. Çeşitli yörelerde, çeşitli uygulamaların varlığı, Gadîr-i Hum ile ilgili oturmuş bir geleneğin bulunmadığını göstermektedir. Örneğin herkes tarafından bilinen ve kutlanan Ramazan ve Kurban bayramları dünyada ki tüm Müslümanlar tarafından aynı şekillerde kutlanırken, İslâm'ın en büyük bayramı olduğu iddia edilen bu Gadîr-i Hum, bu kadar farklı şekillerde ve anlaşıldığı kadarıyla tabanın talebinden ziyade tavanın teşvikiyle kutlanmaktadır. Esasen değerlendirme öncesi son

¹⁴⁵ <http://tr.jamnews.com/detail/News/287921>, erişim tarihi: 13/01/2019.

olarak aktardığımız haber de bu konudaki düşüncemizi destekleyecek bir açıklama içermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE SONUÇLAR

Bu anket çalışması ile İstanbul Halkalı’da gerçekleştirilen Gadîr-i Hum kutlamalarına katılan halkın bu gün hakkındaki görüşleri, onun bilinirliği, ona verilen önem, katılım, Gadîr-i Hum kutlamalarının duyurulması gibi hususlar ölçülmeye çalışılmıştır.

3.1. ÖRNEKLEMİN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

Bu araştırma kapsamında 350 anket hazırlanmış, İstanbul’un Halkalı bölgesinde 2 Eylül 2018 tarihinde Yahya Kemal Beyatlı Gösteri Merkezinde düzenlenen Gadîr-i Hum bayram kutlamasına katılan katılımcılardan yaklaşık 300 kişiye dağıtılabilmiştir. Anketlerin yarısı erkeklere yarısı kadınlara verilmiştir. Kutlama sona erdikten sonra cevaplanan anketler toplanmaya çalışılmıştır. Ancak anket dağıtılan katılımcıların yarısından fazlasının anketi cevaplamadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple dağıtılan anketlerden geri dönenlerin sayısı 126’dır. Ankete cevap veren katılımcıların 123’ü yaşadığı şehrin İstanbul, 1’i ise Almanya-Münih olduğunu ankete kendi el yazılarıyla yazarak belirtmişlerdir. 2 katılımcı yaşadığı yeri belirtmemiştir.

Bu sonuçlara göre kutlamalara katılanların neredeyse tamamının kutlamanın yapıldığı şehirde yaşayanlardan oluştuğu anlaşılmaktadır.

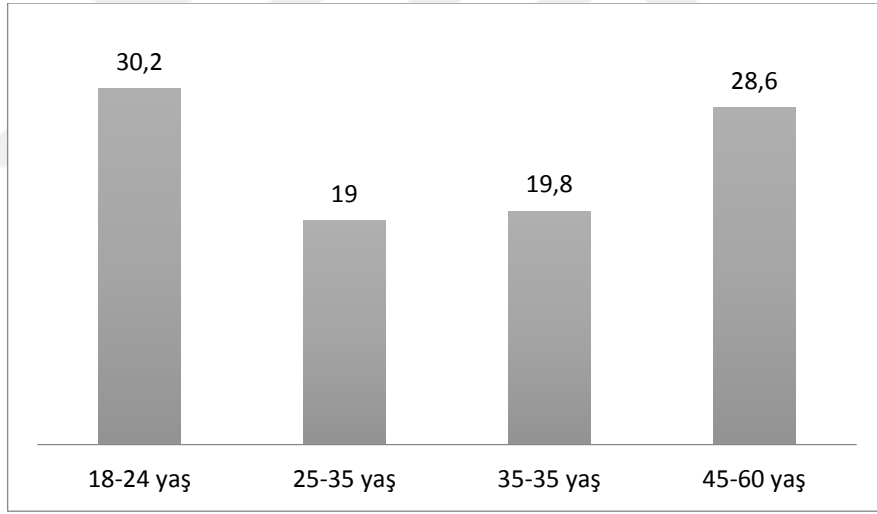
Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyetleri

	Frekans	% (Yüzde)
Kadın	58	46,0
Erkek	68	54,0
Toplam	126	100

Katılımcıların cinsiyetiyle ilgili verilen tabloya baktığımız zaman, % 46'nın kadın, % 54'nün erkek olduğunu görüyoruz. Bu sonuca göre, ankete erkekler kadınlardan daha çok ilgi göstermişlerdir.

Tablo 2. Katılımcıların Yaşları

	Frekans	% (Yüzde)
18-24 yaş	38	30,2
25-35 yaş	24	19,0
35-45 yaş	25	19,8
45-60 yaş ve yukarısı	36	28,6
Toplam	123	97,6

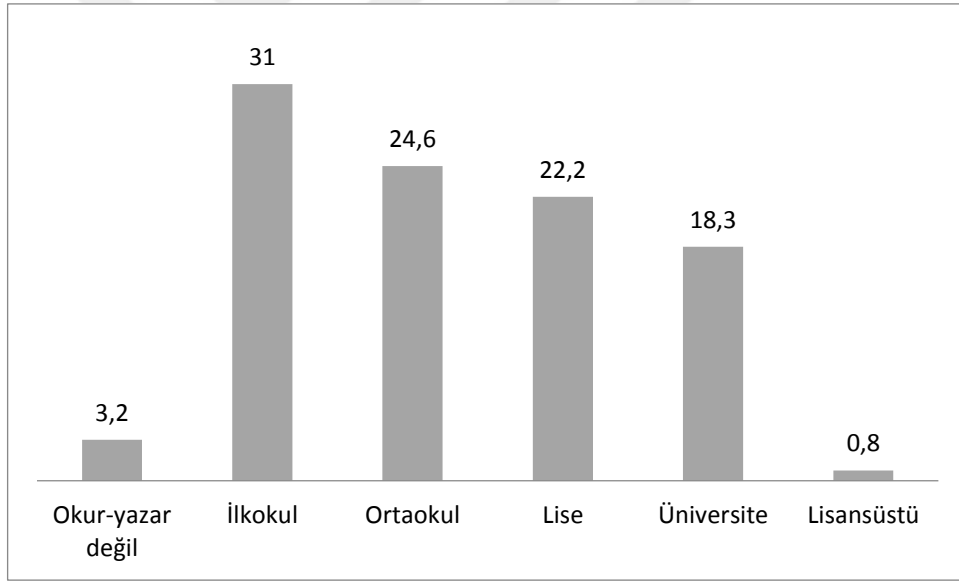
Şekil 1. Katılımcıların Yaşları (%)

Katılımcılardan üç tanesi yaşı hakkındaki bilgiyi paylaşmazken, % 30,2'si 24 yaş ve altı, % 19'u 25-35 yaş aralığında, % 19,8'i 35-45 yaş aralığında ve % 28,6'sı 45-60 ve üstü yaş aralığındadır. Yaş aralıkları değerlendirildiğinde ankete genç kesimin daha fazla ilgi gösterdiği sonucuna varılmaktadır. Bununla birlikte 45 yaş üstü katılımcıların sayısı da az değildir. Bu durum ankete katılanların hem yeni nesil, hem de birikim ve tecrübesi bakımından değer atfedilen nesil olduğunu göstermektedir. Bu durum anketimize farklı bakış açılarını görmek açısından zenginlik katmıştır.

Tablo 3. Katılımcıların Eğitim durumu

	Frekans	% (Yüzde)
Okur-yazar değil	4	3,2
İlkokul	39	31,0
Ortaokul	31	24,6
Lise	28	22,2
Üniversite	23	18,3
Lisansüstü	1	0,8
Toplam	126	100,0

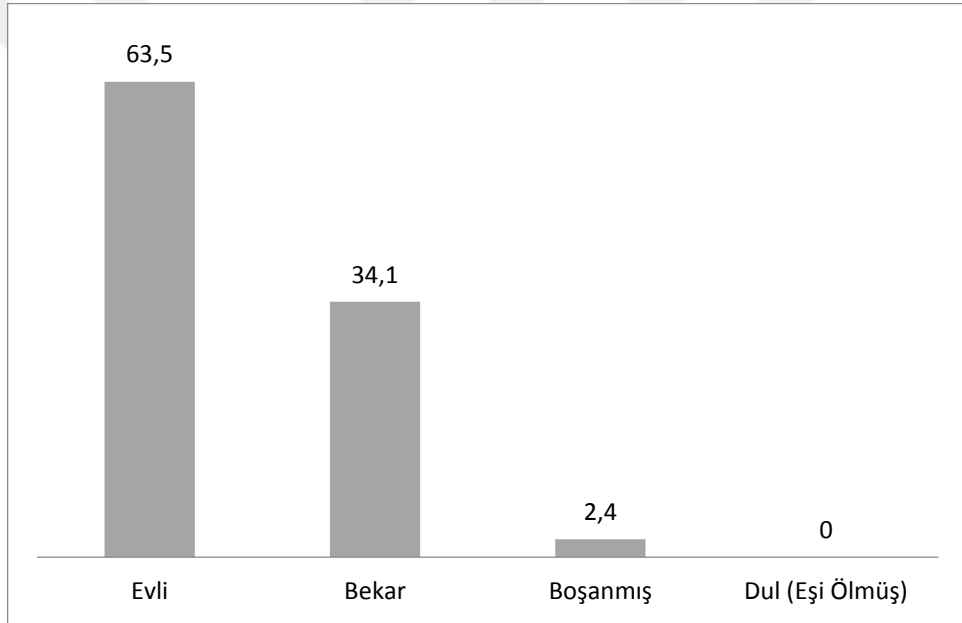

Şekil 2. Katılımcıların Eğitim durumu (%)

Ankette eğitim durumu sorulan katılımcıların % 3,2'si okur-yazar olmadıklarını belirtmiş, % 31'i ilkokul, % 24,6'sı ortaokul, % 22,2'si lise, % 18,3'ü üniversite, % 0,8'i ise lisansüstü derecesinde eğitime sahip oldukları bilgilerini paylaşmışlardır. Her eğitim düzeyine sahip kişilerin anketi cevaplamış olması eğitim ve mezhebe bağlılık ve kutlamaya verilen değer arasındaki bağlantıyı kurabilmemiz açısından olumlu bir sonuçtur.

Tablo 4. Katılımcıların Medeni Durumu

	Frekans	% (Yüzde)
Evli	80	63,5
Bekar	43	34,1
Boşanmış	3	2,4
Dul (Eşi Ölmüş)	0	0
Toplam	126	100,0

Şekil 3. Katılımcıların Medeni Durumu (%)

Katılımcılar medeni halleriyle ilgili sorulan soruya % 63,5'i evli, % 34,1'i bekar % 2,4'ü boşanmış, oldukları bilgilerini paylaşarak yanıt vermişlerdir.

3.2. KONUyla İLGİLİ ANKET SONUÇLARI

3.2.1. Katılımcılara Göre Gadîr-i Hum Olayının ve Bayramının Bilinirliği

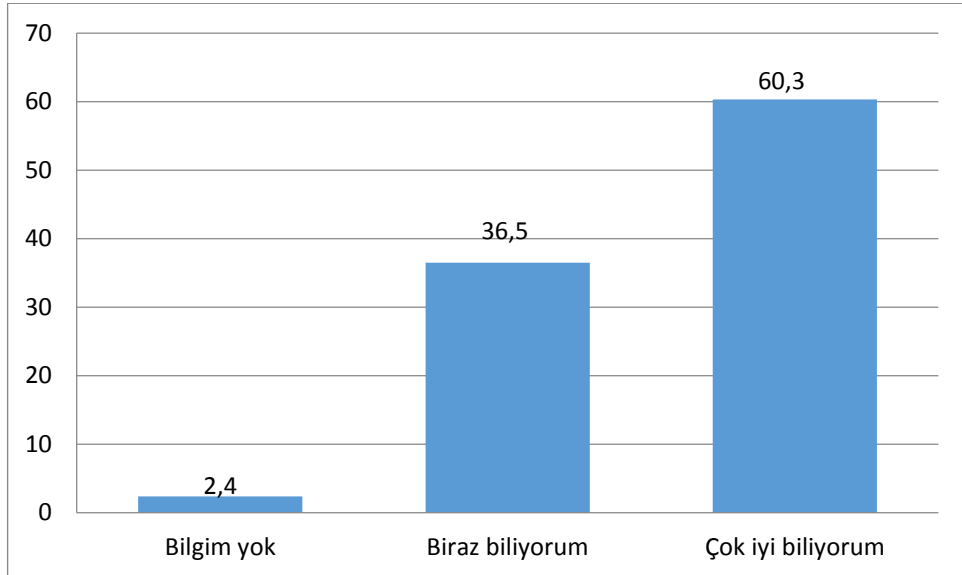
Ankette ki bazı sorular katılımcıların Gadîr-i Hum olayı ve bayramı hakkında sahip oldukları bilgileri ölçmek için sorulmuştur. Her bir soruyu birer alt başlık olarak değerlendirdik. Konuyla ilgili sorular ve cevaplar şu şekildedir:

- **Gadîr-i Hum olayı hakkında ne derece bilginiz var?**

Bu soruya 125 kişi cevaplamış 1 kişi boş bırakmıştır.

Tablo 5. Gadîr-i Hum olayı hakkında ne derece bilginiz var?

	Frekans	(%)	$\bar{X}$ (Ort.)	σ (Std.Sap)
Bilgim yok	3	2,4	2,584	0,541
Biraz biliyorum	46	36,5		
Çok iyi biliyorum	76	60,3		
Toplam	125	99,2		

Şekil 4. Gadîr-i Hum olayı hakkında ne derece bilginiz var? (%)

İlk bölümde de bahsi geçtiği üzere Gadîr-i Hum olayı Hz. Peygamber'in Veda haccı dönüşünde Cuhfe yakınlarındaki Gadîr-i Hum denen yerde konaklayıp, bir hutbe irâd ederek Hz. Ali'nin hilafetini ilân etmesi üzerine İslâm tarihine girmiştir.¹⁴⁶

Katılımcılara yöneltilen soru bu olayı bilip bilmediklerini öğrenmek içindir. Bunda ki maksat Şîa'nın abartılı ifadelerle anlattığı bu olayın halk nazarındaki durumunu ölçmektir. Elde ettiğimiz sonuçlara göre katılımcıların % 2,4'ü konu hakkında bilgisi olmadığı seçeneğini işaretlemiştir. % 36,5'i konuyu biraz bildiklerini % 60,3'ü ise konuyu çok iyi bildiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum Gadîr-i Hum hadisesinin anketin uygulandığı topluluğun yarısından fazlası tarafından bilinen bir vakia olduğu sonucunu doğurmaktadır.

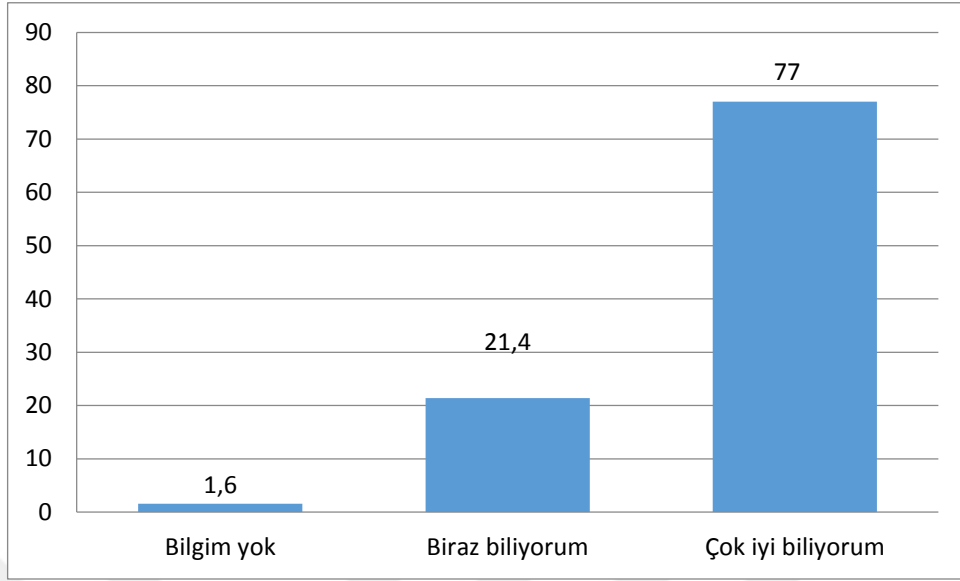
- **Gadîr-i Hum gününün bayram olarak kutlandığı konusunda bilginiz var mı?**

Bu soruyu katılımcıların tamamı cevaplamıştır.

Tablo 6. Gadîr-i Hum gününün bayram olarak kutlandığı konusunda bilginiz var mı?

	Frekans	(%)	$\bar{x}$ (Ort.)	σ (Std.Sap)
Bilgin yok	2	1,6	2,754	0,467
Biraz biliyorum	27	21,4		
Çok iyi biliyorum	97	77,0		
Toplam	126	100		

¹⁴⁶ Burada anlatılan Gadir-i Hum olayı Şîa'nın anlattığı şekle göredir. Bunun sebebi katılımcıların bu inançta olmasıdır. Konunun aslıyla ilgili detaylı bilgiler çalışmanın ilk bölümünde yer almaktadır.

Şekil 5. Gadîr-i Hum gününün bayram olarak kutlandığı konusunda bilginiz var mı?
(%)

Gadîr-i Hum Bayramı, Şîa'nın iddialarına göre Gadîr-i Hum olayının gerçekleştiği gün Hz. Peygamber tarafından ilân edilmiştir. Her yıl Zilhicce ayının on sekizinci günü çeşitli etkinliklerle Türkiye ve dünyanın çeşitli yerlerinde kutlanmaktadır.

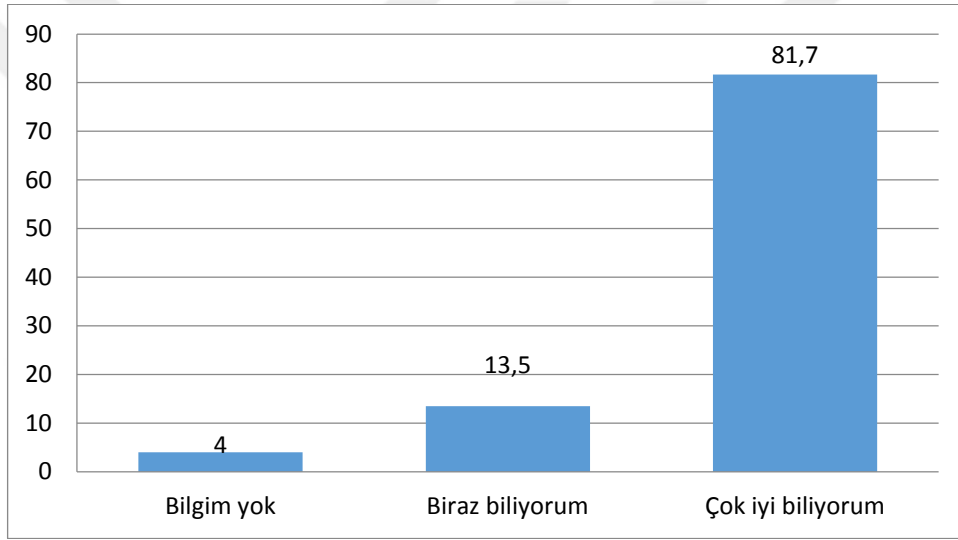
Bu soruya katılımcıların % 1,6'sı bilginiz yok şeklinde, % 21,4'ü biraz biliyorum % 77'si ise çok iyi biliyorum şeklinde cevap vermiştir. Bir önceki sorunun sonuçlarıyla mevcut sonuçları karşılaştırdığımız zaman bayram hakkında bilgisi olanların, Gadîr-i Hum olayı hakkında bilgisi olanlardan daha fazla olduğu sonucuna varılmaktadır.

- **Gadîr-i Hum gününün bayram olarak kutlanmasının sebebi hakkında bilginiz var mı?**

Bu soruya 125 kişi cevaplamış 1 kişi boş bırakmıştır.

Tablo 7. Gadîr-i Hum gününün bayram olarak kutlanmasının sebebi hakkında bilginiz var mı?

	Frekans	(%)	$\bar{x}$ (Ort.)	σ (Std.Sap)
Bilgim yok	5	4,0	2,784	0,501
Biraz biliyorum	17	13,5		
Çok iyi biliyorum	103	81,7		
Toplam	125	99,2		

Şekil 6. Gadîr-i Hum gününün bayram olarak kutlanmasının sebebi hakkında bilginiz var mı? (%)

Şîa'nın Gadîr-i Hum gününü bayram olarak kutlamasının sebebi bu günde dinin son ve mükemmel halini almasına ve nimetin tamamlanmasına sebebiyet veren velâyetin ilânı hadisesinin meydana gelmesine dair taşıdıkları inançtır.

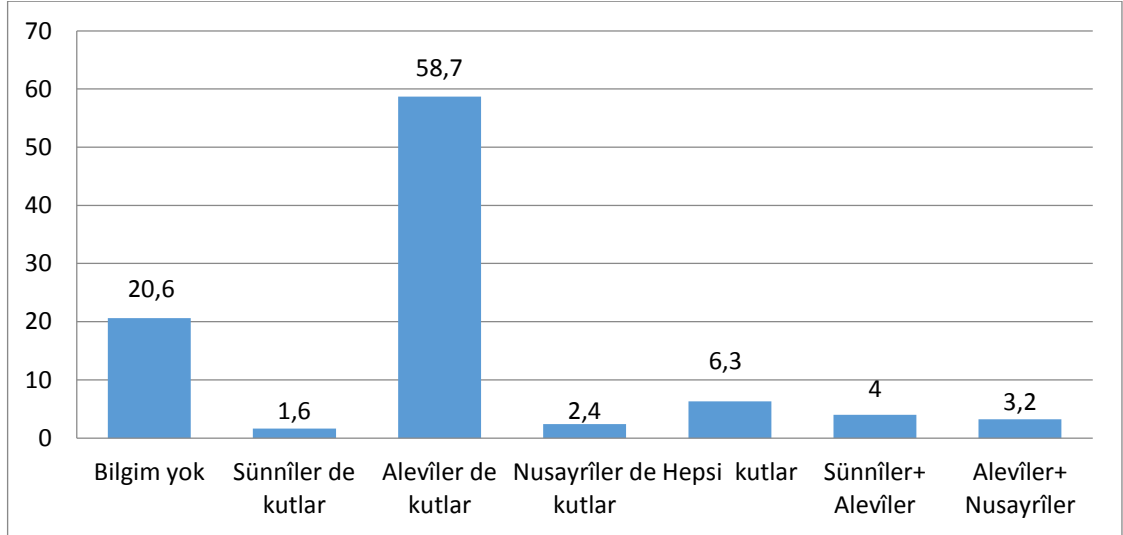
Konuyla ilgili katılımcıların bilgisini ölçmek istediğimizde karşımıza çıkan sonuç şöyledir: Katılımcıların % 4'ü konuyla ilgili bilgisi olmadığını, % 13,5'i konuyu biraz bildiklerini, % 81,7'si ise çok iyi bildiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların yüksek çoğunluğu o günün neden bayram olduğu hakkında çok iyi bir bilgiye sahip olduklarını aktarmıştır.

- Bu bayramın Ca'ferîler dışında kimler tarafından kutlandığı konusunda bilginiz var mı? (Ca'ferî katılımcılar bu soruyu cevaplar.)

Bu soruya 122 kişi cevaplamış 4 kişi boş bırakmıştır.

Tablo 8. Bu bayramın Ca'ferîler dışında kimler tarafından kutlandığı konusunda bilginiz var mı? (Ca'ferî katılımcılar bu soruyu cevaplar.)

	Frekans	(%)	$\bar{x}$ (Ort.)	σ (Std.Sap)
Bilgim yok	26	20,6	2,967	1,437
Sünnîler de kutlar	2	1,6		
Alevîler de kutlar	74	58,7		
Nusayrîler de kutlar	3	2,4		
Hepsi kutlar	8	6,3		
Sünnîler+ Alevîler	5	4,0		
Alevîler+ Nusayrîler	4	3,2		
Toplam	122	96,8		

Şekil 7. Bu bayramın Ca'ferîler dışında kimler tarafından kutlandığı konusunda bilginiz var mı? (Ca'ferî katılımcılar bu soruyu cevaplar.) (%)

Şîa, Gadîr-i Hum Bayramı'nın Müslümanların en büyük bayramı olduğu iddiasındadır. Bahsi geçen bayram, Nusayrîler ve Alevîler tarafından da kutlanmaktadır. Fakat Alevîler de bayramı kutlayanlar çoğunlukta değildir. Katılımcıların bu konuda ki bilgisini ölçmek maksatlı böyle bir soru yönelttik. Gözlem yaptığımız program daha önce de belirttiğimiz gibi, Alevî-Ca'ferî işbirliğiyle hazırlandığı için bu soru birincisi Ca'ferîler'e, ikincisi de Alevîler'e hitap edecek şekilde iki kez sorulmuştur. Parantez içerisinde hangi soruyu kimin cevaplaması gerektiği de belirtilmiştir. Buna rağmen her iki soruyu da katılımcıların büyük bir kısmı cevaplamıştır. Katılımcıların ankette ki bu ayrımı anlayamadıkları veya parantez içeriğini okumadıkları kanaatindeyiz. Bu soruyu yorumlayacak olursak sonuçlar şu şekildedir:

Katılımcıların % 20,6'sı konuyla ilgili bilgisinin olmadığını belirtmiş, % 1,6'sı Sünnîlerin de kutladığını ifade etmiştir. % 58,7'si Alevîler'in, % 2,4'ü Nusayrîler'in, % 4'ü Sünnî ve Alevîler'in her ikisinin de, % 3,2'si Alevî ve Nusayrîler'in her ikisinin de bayramı kutladıkları yönünde görüş bildirmişlerdir. % 6,2'lik bir kesim de hepsinin kutladığını söylemiştir. Katılımcılar Alevîler'in bayram kutlaması hakkında bilgi sahibiyken, Nusayrîler'den pek haberdar olmadıkları görülmektedir. Bunun da muhtemel sebebi bayram kutlamalarını Alevîler'le ortak yapıyor olmalarıdır. Halbuki Alevî grupların hepsi tarafından kutlamalar yapılmazken Nusayrîler'de daha fazla sahiplenilmiştir.

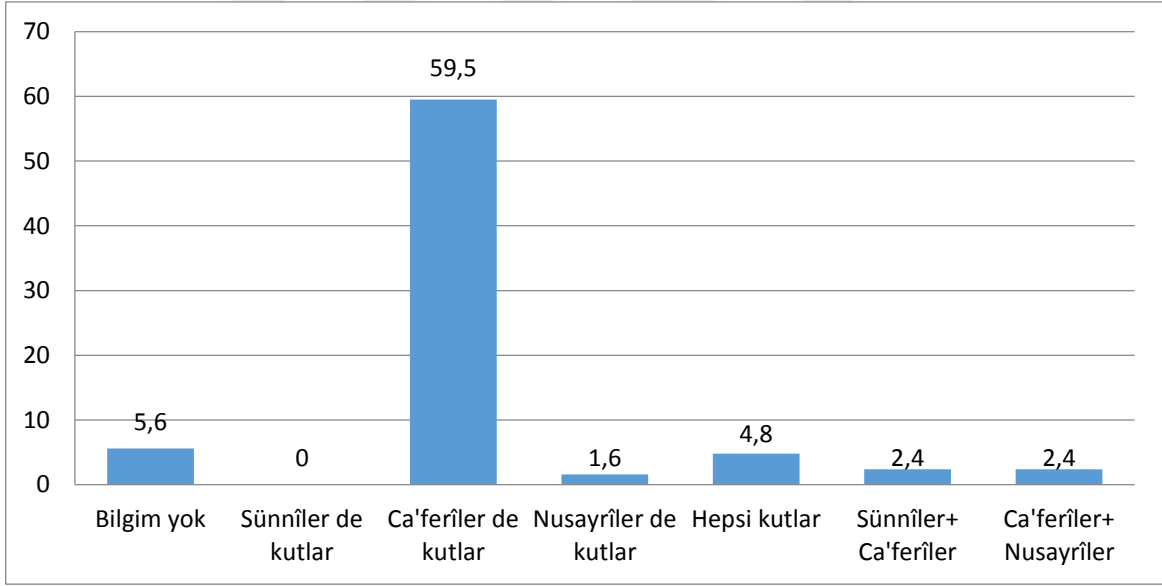
- **Bu bayramın Alevîler dışında kimler tarafından kutlandığı konusunda bilginiz var mı? (Alevî katılımcılar bu soruyu cevaplar.)**

Bu soruya 96 kişi cevaplamış 30 kişi boş bırakmıştır. Mevcut soru az önceki sorunun aynısıdır. Alevîlere yöneltilmiştir. Fakat yüksek oranda cevaplanmıştır. Sorudan elde ettiğimiz cevapların verilerine gelince % 5,6 'sı bilgisinin olmadığını bildirmiş, % 59,5'i Ca'ferîler'in de kutladığı bilgisini paylaşmıştır. % 1,6'sı Nusayrîler de kutlar, % 4,8'i hepsi kutlar, % 2,4'ü Sünnî ve Ca'ferîler ikisi de kutlar, % 2,4'ü ise Ca'ferî ve Nusayrîler ikisi de kutlar seçeneklerini işaretlemişlerdir. Sünnîler kutlar seçeneğini ise kimse işaretlememiştir. Bu soruya verilen cevaplarda da Nusayrîler'in kutlama yaptığı bilgisine çok fazla kişinin sahip olmadığı sonucu çıkmaktadır.

Tablo 9. Bu bayramın Alevîler dışında kimler tarafından kutlandığı konusunda bilginiz var mı? (Alevî katılımcılar bu soruyu cevaplar.)

	Frekans	(%)	$\bar{x}$ (Ort.)	σ (Std.Sap)
Bilgim yok	7	5,6	3,219	1,144
Sünnîler de kutlar	0	0		
Ca'ferîler de kutlar	75	59,5		
Nusayrîler de kutlar	2	1,6		
Hepsi kutlar	6	4,8		
Sünnîler+ Ca'ferîler	3	2,4		
Ca'ferîler+ Nusayrîler	3	2,4		
Toplam	96	76,2		

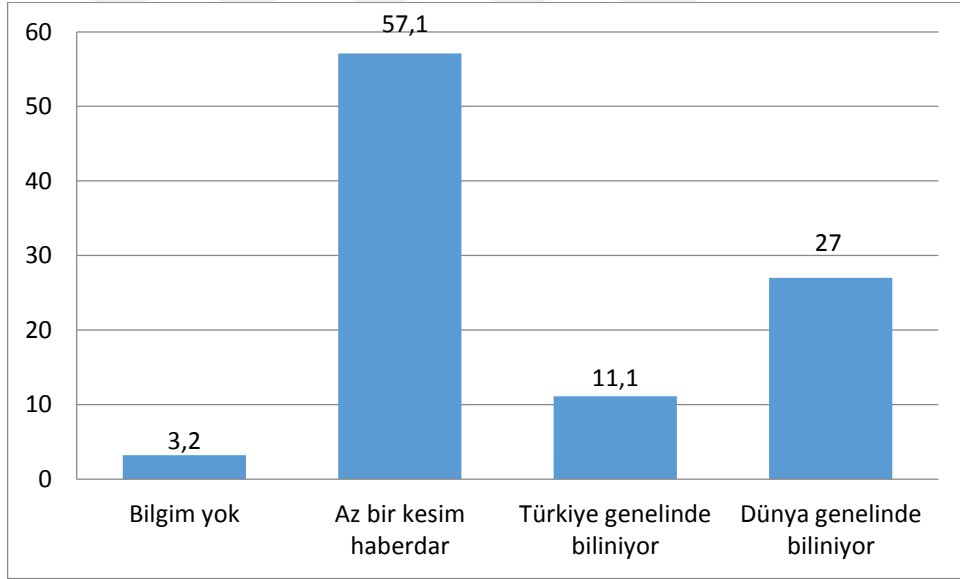
Şekil 8. Bu bayramın Alevîler dışında kimler tarafından kutlandığı konusunda bilginiz var mı? (Alevî katılımcılar bu soruyu cevaplar.) (%)

- **Gadîr-i Hum bayramı kutlamaları ne derece biliniyor?**

Bu soruya 124 kişi cevaplamış 2 kişi boş bırakmıştır.

Tablo 10. Gadîr-i Hum bayramı kutlamaları ne derece biliniyor?

	Frekans	(%)	$\bar{x}$ (Ort.)	σ (Std.Sap)
Bilgim yok	4	3,2	2,629	0,924
Az bir kesim haberdar	72	57,1		
Türkiye genelinde biliniyor	14	11,1		
Dünya genelinde biliniyor	34	27,0		
Toplam	124	98,4		

Şekil 9. Gadîr-i Hum bayramı kutlamaları ne derece biliniyor? (%)

Bu soruya verilen cevaplara göre, % 3,2 bilgisinin olmadığını aktarmış, % 57,1 az bir kesim tarafından bilindiğini, % 11,1 Türkiye genelinde, % 27 ise dünya genelinde bilindiğine dair düşüncelerini paylaşmışlardır. Bu veriler çoğunluğun, bu bayramdan habersiz olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Bayramın bu kadar coşkulu

kutlanması ve televizyon, internet gibi ortamlarda da paylaşılması belki de bilinirliğini artırma çabalarından kaynaklanmaktadır.

3.2.2. Katılımcıların Bayram Hakkındaki Bilgileri ve Görüşleri

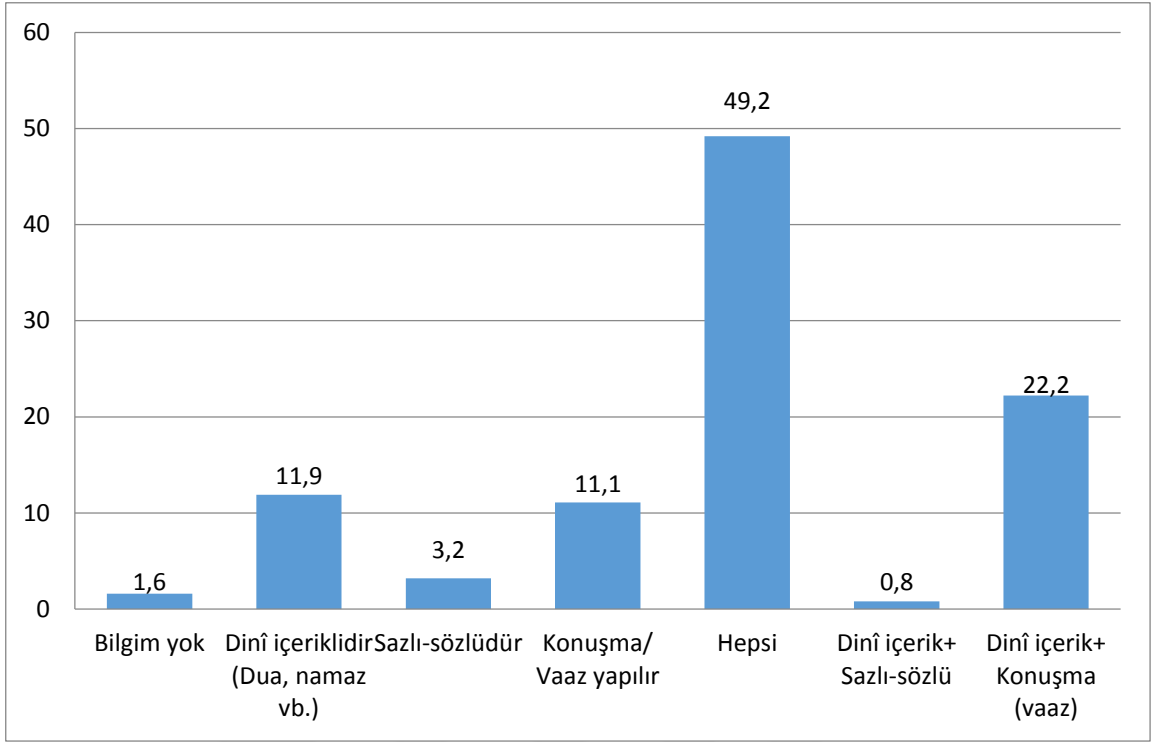
Araştırmada bayramın nasıllığı hakkında bilgi almaya yönelik sorular katılımcılara yönlendirilmiştir. Bunun yanında nasıl olmasını tercih ettiklerine dair sorular sorulmuştur. Bu sorular ve verilen cevaplardan elde ettiğimiz değerler aşağıdaki gibidir:

- **Bayram kutlamaları nasıl olur?**

Bu soruyu katılımcıların tamamı cevaplamıştır.

Tablo 11. Bayram kutlamaları nasıl olur?

	Frekans	(%)	$\bar{x}$ (Ort.)	σ (Std.Sap)
Bilgim yok	2	1,6	4,857	1,568
Dinî içeriklidir (Dua, namaz vb.)	15	11,9		
Sazlı-sözlüdür	4	3,2		
Konuşma/ Vaaz yapılır	14	11,1		
Hepsi	62	49,2		
Dinî içerik+ Sazlı-sözlü	1	0,8		
Dinî içerik+ Konuşma (vaaz)	28	22,2		
Toplam	126	100,0		

Şekil 10. Bayram kutlamaları nasıl olur? (%)

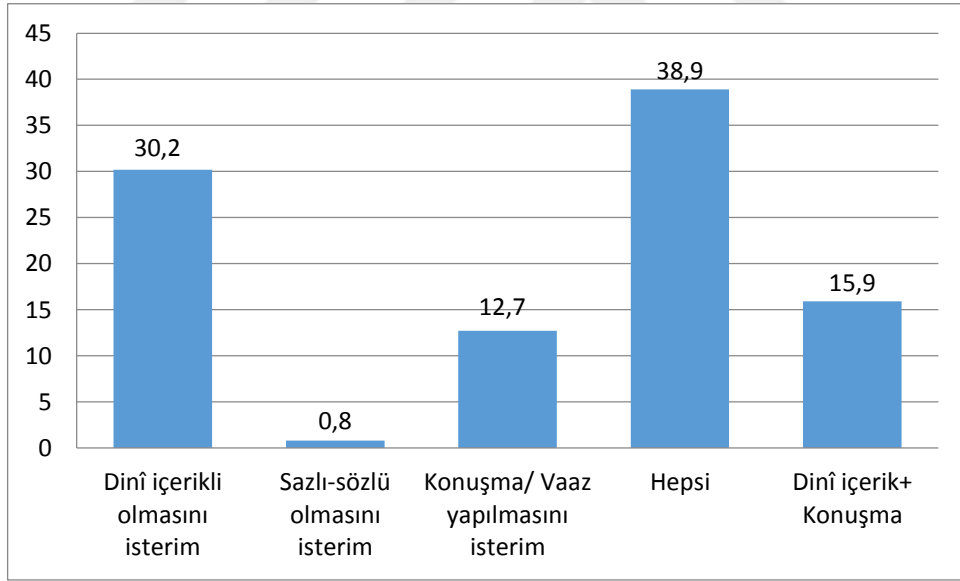
Çalışmamızın ikinci bölümünde detaylı şekilde bayramın nasıl kutlandığını anlattık. Bir de katılımcıların gözünden bu durumu ölçmeye çalıştık ve bunu elde etmek için böyle bir soru sorduk. Onların bakış açısından bayramı değerlendirme fırsatı yakalayabilmemiz açısından bu soru önem taşımaktadır. Sorduğumuz soruya katılımcıların % 1,6'sı bilgin yok diyerek değerlendirme yapmamayı tercih etmiş, % 11,9'u da dua, namaz gibi dini içerikli olduğunu ifade etmiş, % 3,2'si ise sazlı-sözlüdür seçeneğini işaretlemiştir. % 11,1'i konuşma/vaaz yapılır derken, % 49,2'lik neredeyse katılımcıların yarısına yakın kısmı bu sayılanların hepsini bayram kutlamalarında görebileceğimizi ifade etmiştir. % 0,8'lik bir kesim bayramın hem dini içerikli yani namazlı, dualı hem de sazlı-sözlü kutlandığını, % 22,2'si ise dini içerikli olmanın yanı sıra konuşmalar ve vaazlar yapıldığını ifade eden seçeneği tercih etmişlerdir. Bu sonuç bayramın tek bir kutlanma şeklinin olmayıp, çok yönlü kutlamaların yapıldığının göstergesidir. Nitekim yaptığımız gözlemler bu sonucu doğrular niteliktedir.

• **Bu bayramın ne şekilde kutlanmasını tercih edersiniz?**

Bu soruya 124 kişi cevaplamış 2 kişi boş bırakmıştır.

Tablo 12. Bu bayramın ne şekilde kutlanmasını tercih edersiniz?

	Frekans	(%)	$\bar{x}$ (Ort.)	σ (Std.Sap)
Dinî içerikli olmasını isterim	38	30,2	3,258	1,743
Sazlı-sözlü olmasını isterim	1	,8		
Konuşma/ Vaaz yapılmasını isterim	16	12,7		
Hepsi	49	38,9		
Dinî içerik+ Konuşma	20	15,9		
Toplam	124	98,4		

Şekil 11. Bu bayramın ne şekilde kutlanmasını tercih edersiniz. (%)

Katılımcılara bu soruyu yöneltmekteki maksadımız, onların bu konuyla ilgili taleplerini tespit etmektir. Bu soruya % 30,2'lik bir kesim dini içerikli olmasını isterim diye cevap vermiştir. % 0,8'lik bir kesim sazlı-sözlü olmasını isterim diye yanıtlamıştır.

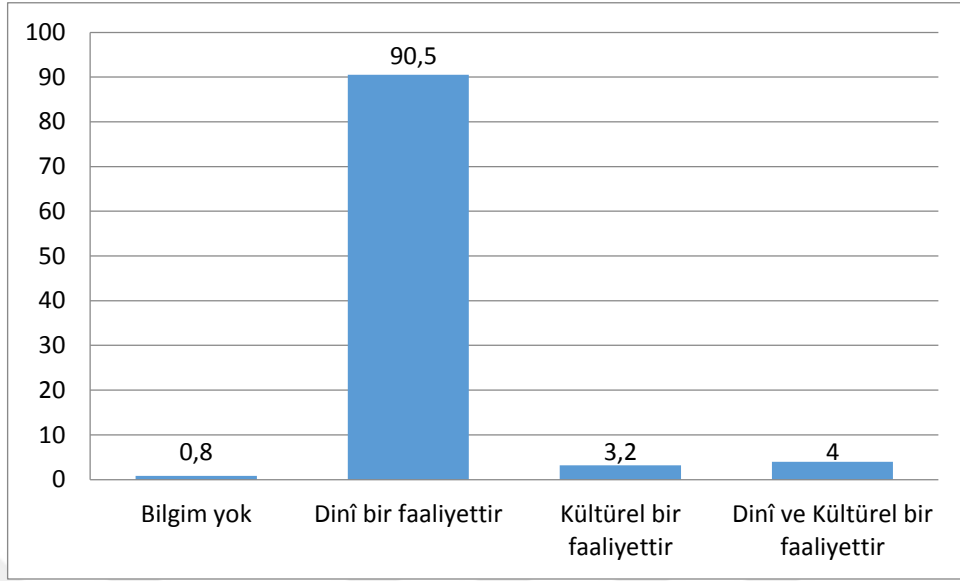
Katıldığımız bayram Cem Vakfı ve Ca‘ferîler’in ortak bir programıdır. Bu sebeple hem Ca‘ferî hem de Alevî geleneklere ait uygulamaları içerisinde barındırmaktadır. Sazlı-sözlü bayram kutlaması daha çok Alevî uygulamasıdır. Bu şekilde kutlama yapılmasını isteyenlerin oranının bu kadar düşük olması katılımcıların çoğunu Ca‘ferîler’in oluşturduğunu göstermektedir. % 12,7’si konuşma/vaaz yapılmasını istemiş, % 38,9’u hepsini içeren bir program arzu etmiştir. % 15,9’luk bir kesim ise dini içerik ve konuşma vaaz yapılmasını talep etmiştir. Şîa’nın kaynaklarına baktığımız zaman, bayram gününde kılınması sevap olan namazdan, tutulması sevap olan oruçtan bahsettikleri görülmüştür. Yüzelik değerlere baktığımız zaman aslında katılımcıların çoğu, bayram gününü ibadetle geçirmek istiyor sonucu çıkmaktadır. Bu durum kaynaklarda geçenlerle, pratikteki uygulamanın tutarlı olduğunu göstermektedir.

- **Gadîr-i Hum bayramı kutlamaları, sizce dinî mi, yoksa kültürel bir faaliyet midir?**

Bu soruya 124 kişi cevaplamış 2 kişi boş bırakmıştır.

Tablo 13. Gadîr-i Hum bayramı kutlamaları, sizce dinî mi, yoksa kültürel bir faaliyet midir?

	Frekans	(%)	$\bar{x}$ (Ort.)	σ (Std.Sap)
Bilgim yok	1	0,8	2,105	0,438
Dinî bir faaliyettir	114	90,5		
Kültürel bir faaliyettir	4	3,2		
Dinî ve Kültürel bir faaliyettir	5	4,0		
Toplam	124	98,4		

Şekil 12. Gadîr-i Hum bayramı kutlamaları, sizce dinî mi, yoksa kültürel bir faaliyet midir? (%)

Şîa'ya göre Gadîr-i Hum bayramı dinî bir faaliyettir. Hatta ikinci bölümde yer verdiğimiz bir röportajda, bu bayramın usûlü'd-dînle ilgili olduğu halde, dinin furûatından olan Ramazan ve Kurban Bayramları'ı kadar önem görmemesi nedeniyle Ca'ferî halkına eleştiri yapıldığını görmekteyiz. Katılımcıların bu bayrama nasıl bir anlam yüklediklerini öğrenmek maksadıyla sorduğumuz bu soruya verilen cevaplar şu şekilde olmuştur:

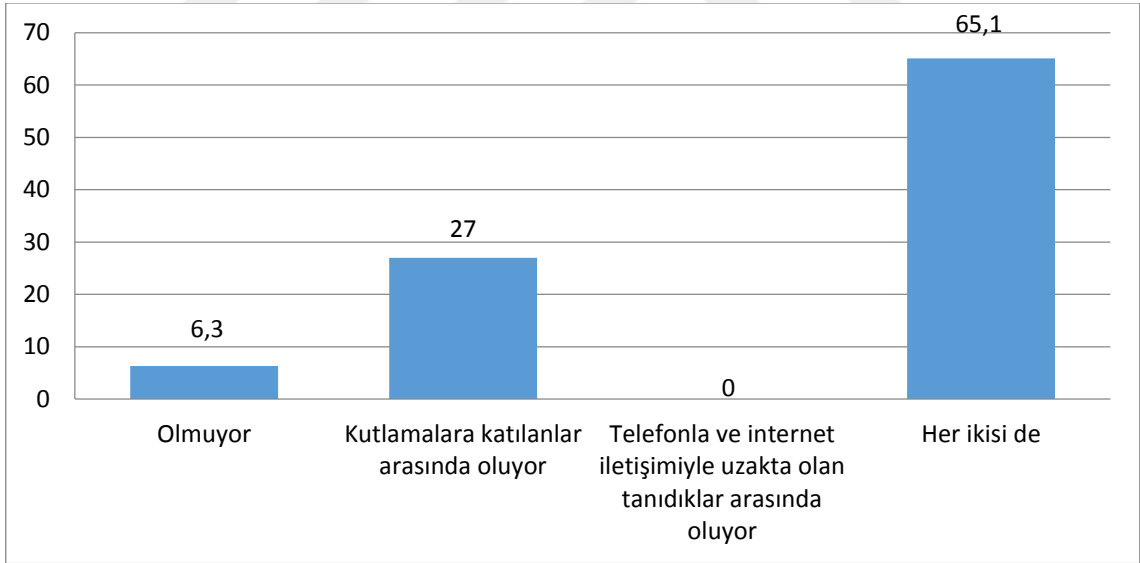
% 0,8 bilgisi olmadığını aktarmış, % 3,2 kültürel bir faaliyet, % 4 ise hem dinî hem de kültürel bir faaliyet olarak gördükleri yönünde görüşlerini paylaşmışlardır. % 90,5 ise dinî bir faaliyet olarak görmüştür. Bu sonuçta yine elde edilen teorik bilgilerle uyumlu bir tablo sergilemektedir. Yani katılımcıların çok büyük bir bölümü bayramı dinî bir faaliyet olarak görmektedir. Zaten bayrama katılan halkın ibadet edermişçesine hareket ettikleri gözlemlenmiştir. Zaman zaman içtenlikle salavat getirmeleri, zaman zaman da yapılan dualarda ve konuşmalarda gözyaşı dökmeleri bunun bir göstergesidir.

- **Gadîr-i Hum bayramı vesilesiyle tebrikleşme ne derece oluyor?**

Bu soruya 124 kişi cevaplamış 2 kişi boş bırakmıştır.

Tablo 14. Gadîr-i Hum bayramı vesilesiyle tebrikleşme ne derece oluyor?

	Frekans	(%)	$\bar{x}$ (Ort.)	σ (Std.Sap)
Olmuyor	8	6,3	3,258	1,066
Kutlamalara katılanlar arasında oluyor	34	27,0		
Telefonla ve internet iletişimiyle uzakta olan tanıdıklar arasında oluyor	0	0		
Her ikisi de	82	65,1		
Toplam	124	98,4		

Şekil 13. Gadîr-i Hum bayramı vesilesiyle tebrikleşme ne derece oluyor? (%)

Bizim kültürümüzde bayramlaşma çok önemli bir yere sahiptir. Aynı durumun Gadîr-i Hum kutlamalarında ne derece gerçekleştiğini tespit etmek maksadıyla sorduğumuz soruya % 6,3 tebrikleşme olmuyor diye cevap vermişlerdir. % 27

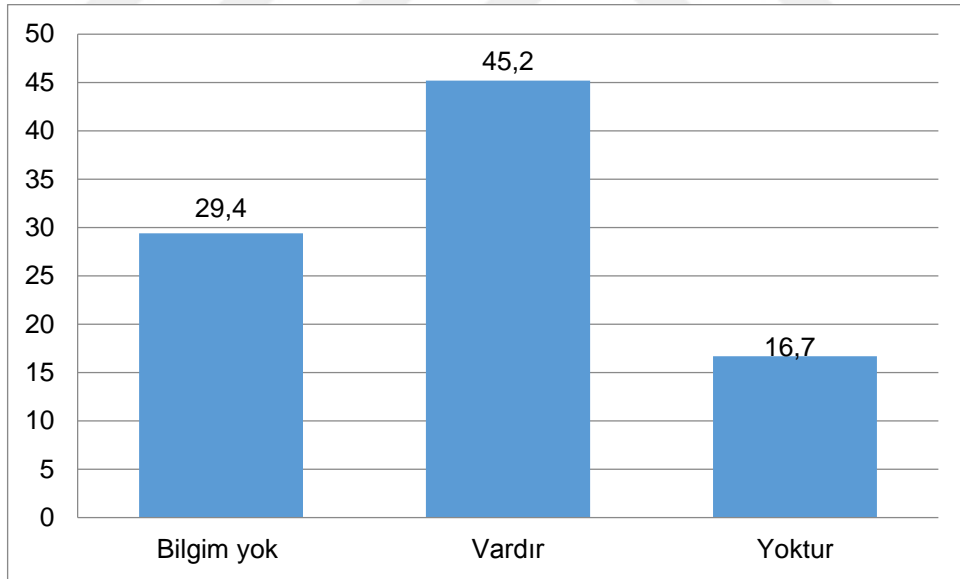
tebrikleşmenin bayrama katılanlar arasında gerçekleştiğini paylaşmış, % 65,1 ise tebrikleşmenin hem bayrama katılanlar arasında hem de telefon ve internet yoluyla uzaktaki tanıdıklar arasında da gerçekleştiğini aktarmışlardır.

- **Bu bayrama özel bir ibadet var mı? Varsa ne olduğunu lütfen yazınız.**

Bu soruya 115 kişi cevaplamış 11 kişi boş bırakmıştır.

Tablo 15. Bu bayrama özel bir ibadet var mı? Varsa ne olduğunu lütfen yazınız.

	Frekans	(%)	$\bar{x}$ (Ort.)	σ (Std.Sap)
Bilgim yok	37	29,4	1,861	0,699
Vardır	57	45,2		
Yoktur	21	16,7		
Total	115	91,3		

Şekil 14. Bu bayrama özel bir ibadet var mı? Varsa ne olduğunu lütfen yazınız. (%)

Şîa kaynaklarında ve popüler literatürde yer alan eserlerde daha önce de belirttiğimiz üzere Gadir-i Hum bayramı gününde yapılması sevap olan bir takım

ibadetlerden bahsedilmektedir. Katılımcıların bu konudaki görüşüne başvurduğumuz da aldığımız sonuç şöyledir:

% 29,4 bilgim yok, % 45,2 vardır, % 16,7 ise yoktur seçeneklerini işaretlemiştir. Ayrıca bu soruda katılımcılara hangi tür ibadetin olduğunu da yazmalarını rica ettik. Verilen cevaplarda yer alan ifadelere göre bayram günü gusül abdesti almak, güzel giyinip, süslenip hoş kokular sürmek gerekmektedir. Oruç tutulur ve öğle namazına iki saat kala ilk rekâtında Fâtiha'dan sonra on İhlâs sûresi, on Âyete'l-kürsî ve on Kadir sûresi okunarak iki rekâtlık bir namaz kılınır. Katılımcılardan birisi de Gadîr gecesinde on iki rekâtlık bir namaz olduğunu belirtmiştir. Bayram gününde yapılması gereken ibadetler içinde dua etmek olduğunu yazanlar da vardır. Bir kısmı da “Nudbe Duası” diye özel bir duanın varlığından bahsetmişlerdir (İmam Mehdî'nin zuhuru için yapılan dua). Katılımcılardan biri, ziyaret-i Ali okudukları, bir başkası da Kerbelâ'ya gittikleri bilgilerini paylaşmışlardır. Yapılması gereken ibadetlere salavat çekmek, hediyeleşmek, fakirlere sadaka vermek, akrabaları ziyaret etmek gibi cevaplar verilmiş, kimisi bayrama katılmanın başlı başına bir ibadet olduğunu söylemiş, kimisi de dine sınımsız sarılmayı saymıştır. Son olarak katılımcılardan bir kısmı ismine “Musahiplik” denen iki kişinin kardeşlik ahdi okuyarak kardeş olmasını saymış, bir kişi de aynı şeyi kardeşlik duası okumak olarak ifade etmiştir.

3.2.3. Katılımcıların Bayrama Verdiği Önem

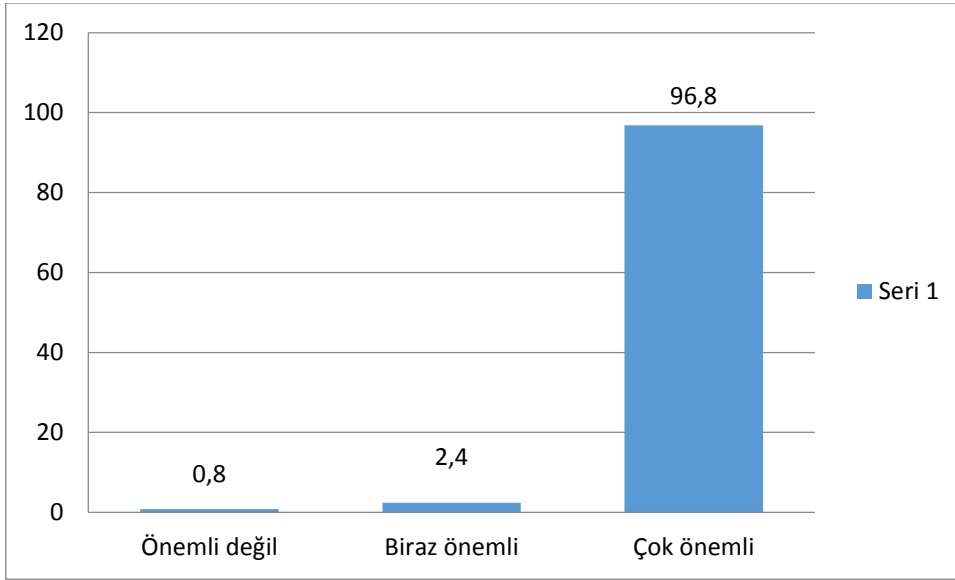
Araştırmada tespit edilmek istenen hususlardan bir tanesi de katılımcılar örneğinde Ca'ferî halkın Gadîr Hum'a verdikleri değerdir. Bu bilgiyi elde etmek amacıyla sorulan sorular ve cevapları aşağıdaki gibidir:

- **Gadîr-i Hum bayramının sizin açınızdan önem derecesini belirtiniz?**

Bu soruyu katılımcıların tamamı cevaplamıştır.

Tablo 16. Gadîr-i Hum bayramının sizin açınızdan önem derecesini belirtiniz.

	Frekans	(%)	$\bar{x}$ (Ort.)	σ (Std.Sap)
Önemli değil	1	0,8	2,960	0,233
Biraz önemli	3	2,4		
Çok önemli	122	96,8		
Toplam	126	100,0		

Şekil 15. Gadîr-i Hum bayramının sizin açınızdan önem derecesini belirtiniz. (%)

Şîa, Gadîr-i Hum bayramının müslümanların en büyük bayramı olduğu kanaatini taşımaktadır. Bunu hem eserlerinde, hem de bayram kutlamalarında yapılan konuşmalarda görmek mümkündür.

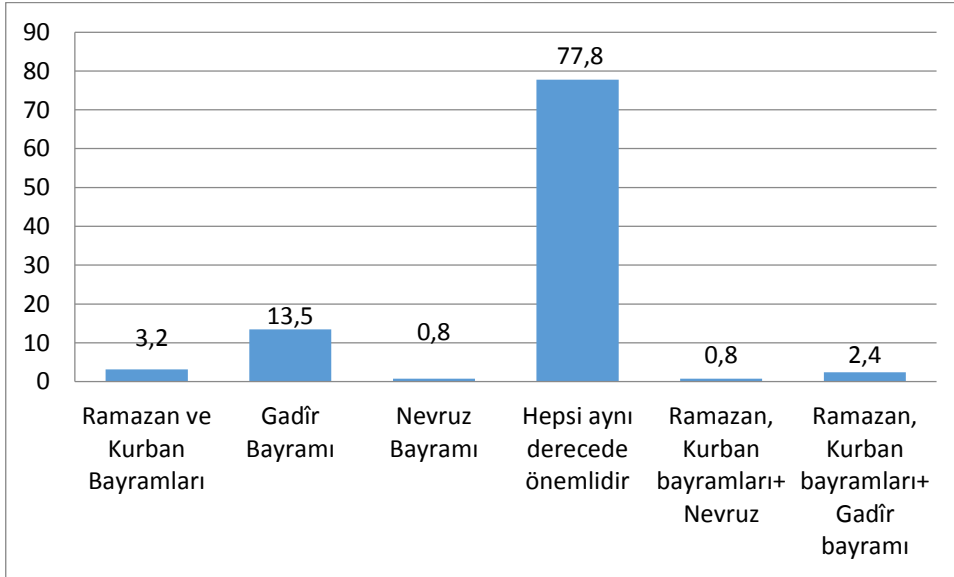
Bu sebeple Şîa âlimlerin bu kadar değer verdiği bayrama halkın ne kadar değer verdiğini görmek istedik. Yöneltiğimiz bu soruya katılımcıların yalnızca % 0,8'i önemli değil cevabını vermiştir. % 2,4'ü biraz önemli olduğunu ifade ederken % 96,8'i gibi büyük bir kesim çok önemli cevabını vermiştir. Verilen bu cevaplara göre Gadîr-i Hum, halk nazarında da değer gören bir bayramdır.

• Aşağıdaki bayramlardan hangisi sizin için daha değerlidir?

Bu soruya 124 kişi cevaplamış 2 kişi boş bırakmıştır.

Tablo 17. Aşağıdaki bayramlardan hangisi sizin için daha değerlidir?

	Frekans	(%)	$\bar{x}$ (Ort.)	σ (Std.Sap)
Ramazan ve Kurban Bayramları	4	3,2	3,678	0,924
Gadîr Bayramı	17	13,5		
Nevruz Bayramı	1	0,8		
Hepsi aynı derecede önemlidir	98	77,8		
Ramazan, Kurban bayramları+ Nevruz	1	0,8		
Ramazan, Kurban bayramları+ Gadîr bayramı	3	2,4		
Toplam	124	98,4		

Şekil 16. Aşağıdaki bayramlardan hangisi sizin için daha değerlidir? (%)

Şîa, müslümanların en büyük bayramınının bu bayram olduğu kanaatindedir. Bu duruma halk nazarıyla baktığımızda % 3,2'lik bir kesim Ramazan ve Kurban

bayramları, % 0,8’lik bir kesim Nevruz bayramı, aynı oranda cevap veren bir diğer grup ise Ramazan, Kurban bayramları ve Nevruz bayramı, % 2,4’lük bir kesim ise Ramazan, Kurban bayramlarıyla birlikte Gadîr bayramı seçeneklerini işaretlemiştir. % 77,8’lik en büyük orana sahip olan kesim ise bütün bayramların aynı derecede önemli olduğunu bildiren seçeneği işaretlemiştir. Bu durum teorikte bu konuda var olan bilginin pratikte çok da karşılık bulamadığının bir göstergesidir. Diğer sorulara verilen cevaplarla birlikte değerlendirme yaptığımız zaman şöyle bir sonuç çıkarmanın doğru olacağı kanaatindeyiz; halk Gadîr bayramına önem verip, anlam yüklemektedir. Fakat bu durum onları diğer bayramları daha değersiz görme sonucuna götürmemiş olacak ki, büyük çoğunluk hepsini aynı derecede değerli görmektedir.

3.2.4. Bayrama Katılım Durumu

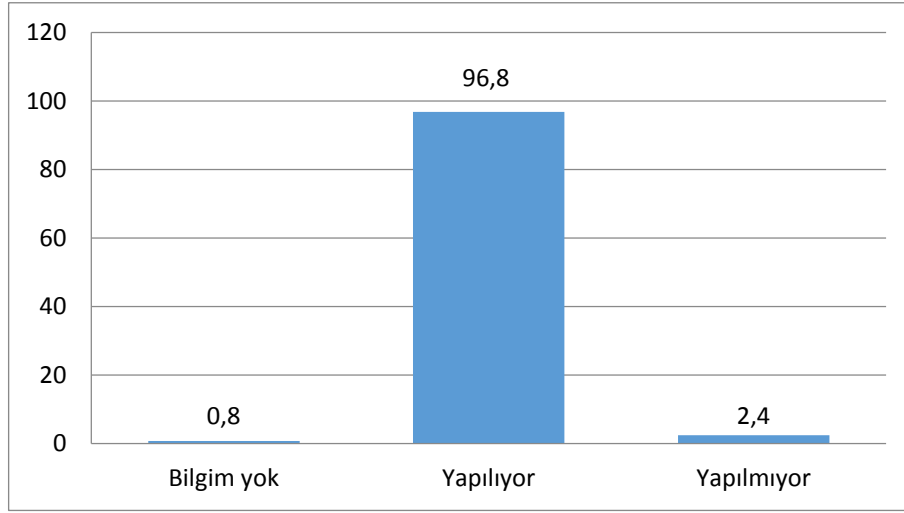
Bayrama katılım noktasında ki durumu ölçebilmek maksadıyla katılımcılara yönlendirilen sorular ve verilen cevaplar şu şekildedir:

- **Yaşadığınız şehirde Gadîr-i Hum bayramı kutlamaları yapılıyor mu?**

Bu soruyu katılımcıların tamamı cevaplamıştır.

Tablo 18. Yaşadığınız şehirde Gadîr-i Hum bayramı kutlamaları yapılıyor mu?

	Frekans	(%)	$\bar{x}$ (Ort.)	σ (Std.Sap)
Bilgim yok	1	0,8	2,016	0,178
Yapılıyor	122	96,8		
Yapılmıyor	3	2,4		
Toplam	126	100,0		

Şekil 17. Yaşadığınız şehirde Gadîr-i Hum bayramı kutlamaları yapılıyor mu? (%)

Bu soru “Yaşadığınız şehir?” sorusuyla bağlantılı olarak sorulmuştur. Farklı şehirden katılımcıların olma ihtimali göz önünde bulundurulmuş, bu durumda kendi yaşadığı şehrin durumunu da aktarması açısından bu soru sorulmuştur. Daha önce de belirttiğimiz üzere katılımcıların üçü hariç hepsi İstanbul’da ikâmet ettiklerini ifade etmişlerdir.

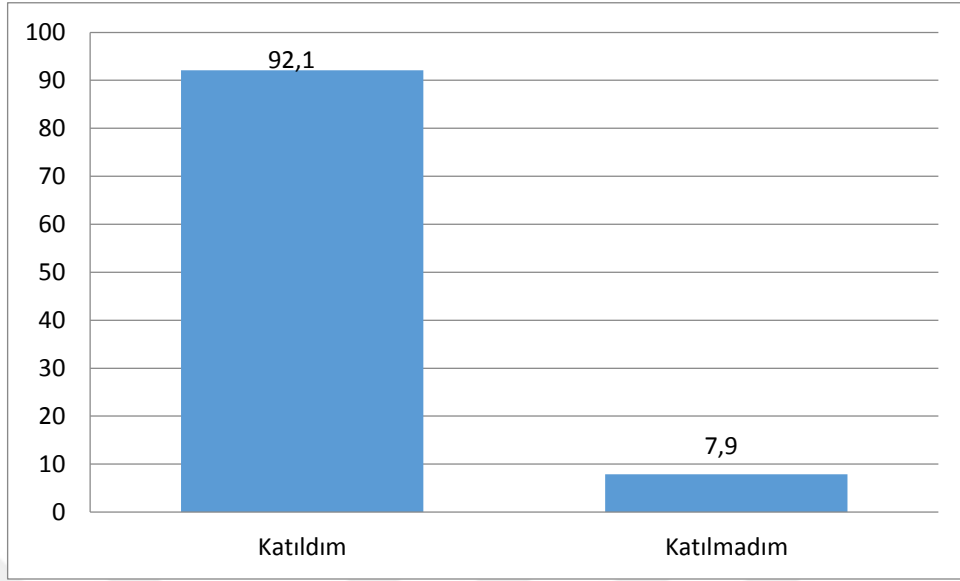
Bu sorunun sonuçlarına göre % 0,8’lik bir kesim bilgin yok seçeneğini işaretlemiş, % 2,4’ü yapılmıyor seçeneğini % 96,8’i ise yapılıyor seçeneğini işaretlemiştir. İki sonucun birbirine yakın olduğu görülmektedir.

- **Daha önce Gadîr-i Hum bayramı kutlamalarına katıldınız mı?**

Bu soruyu katılımcıların tamamı cevaplamıştır.

Tablo 19. Daha önce Gadîr-i Hum bayramı kutlamalarına katıldınız mı?

	Frekans	(%)	$\bar{x}$ (Ort.)	σ (Std.Sap)
Katıldım	116	92,1	1,079	0,271
Katılmadım	10	7,9		
Toplam	126	100,0		

Şekil 18. Daha önce Gadîr-i Hum bayramı kutlamalarına katıldınız mı? (%)

Gadîr-i Hum, Şîa'nın iddiasına göre Hz. Peygamber'den itibaren her sene kutlanan bir bayramdır. Bu sebeple biz de katılımcılara daha önce herhangi bir bayram kutlamasına katılıp katılmadıklarını sorduk. Aldığımız cevaplara göre katılımcıların % 7,9'u daha önce katılmadıklarını ifade ederken, % 92,1'i ise daha önce bir bayrama katıldıklarını bildirmişlerdir. Bu sonuç günümüzde Gadîr-i Hum bayramı kutlamalarının etkin olduğunu göstermektedir.

3.2.5. Bayramın Katılımcılara Duyurulması

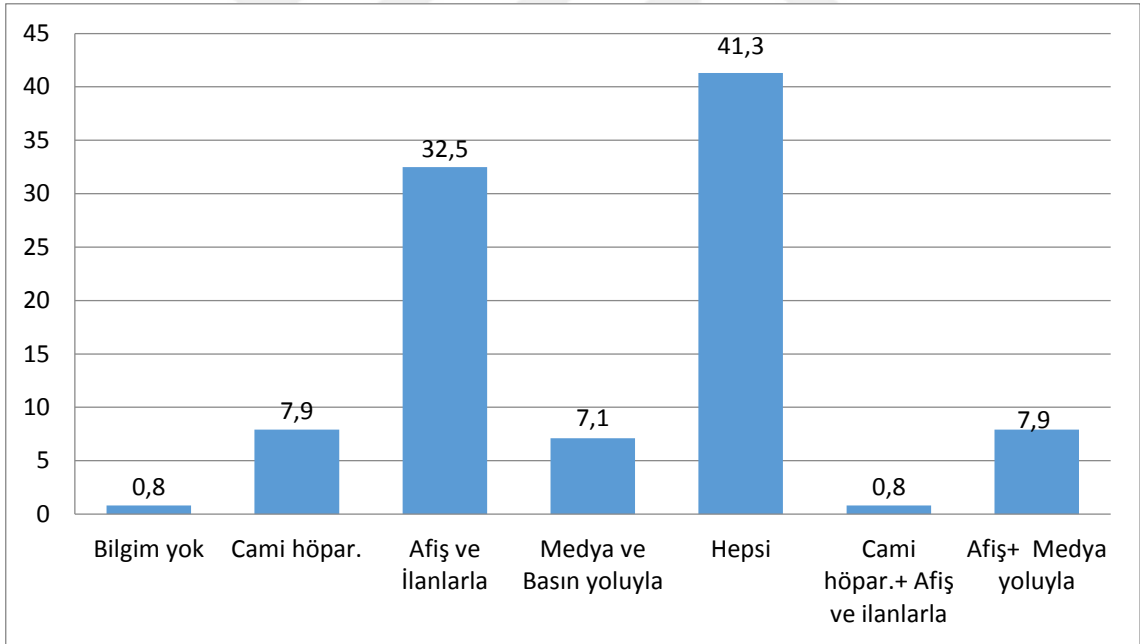
Ankette bayramın duyurusunun nasıl yapıldığına dair yönelttiğimiz soru ve verilen cevap aşağıdaki gibidir:

- **Bayram kutlamaları nasıl duyuruluyor?**

Bu soruya 124 kişi cevaplamış 2 kişi boş bırakmıştır.

Tablo 20. Bayram kutlamaları nasıl duyuruluyor ?

	Frekans	(%)	$\bar{X}$ (Ort.)	σ (Std.Sap)
Bilgim yok	1	0,8	4,242	1,558
Cami hoparlöründen	10	7,9		
Afiş ve İlanlarla	41	32,5		
Medya ve Basın yoluyla	9	7,1		
Hepsi	52	41,3		
Cami hoparlöründen+ Afiş ve ilanlarla	1	0,8		
Afiş ve ilanlarla + Medya ve basın yol.	10	7,9		
Toplam	124	98,4		

Şekil 19. Bayram kutlamaları nasıl duyuruluyor? (%)

Gadîr Hum kutlamalarına büyük bir katılım söz konusudur. Bunun duyurusunun nasıl yapıldığını öğrenmek amacıyla sorduğumuz soruya % 0,8'lik bir grup bilgim yok demiş, % 7,9 cami hoparlöründen duyurulduğunu, % 32,5 afiş ve

ilanlarla, % 7,1 medya ve basın yoluyla, % 0,8 hem cami hoparlörü hem de afiş ve ilanlarla, % 7,9 afiş ve ilanların yanı sıra medya basın yoluyla duyuru yapıldığı bilgisini paylaşmıştır. % 41,3'lük bir kesim bu yöntemlerin hepsinin duyuru yapılırken kullanıldığını aktarmıştır. Seçeneklerin hepsine cevap verilmiş olması bu yöntemlerinin hepsinin duyuru yapılırken kullanıldığını göstermektedir. Biz de gözlem yapmak için katıldığımız iki bayramın duyurusunu internet sitesi üzerinden öğrendik.

3.2.6. Katılımcıların Gadîr-i Hum Bayramının Tarihi Hakkında Bilgileri

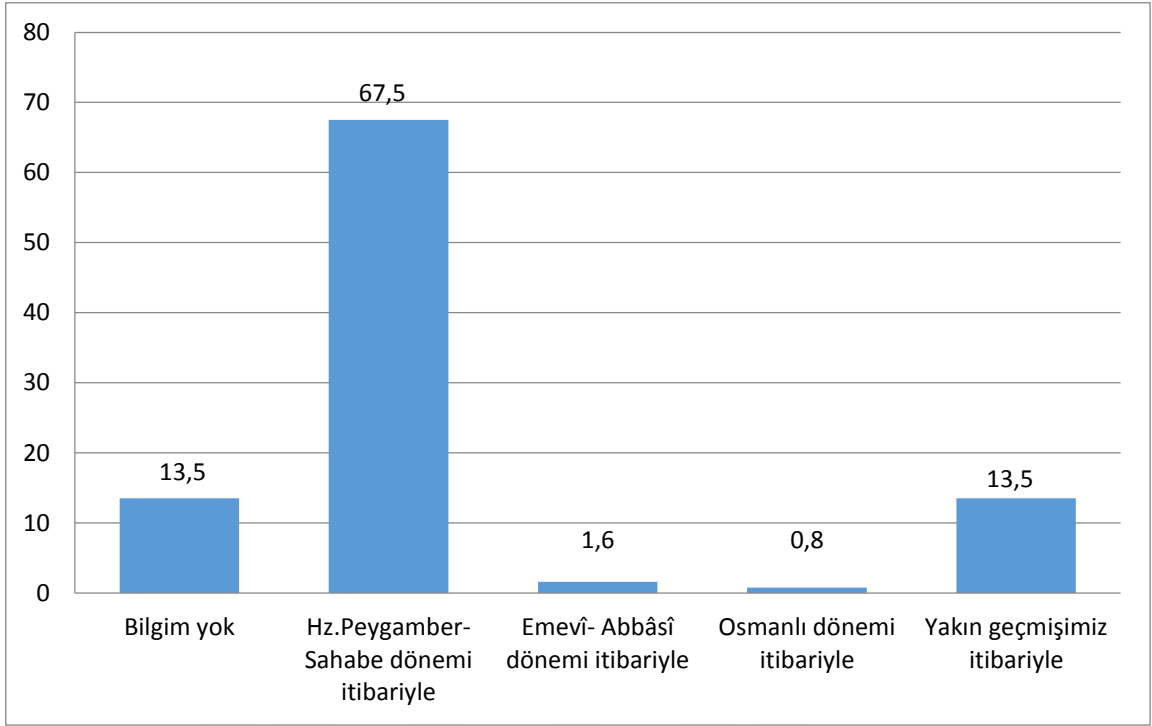
Tezimizin konusu Gadîr-i Hum olayının ve kutlamalarının itikâdî olmakla birlikte tarihî yönüyle de ilgilidir. Katılımcıların görüşüne başvurduğumuz soru ve cevap şu şekildedir:

- **Gadîr Bayramı ne zamandan beri kutlanmaktadır?**

Bu soruya 122 kişi cevaplamış 4 kişi boş bırakmıştır.

Tablo 21. Gadîr Bayramı ne zamandan beri kutlanmaktadır?

	Frekans	(%)	$\bar{x}$ (Ort.)	σ (Std.Sap)
Bilgim yok	17	13,5	2,31	1,164
H.z.Peygamber-Sahabe dönemi itibariyle	85	67,5		
Emevî- Abbâsî dönemi itibariyle	2	1,6		
Osmanlı dönemi itibariyle	1	,8		
Yakın geçmişimiz itibariyle	17	13,5		
Toplam	122	96,8		

Şekil 20. Gadîr Bayramı ne zamandan beri kutlanmaktadır? (%)

Şîa, Gadîr-i Hum bayramının Hz. Ali'nin hilâfetinin ilânıyla Peygamber Efendimiz tarafından daha ilk günden beri kutlanmasının emredildiğini aktarmaktadır. İslâm tarihinde ise hicri 352 yılında ilk kez Muizz'ud-Devle zamanında kutlandığı bilgisi mevcuttur. Şîa bu görüşü savunan tarihçileri kınamıştır. Bu soruyla, katılımcıların bu konuda ki bilgilerini öğrenmeyi hedefledik. Gelen verilere göre, % 13,5'lik bir kesim bilgin yok, aynı oranda ki başka bir kesim ise yakın geçmişimiz itibariyle kutlanıyor demiş, % 1,6 'lık bir kesim Emevî-Abbâsî dönemi itibariyle, % 0,8' lik bir kesim Osmanlı dönemi itibariyle kutlandığını söylemiştir. % 67,5'lik büyük bir kesim ise Hz. Peygamber ve sahabe dönemi itibariyle kutlandığı kanaatindedir. Demek ki halk, Şîa'nın kaynaklarında belirttiği düşünceye paralel bir düşünceye sahiptir. Bu aynı zamanda söz konusu kutlamalarda buna dair bilgilendirmenin de etkili olabileceğine işaret edebilir.

3.3. KATILIMCILARIN ANKET SORULARI DIŞINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Katılımcılara uygulanan anketin sonunda, düşüncelerini ifade edecekleri bir bölüm bırakılmış, onlar da kendi el yazılarıyla bu bölümü doldurmuştur. Şimdi bu bölümde aktarılan bilgileri paylaşalım:

Katılımcıların bir kısmı düşüncelerini paylaşmamıştır. Görüş bildirenlerin büyük bir çoğunluğu Gadîr-i Hum olayını kendi ifadeleriyle anlatmıştır. Birisi Gadîr-i Hum olayının Hz. Peygamber'den sonra karışıklık çıkmaması için gerçekleştiğini ve Hz. Ali'nin o gün veli-vasî seçildiğini yazmıştır.

Katılımcılardan bir diğeri Hz. Ali olmasaydı diğeri bayramların, hatta dinin bir önemi olmayacağını bildirmiştir. Bir başkası ise Hz. Ali abdest gibidir, abdestsiz namaz olmayacağı gibi Hz. Ali'siz din olmaz." ifadeleriyle Hz. Ali'ye din içinde verdikleri önemi açıkça ortaya koymuştur.

Diğeri bir husus büyük bir çoğunluk, Gadîr-i Hum gününün tatil olması talebini paylaşmış, buna sebep olarak çalışanların da bayrama katılmaya yönelik isteklerini göstermiştir. Hatta biri "Bu ülkede Hz. Ali'yi sevmeyen yoktur, bayram günü tatil olsun." şeklinde bir ifadeyle arzusunu dile getirmiştir.

Başka bir katılımcı Gadîr-i Hum'da peygamberin sözü tutulsaydı İslâm âlemi bu durumda olmazdı eleştirisinde bulunmuştur. Katılımcılardan bir başkası ise bütün bayramların önemli olmakla birlikte Gadîr-i Hum anlaşıldığında diğeriğerlerinin de daha iyi anlaşılacağını ifade ederek Gadîr-i Hum bayramının aynı zamanda kardeşlik bayramı olduğunu vurgulamıştır.

Bildirilen görüşlerin bir kısmı da programın işleyişine yönelik eleştiri ve taleplerden oluşmaktadır. Buna göre, konuşmaların kısa tutulması ilâhî ve gösterilerin ön planda olması talep edilmiş, program bitmeden salonun boşaltılmaması istenmiştir. Ayrıca sadece bir salonda kutlanmasının yeterli olmadığı görüşü paylaşılmış, bu bayram dolayısıyla konferans ve seminerler düzenlenmesi, makale ve kitap yazılması gerektiği belirtilmiştir.

Yazılan görüşlerin bir kısmı da katılımcıların temennilerini içermektedir. Bu bağlamda görüş bildirenlerden biri doğruluktan ayrılmamak ve İmam Mehdi'nin acilen zuhur etmesine yönelik temennisini, bir diğeri İslâm âleminin Kur'ân, İslâm, Ehl-i beyt etrafında birleşme temennisini, bir başkası ise bütün bayramları ülke olarak kardeşçe kutlayabilme temennisini bildirmiştir. Yine bir diğerkatılımcı tarafsızca, âlimlerin kitapları ve İslam Tarihini okuduğumuzda konuyu anlayabileceğimizi hatırlatmış, yazarken tarafsız olmamız temennisinde bulunmuştur.

Katılımcıların büyük bir kısmı Gadîr-i Hum bayramının önemine binaen ülke genelinde kutlanması gerektiği düşüncesindedir. Hatta biri, bu bayramın sadece mezhepsel görülmemesi, anlamının kavranıp herkese aşılması ve tüm müslümanlar tarafından kutlanmasını istemiştir. Bir diğeri bu konuda Diyanet'in yetersiz kaldığını, hocalara fetva verdirmediğini, sadece Ca'ferîler tarafından bayramın bilindiğini yazmıştır. Ayrıca yazılan metinlerde bayrama devlet büyüklerinin de katılmasını isteyen ve medyada bayrama yönelik haberler yapılmasını gerekli gören ifadeler de bulunmaktadır.

SONUÇ

Gadîr-i Hum olayı, İslâm tarihinde kendisine yer bulmuş önemli ve tartışmalı hadiselerden biridir. Gerek Ehl-i sünnet eserleri gerekse Şîî kaynaklar, anlatılar farklı da olsa neticede böyle bir olayın varlığından bahsetmektedirler. Bununla birlikte şüphesiz her iki mezhepte de Gadîr-i Hum olayına verilen konum ve değer yanında olayın gerçekleşme şekli de bariz bir şekilde birbirinden ayrılmaktadır. Bu olaya farklı anlamlar verilmiş ve Şîa tarafından üzerine farklı hükümler bina edilmiştir.

Gadîr-i Hum olayını İslâm tarihinde ki diğer her hangi bir olaydan daha özel kılan en önemli vasfı, Şîa'nın imâmet anlayışının dayanak noktası olmasıdır. Nitekim Şîa'yı diğer ekollerden ayıran imâmet anlayışında delil getirilen en önemli olaylardan biri Gadîr-i Hum'dur. Şîa Gadîr-i Hum'u Hz. Peygamber'in Allah'tan aldığı emirle Hz. Ali'ye imâmet görevini tevdi ettiği mekân olarak görmektedir. Üstelik Şîa için Gadîr-i Hum sadece bir mekân değil, dinin kemâle ermesini, nimetin tamam olmasını, peygamberlik müessesesinin anlam kazanmasını sağlayan bir olayın da adıdır. 632 yılından kıyamete kadar insanlığın kurtuluşuna vesile olacak imâmet doktrininin başlatıldığı vakiyedir. Onlara göre o günden bugüne Kerbela olayı da dâhil, İslâm dünyasının yaşadığı ne kadar sorun, problem varsa o gün yerine getirildiğini iddia ettikleri Gadîr-i Hum biatine uyulmamasından kaynaklanmaktadır. Her problemin temelinde tek bir eksikliği görmek veya her sorunun çözümünü Gadîr-i Hum biatine sahip çıkmakta görmek bir tür inanç zaafiyetidir.

Şîa bahsi geçen düşüncelerini temellendirmek için bir takım âyet ve hadisleri delil göstermektedir. Ehl-i sünnet ve Şîî müfessirlerin aynı âyetlere getirdikleri yorumları incelediğimiz zaman her iki ekolün mensuplarının, zaman zaman ortak yorumlar yapmakla birlikte, taban tabana zıt görüşler de ortaya koydukları sonucu çıkmaktadır. Aynı durum konuyla ilgili hadisler hakkında yapılan yorumlarda da görülmektedir. Şîa bahsi geçen nasları imâmeti destekleyecek şekilde yorumlamaktadır. Ehl-i sünnet ise bu naslardan imâmet anlayışını doğuracak bir sonuç çıkmasının imkânsız olduğu kanaatini taşımaktadır.

Bu durumun doğal sonucu olarak her iki ekolün imâmet anlayışı birbirinden tamamen farklıdır. Şîa imâmeti usûlü'd-dîn içerisinde değerlendirip onu başköşeye oturtmuştur. Ehl-i sünnet ise imâmeti furûu'd-dinden görmektedir. Bununla birlikte bilindiği üzere Ehl-i sünnet kelâm kaynaklarında, Şîa'ya cevap verme amacıyla imâmet bahsine de yer verilmiştir. Şîa ve Ehl-i sünnetin bu konuda birleştikleri nokta düzenin sağlanması ve devamı için hilafet kurumunun gerekli olduğudur. Şîa bunu imâmet olarak ifade etmekte ve bu kurumun kaynağı olarak Allah'ı görmektedir. Yani onlara göre imamı seçip tayin eden ve açıklanmasını âyet göndererek emreden Allah'tır. Ehl-i sünnet'e göre ise hilâfetin kaynağı insandır. Halife, icma ile seçilmiştir. Şîa'nın bu bakış açısı, imâmete en önemli delil olarak gösterdikleri Gadîr-i Hum olayını ve bu olayın yaşandığı günü, onlar açısından değerli kılmaktadır.

Onlar, Gadîr-i Hum gününün Hz. Peygamber tarafından bayram ilân edildiğini aktarmaktadır. Hatta bu bayramın tüm ümmet için bayramların en yücesi olduğu düşüncesini taşımaktadırlar. Bayram gününde ibadet edilir, tebrikleşilir, sevinç ve mutluluk içinde bulunmak gerekir. Bu nedenle çeşitli kutlamalar ve törenler tertip edilmektedir.

Ameller, belli bir düşüncenin ve inancın sonucudur. Gadîr-i Hum kutlamaları imâmet düşüncesinin elle tutulur gözle görülür bir sonucu olması hasebiyle araştırmaya değer bir alandır. Kutlamalar sırasında karşılaştığımız Ca'ferî vatandaşların hal ve hareketleri de bu düşüncemizi destekler niteliktedir. Katılımcıların kutlamalarda tam bir ibadet samimiyetiyle hareket ettikleri gözlenmiştir. Yeri geldiğinde hep bir ağızdan coşkulu bir şekilde salavat getirmeleri, yeri geldiğinde son imam Mehdî'nin gelmesi için dua ederken gözyaşı dökmeleri ve Hz. Ali'den bahsedilirken aşkla "Lebbeyk ya Ali!" diye slogan atmaları böyle düşünmemize sebep olmaktadır. Tüm bu gözlemlerimizi anketlere verilen cevaplarla harmanladığımız zaman, günümüz Ca'ferîler'inin kendi mezhepsel görüşlerinden biri olan imâmet düşüncesine ne kadar bağlı olduklarının da farkına varmış oluruz.

Çalışmada bu tespit sadece teorik metinlerden hareketle değil aynı zamanda pratik uygulamalardan da yola çıkılarak yapılmaktadır. Zira teori ile pratiği, kaynaklarda yazılı bilgiler ile bugünkü anlayışları karşılaştırmak ve mevcut realiteyi

doğru bir Şekilde ortaya koyma amacıyla burada gözlem ve anket gibi günceli görebilmemizi sağlayan metotlardan yararlanılmıştır.

Bu çalışmada gözlem ve anket dışında mülakatlarda yapılabilir. Esasen içinde bulunulan Şartlar itibariyle her ne kadar mülakat yöntemi kullanılmadıysa da Alevî ve Ca'ferî topluma yönelik yapılacak başka araŐtırmalarda mülakata da yer verilmesi tavsiye olunmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın en başından sonuna kadar yardım talep ettiğimiz hiçbir Ca'ferî ve Alevî'den rencide edici bir tavır görmediğimizi, her zaman iŐimizi kolaylaŐtırıcı bir tavır sergilediklerini ve yardımcı olma gayreti gösterdiklerini belirtmek gerekir. Hatta anket çalışmamızın son kısmında kendi görüşlerini ifade edebilmeleri için bıraktığımız alanda birçok kişi bu çalışmadan dolayı teşekkür etmişlerdir.

Bu çalışmada toplamda üç Gadîr-i Hum bayram programında gözlemler yaptık. Bunlardan ilki Kars ilinde diğer ikisi ise İstanbul/ Halkalı bölgesinde gerçekleştirilen kutlamalardır. Öncelikle Kars'ta gerçekleştirilen kutlamaya katılmak için Hz. Ali arŐı Camii imamıyla birebir görüŐme sağlanıp bayram hakkında bilgi edindik. Kendisinden Gadîr-i Hum günü camide bulunup gözlem yapmak için izin aldık. 2013 yılında katıldığımız bu kutlamaya sadece cami cemaatinin katılım sağladığı gözlenmiştir. Burada âdeta camide herhangi bir haftanın kutlandığı ve haftanın konusuyla ilgili vaaz yapıldığı gibi bir izlenim uyanmıŐtır. Konuşma içerisinde her ne kadar bunun en büyük bayram olduğu söylense de uygulama bunu destekler nitelikte değildir. Fakat 2013'ten bu zamana kadar bile bu konuyla ilgili geliŐmeler olduğu açıktır. Bunu sosyal medyada ulaştığımız haberlerden de anlamaktayız. Çünkü Kars'ta da son yıllarda salon etkinliği Şeklinde nispeten daha geniş katılımlı programlar yapıldığı haberlerden edindiğimiz bilgiler arasında yer almaktadır.

İstanbul Halkalı'da ki program da ise Kars'takiyle karŐılaŐtırılmayacak Şekilde ihtiyaŐlı bir organizasyon Şeklinde yapılmıştır. Halkalı'da katıldığımız her iki program da, o günün bayram olduğu hissini uyandıracak bir coşkuyla kutlanmıştır.

Gadîr-i Hum kutlamalarına yönelik süreç içindeki deđiŐimler incelendiğinde yıllar geçtikçe kutlamaların daha geniş katılımlı ve daha gösteriŐli organizasyonlar olarak gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bunun sebebi Ca'ferîlerin kendileriyle ilgili

yaptıkları özeleştiriden de anlaşıldığı üzere Gadîr-i Hum'un en büyük bayram olduğunu gösterme çabasıdır. Başka bir deyişle Gadîr-i Hum'un, en büyük bayram olduğuna dair olan inançlarını açığa vurma isteklerinin ve bu inancı halk arasında yerleştirme arzusunun bir sonucu olduğunu söyleyebiliriz.

Kutlamalara katılan Ca'ferî ve Alevî halka dağıttığımız anketlerde Gadîr-i Hum olayı ve bayramıyla ilgili halkın nabzını tutmayı amaçlamıştık. Ankete cevap verenlerin nezdinde Şîf âlimlerin Gadîr-i Hum'a ve bu bayrama yükledikleri abartılı anlamların halk nazarında nasıl karşılık bulduğunu anlamaya çalıştık. SPSS programında frekans analiziyle değerlendirdiğimiz anketlerden edindiğimiz sonuçlara göre halk Gadîr-i Hum olayı ve o günün bayram olduğu konusunda bilgi sahibidir. Gadîr-i Hum olayı ve bunun sonucu olan Gadîr-i Hum bayramı onlar için değerlidir. Fakat bunun en büyük ve en önemli bayram olduğu konusunda halk ve Şîf liderler arasında görüş farklılığı vardır. Çünkü en çok hangi bayrama değer verdiklerini öğrenmek için sorduğumuz soruya çoğunluk bütün bayramların aynı derecede önemli olduğuna dair cevaplar vermiştir. Bayramın nasıl kutlanması gerektiğiyle ilgili çeşitli talepleri vardır. Çoğunluk bugüne has bazı ibadetler olduğunu belirtmiştir. Gadîr Hum günü, karşılıklı tebrikleşmede bulunmaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmı bugünün resmi tatil olmasını talep etmektedir.

Çalışmamızdan çıkan sonuca göre günümüz Ca'ferî ve Alevîler'i Gadîr-i Hum gününün yıldönümü olan 18 Zilhicce'yi bayram olarak kutlamaktadırlar. Geçmişten beri bu algıya sahiptiler. Fakat bu günkü gibi yaşamıyorlardı. Yaşasalar bile bu kadar açıktan duyurarak ve göstererek ortaya koymuyorlardı. Her sene biraz daha geliştirerek ve duyurusunu daha iyi yaparak bugünü yaşatmaktadırlar. Giderek büyüyen bir şekilde kutlamaların yapılmasında kendilerinin Gadîr-i Hum'u içselleştirip yaşatabildikleri ölçüde sorunların daha iyi çözüme kavuşacağına dair taşıdıkları inancın da belirli bir etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan Gadîr-i Hum'un, Ehl-i sünnet ile aralarındaki temel farklılığın birincil dayanaklarından birini oluşturduğu göz önüne alındığında, olaya bir bayram günü olarak hayatiyet kazandırılması aynı zamanda mezhebî kimliğin de ortaya konulması, ayrılık noktalarının vurgulanması şeklinde okunabilir.

KAYNAKÇA

Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, el-Müsned, (nşr. Ahmed Muhammed Şakir), Kahire, 1995.

_____, el-Müsned, (nşr. Şuayb Arnavud, Adil Mürşid), Beyrut: Risâle Yayınları, 2001.

Albayrak, Rumeysa, *İmâmiyye Şiası'nda İmâmet Delili Olarak Gadîr-i Hum*, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Aksoy, Şeyh Safaeddin, *Gadîr-i Hum*, İstanbul: Kevser Yayınları, 2014.

Aydın, Hayati, *Gadîri Hum Şiî ve Sünnî Literatürde İmâmet, Hilâfet ve Velâyet Kavramlarının Dinî ve Şiyasî Arka Planı*, İstanbul: Şa-to Yayınları, 2001.

Bakillani, Ebû Bekr Muhammed b. Tayyib, *Kitâbü Temhîdi'l-evâ'il ve telhîsü'd-delâ'il* (nşr. İmâdüddîn Ahmed Haydar), Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye1407/ 1986.

Beyazîzâde, Ahmed Efendi, *İmam-ı Azam Ebû Hanîfe'nin İtikadî Görüşleri* (çev. İlyas Çelebi), İstanbul: İFAV Yayınları, 2017.

Bozkurt, Nahide, “Abbasiler Bölümü”, *İslam Tarihi El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *el-Câmi'u's-sahîh* (nşr. Muhammed Zuheyr Nasır en-Nasır), Beyrut: Dâru't-Tavku'n-Necat, 1996.

Bulut, Halil İbrahim, “Kerbelâ'ya Kutsiyet Kazandırmada Dinî ve Siyasi Otoritelerin Rolü”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XII/22 (2010), s. 1-19.

Cüveynî, İmâmü'l-Haremeyn Ebü'l-Meâlî, *Kitâbü'l-İrşâd İnanç Esasları Klâvuzu* (çev. Adnan Bülent Baloğlu, Sabri Yılmaz, Mehmet İlhan, Faruk Sancar), Ankara: TDV Yayınları, 2012.

Deştî, Muhammed, *110 Soruda Gadîr-i Hum* (çev. Fatıma Zehra), İstanbul: Kevser Yayınları, 2011.

Ebüssuûd Efendi, Muhammed b. Muhammed b. Muhyiddin İmad, *Ebüssuûd Tefsiri* (çev. Ali Akın), İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2006.

Emini, Abdülhüseyn Ahmed, *el-Gadir fi'l-kitâb ve's-sünne ve'l-edeb*, Tahran: Dâru'l-Kütübi'l-İslâmiyye, 1987.

_____, *Gadîr-i Hum Özetle el-Gadir* (çev. Seyid Ali Hüseyini- Bahri Akyol), yy: İslâmi Kültür ve İlişkiler Merkezi Tercüme ve Yayın Müdürlüğü, 1998.

_____, “Dinin Kemâli ve Gadîr-i Hum Olayı”, *Misbah Dergisi*, 2007, s. 158.

Eş'arî, Ebü'l-Hasan *el-İbâne ve Usûlü Ehli's-Sünne Eş'arî Akaidi*, (çev. Ramazan Biçer) İstanbul: Gelenek Yayınları, 2010.

_____, *Kitâbu'l-Lümâ fi'r-red alâ ehli'z-zeyğ ve'l-bid'a*, Kahire: el-Hey'etü'l-Âmme li's-Şuûni'l-Metâbi'el-Emiriyye, 1975.

Fığlalı, Ethem Ruhi, "Gadir-i Hum", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1996, XIII, 279-280.

Göktaş, Abdullah Osman, *Gadîr-i Hum Allah'ın Üzerinizdeki Tamamlanmış Nimesi*, İstanbul: Önsöz Yayınları, 2013.

Gölpınarlı, Abdülbâki, *Tarih Boyunca İslâm Mezhepleri ve Şiilik*, İstanbul: Derin Yayınları, 2011.

Güner, Ahmet, "Büveyhîler Devrinde Bağdat'ta Kerbela/Aşure, Gadîr-i Humm ve Benzerî Şîi Uygulamaları", *Çeşitli Yöleriyle Kerbela Tarih Bilimleri Dergisi*, Sivas, 2010, s. 325-339.
_____, "İslâm Medeniyetinde Bağdat", (Medînetü's-Selâm) Uluslararası Sempozyumu, İstanbul, 2008, s. 151-170.

Hairi, Eyüp, *Gadîr-i Hum Olayı* (çev. Cafer Bendiderya), İstanbul: Tesnim Yayınları, 2015.

Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi* (çev. Mehmet Yazgan), İstanbul: Beyan Yayınevi, 2011.

Hasan, Hasan İbrahim, *İslâm Tarihi* (çev. İsmail Yiğit, Yakup Çiçek, Sadrettin Gümüş, Turan Aslan, Hamdi Aktaş), İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1992.

Horasani, Aliasker, *Fi Rihab'il Gadîr* (çev. Seyyid Ali Hüseyini), yy.: İslâmî Kültür ve İlişkiler Merkezi Tercüme ve Yayın Müdürlüğü, 1998.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fida İmadüddin İsmâil b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-Nihâye Büyük İslâm Tarihi* (çev. Mehmet Keskin), İstanbul: Çağrı Yayınları, V, 1994.

_____, *Tefsîru'l Kur'ani'l Azîm* (çev. Savaş Kocabaş), İstanbul: Karınca&Polen Yayınları, III. 2012.

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe Dîneverî, *el-İmâme ve's-Siyâse*, (nşr. Ali Şîrî), Beyrut: Dârü'l-Edva, I, 1990.

İbn Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid, *es-Sünen* (nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâki), yy. ts., Daru İhyau Kütüb.

Kandemir, M. Yaşar, "Ali", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1989, II, 375-378.

Kummî, Ebü'l-Hasan Ali b. İbrâhim, (nşr. Tayyib el-Musevi el-Cezairi), y.y. Mektebetü'l-Hüda, t.y., I.

Nüşanın s. 250-251 arası eksik

Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Câmiu Li Ahkâmi'l-Kur'an* (çev. M. Beşir Eryarsoy), İstanbul: Buruc Yayınları, VI. 2014.

Kutluay, İbrahim “Küleynî'nin el-Kâfi Adlı Eserinde Hz. Ali'yle İlgili Bazı Rivâyetlerin Tenkid ve Değerlendirmesi”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIII (2015), s. 5-42.

Küleynî, Ebû Cafer Sikatü'l-İslâm Muhammed b. Yakub b. İshak, *el-Usul mine'l-Kafi*, Tahran: el-Kütübü'l-İslamiyye, I, ts.

Mahdı, Sarmad Ali Mahdi, *Anadolu Türk Alevliliği Bağlamında Irak Türklerinde Alevilik*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed, *Te'vilâtü'l-Kur'an Tercümesi* (çev. S.Kemal Sandıkçı-Yusuf Şevki Yavuz), İstanbul: Ensâr Yayınları, IV, 2018.

_____, *Te'vilâtü'l-Kur'an Tercümesi*, (çev. İbrahim Tüfekçi), İstanbul: Ensâr Yayınları, XVI, 2019.

Muradov, Safa, *Ehl-i Sünnet ve Şia'nın Farklılaşmasında Hadis Rivâyetlerinin Rolü*, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.

Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc, *el-Câmiu's-sahîh* (nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâki). Dâru İhyâi Kütübü'l Arabiyye, 1991.

Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb, *es-Sünen* (nşr. Şuayb Arnavud), Beyrut: Risâle Yayınları, 2001.

Nesefî, Ebü'l-Muîn Meymûn b. Muhammed b. Muhammed b. Mekhûl, *Tevhidin Esasları kitâbü't-temhîd li kavâidi't-tevhîd* (çev. Hülya Alper), İstanbul: İz Yayıncılık, 2007.

Onat, Hasan, *Emevîler Devri Şîî Hareketleri ve Günümüz Şiîliği*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.

Özdinç, Rıdvan, *İtikat ve Siyaset Sünnî Kelâmında İmâmet-Hilâfet Meselesi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018.

Rüknî, Abdulmecit, *Hz. Peygamber'in (S.a.a) Gadîr-i Hum Hutbesi* (çev. Hidayet Yalçın), İstanbul: Kevser Yayınları, 2014.

Sofuoğlu, Cemal, “Gadîr-i Hum Meselesi”, *AÜFD*, XXVI/1 (1984) s.461-470.

Şakir, Mahmud, *Hz. Adem'den Bugüne İslâm Tarihi* (çev. Ferit Aydın), İstanbul: Kahraman Yayınları, V, 2004.

Tabatabâî, Allame Muhammed Hüseyin b. Muhammed b. Muhammed Hüseyin, *el-Mizân fi Tefsîri'l-Kur'an* (çev. Salih Uçan), İstanbul: Kevser Yayınları, V, 2012.

_____, *el-Mizân Fî Tefsîri'l-Kur'an* (çev. Vahdettin İnce), İstanbul: Kevser Yayınları, IV, 2012.

_____, *el-Mizân Fî Tefsîri'l-Kur'an*, Beyrut: Müessesetü'l-A'lemi li'l-Matbuat, XX, 1973.

Tabersi, Ebû Ali Eminüddin Fazl b. Hasan b. Fazl, *Mecma'u'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'an* (nşr. Seyyid Muhsin el-Emînî el-Âmilî), Beyrut: Müessesetü'l Alâmî li'l-Matbûât, III, 1995.

Tirmizî, Muhammed b. İsâ b. Sevre, *es-Sünen* (nşr. Ahmed Muhammed Şakir), Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1975.

Turan, Fatma Ahsen “Nusayrilerde Gadîr-i Hum, Fıraş ve Mubahele Bayramları”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, LIV. (2010), s. 294-295.

Tûsî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Hasen b. Alî, *et-Tibyân fî tefsiri'l-Kur'ân* (nşr. Ahmed Habib Kasir el-Amili), Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, X, ts.

Türk, Hüseyin, “Hatay’da Gadîr Bayramı”, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, XXVI, (2001), s. 89-96.

Ünalın, Abdullah, *Ehl-i Sünnet ve Şîa'nın İmâmette Dayandığı Deliller*, Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998.

Üzüm, İlyas, *İnanç Esasları Açısından Türkiye’de Ca’ferîlik*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1993.

_____, “Nusayrîlik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2007, XXXIII, 270-274.

Yazıcı, Mehmet Nuri, *Gadîr-i Hum Rivâyetlerinin Hadis İlmi Açısından Değerlendirilmesi*, Bursa: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Yurdağür, Metin, *Kelâm Tarihi*, İstanbul: İfav Yayınları, 2018.

<http://www.adanahaber.net/bolge-haberleri/Gadîr-i-hum-bayrami-kutlandi-h9756.html>, Erişim tarihi: 01/03/2019.

<http://www.belcikaaydinhaber.com/?act=show&code=detail&id=17705>, Erişim tarihi: 01/03/2019.

<https://www.haberler.com/irak-ta-Gadîr-i-hum-bayrami-kutlandi-5213949-haberi/>, Erişim tarihi: 01/03/2019.

<http://www.hatayekspres.com/kaymakam-uygur-Gadîr-i-hum-bayramini-kutladi-37583.html>, Erişim tarihi: 01/03/2019.

<http://www.iskenderunes.net/haber/Gadîr-i-hum-bayrami-5907.html>, Erişim tarihi: 01/03/2019.

<http://www.iskenderunes.net/haber/bugun-Gadîr-i-hum-bayrami-5927.html>, Erişim tarihi: 01/03/2019.

http://www.karshzalicamii.com/kars-hz_-ali-carsi-camiide-Gadîr-i-hum-kutlamasi-vardi_-vd37.html, Erişim tarihi: 22/02/2019.

<http://www.karsmanset.com/haber/Gadîr-i-hum-bayrami-24351.htm>, Erişim tarihi: 22/02/2019.

<https://www.memurlar.net/haber/416461/Gadîr-i-hum-bayrami-nda-turbeler-doldu-dilekler-tutuldu.html>, Erişim tarihi: 01/03/2019.

<http://www.merhabahaber.com/samandag-sahili-dilek-fenerleriyle-aydinlatilacak-1200342h.htm>, Erişim tarihi: 13/01/2019.

<http://mobil.gazetetarsus.com/?Id=46602&q=&CIId=0&Sonuc=80>, Erişim tarihi: 13/01/2019.

<http://www.on4haber.com/haber/igdir-da-gorkemli-Gadîr-i-hum-programi/112517/>, Erişim tarihi:13/01/2019.

<http://parstoday.com/tr/news/iran-i116912-Gadîr-i-hum-bayram%C4%B1>, erişim tarihi: 13/01/2019.

<https://www.sabah.com.tr/guney/2018/08/29/hatayda-Gadîr-i-hum-bayrami-kutlandi>, Erişim tarihi: 13/01/2019.

<http://www.samandag.bel.tr/index.php/belediyeden/haberler/3793-20-uluslar-arasi-hz-ali-Gadîr-hum-bayrami-ve-kardeslik-konferansi-gerceklesti>, Erişim tarihi:13/01/2019.

<https://www.timeturk.com/tr/2011/11/14/Gadîr-i-hum-ve-kardeslik-bayrami.html>, Erişim tarihi: 01/03/2019.

<http://tr.jamnews.com/detail/News/287921>, Erişim tarihi: 13/01/2019.

<https://www.trthaber.com/haber/turkiye/Gadîr-i-hum-bayrami-kutlaniyor-272172.html>, Erişim tarihi:13/01/2019.